

Jaarverslag 2022 – NI

Voorwoord

I. Artistieke activiteiten

1. Muziek
2. Tentoonstellingen
3. Film
4. Artistic Development
5. Audience Engagement

II. Niet-artistieke departementen

1. Marketing & Communicatie
2. Partnerships & Philanthropy
3. Institutional Relations
4. Production
5. Planning & Ticketing
6. Maintenance, Cleaning & Stock
7. Investments, Security & Archives
8. ICT & Digital
9. Algemeen Bestuur & juridische organisatie
10. Juridische ondersteuning
11. RH – sociaal rapport

III. Varia

1. Concessies
2. Public Services

Ode aan de verbeelding

‘We hebben geen kunstenaars nodig als we ons de wereld niet anders willen verbeelden.’

Sophie Lauwers (27.10.1966 – 29.05.2022)

In 2022 kon de culturele wereld na 2 jaar van onzekerheid door een wereldwijde pandemie opnieuw naar adem happen. We openden onze concert- en podiumzalen opnieuw voor het grote publiek – en dit zonder enige restricties. Het muziekseizoen kon nu opnieuw onder het motto *Let's get things moving* luisteraars op volle kracht in vervoering brengen, maar niet enkel hen...

In januari genoten we nog na van David Hockneys fenomenale dubbeltentoonstelling, alvorens Rinus Van de Veldes *Inner Travels* in het kader van *Europalia Trains* van start ging.

In april vierden we de honderdste verjaardag van het Paleis voor Schone Kunsten met de geboorte van het visionaire concept dat deze droom waarmaakte. Het was op 4 april 1922 dat onze *founding fathers* in het Brusselse stadhuis bijeenkwamen om de statuten van een nieuwe organisatie te ondertekenen. Artikel 1 van de statuten omschrijft het oorspronkelijke project als “in Brussel een gebouw oprichten en beheren dat voornamelijk bestemd is voor artistieke tentoonstellingen, voor concerten, voor voorstellingen of literaire en artistieke conferenties”. Dit eeuwfeest was voor Bozar een gelegenheid om zowel naar het verleden als resoluut naar de toekomst te kijken.

2022 stond in het teken van schoonheid. Het interdisciplinaire programma toonde eens te meer het potentieel van het gebouw en de expertise van de artistieke en operationele teams. Met “*20 dansers voor de 20e eeuw en daarna*” overtuigde choreograaf Boris Charmatz het hele Paleis en zijn bezoekers. Superwoman Laurie Anderson speelde in op de multidisciplinaire troeven van het huis met een VR-ervaring, twee concerten en twee filmvertoningen. Halaqat verkende de banden tussen Europa en de Arabische wereld via een reeks filmvertoningen, muzikale uitwisselingen en discussies.

Maar 2022 was ook een jaar van verdriet. Op 29 mei 2022 verloor onze gewaardeerde directrice-

generaal Sophie Lauwers op 55-jarige leeftijd haar strijd tegen haar ziekte. Sophie was in oktober 2021 benoemd, na een lange carrière in de tentoonstellingsafdeling, waar ze ruimschoots haar stempel had gedrukt. Met haar ervaring, kennis van het huis, artistieke visie, energie, zachtheid en menselijke aanpak was Bozar in goede handen om de toekomst met sereniteit tegemoet te treden. Ze geloofde heilig in de kracht van verwondering, eerder dan in de kracht van eenduidige overtuiging. Zij liet ons (opnieuw) voelen hoe nauw kunst en cultuur verbonden zijn met de grote maatschappelijke vraagstukken, met het versterken en weven van sociale banden. Het ontroerende en liefdevol georganiseerde eerbetoon, met optredens van Ana Torfs en Anne Teresa De Keersmaeker, liet zien wat Sophie voor Bozar betekende als directrice, collega en vriendin.

In juli 2022 startte de raad van bestuur de zoektocht naar een nieuwe CEO voor Bozar... De raad benoemde unaniem Christophe Slagmuylder, die met zijn achtergrond, visie, ervaring en onmiskenbare kwaliteiten zeker in staat zal zijn om de vele uitdagingen van het Paleis voor Schone Kunsten aan te gaan. Wij wensen hem alvast veel succes toe.

We kijken met trots terug op de prestaties van 2022. We danken Sophie Lauwers voor haar inspiratie en haar aanstekelijke liefde voor de kunsten. Ze is altijd in onze gedachten.

Isabelle Mazzara
Voorzitster
raad van bestuur

Christine Perpette
CFO & CEO
ad-intérim

Muziek

Sufi Night © Marin Driguez.

Ictus x Suzanne Vega x Collegium Vocale Bozar
© Etienne Tordoir

Nuits Sonores © Laurie Diaz

I. Artistieke activiteiten

1. Muziek

Het eerste semester van 2022 werd gekenmerkt door een geleidelijke terugkeer naar de normale gang van zaken in onze concertzalen. Na een sterk verstoord eerste kwartaal, dat gekenmerkt werd door een geringe capaciteit en talrijke afgelastingen (22 afgelastingen van de 76 geplande concerten), kon in het tweede kwartaal het volledige programma worden gepresenteerd, zowel op het gebied van klassieke muziek als op dat van jazz, elektronische muziek en de zogenaamde “global muziek” (voorheen “wereldmuziek”).

De uitvoering van ons artistiek project werd mogelijk gemaakt dankzij een uitzonderlijke inzet van onze teams en de kunstenaars. Zo gaf het Tana Kwartet op 15 januari 2022 de wereldpremière van het nieuwste strijkkwartet van Philip Glass in het Paleis voor Schone Kunsten. Om te voldoen aan de verwachtingen van het publiek in een Henry Le Boeufzaal met een capaciteitsbeperking tot 200 zitplaatsen, stemden de artiesten ermee in hun concert drie keer te spelen. Geleidelijk aan verbeterde de situatie echter en het Belgian National Orchestra kon op 28 januari voor een concert met dirigent Mikko Franck en violiste Hilary Hahn spelen voor meer dan 1.200 mensen.

In deze moeilijke periode was het onze prioriteit om voor elk publiekssegment een voldoende hoog activiteitsniveau te handhaven en onze verbintenissen tegenover onze artistieke partners zo goed mogelijk na te komen. De concerten in de reeks Bozar Next Generation met jonge artiesten konden nagenoeg allemaal plaatsvinden. Ook de concerten voor gezinnen en scholen konden doorgaan. Het Bach Erfgoed Festival (09–13.02.2022) moest enkele wijzigingen ondergaan, maar werd toch op de geplande data gehouden. Samen met het Belgian National Orchestra presenteerde Bozar Music een festival dat volledig in het teken stond van Dmitri Sjostakovitsj (25–27.02). Daarna volgden nog de langverwachte concerten van zanger, muzikant en componist Damon Albarn (28.02) en van de Amerikaanse sopraan Joyce DiDonato (01.03).

Terwijl het Brussels Flamencofestival jammer genoeg volledig moest worden afgelast, vond

het Klarafestival gedurende twee weken plaats in het Paleis voor Schone Kunsten (11–27.03). Het festival, dat artiesten uit alle windstreken samenbracht, kon rekenen op de aanwezigheid van de Amerikaanse saxofonist Brandford Marsalis voor drie concerten, waarvan één als gastsolist met het Belgian National Orchestra. Na het Klarafestival sloot Bozar zich aan bij een nationaal initiatief (“Classical Music for Ukraine”) om de Oekraïense bevolking te steunen. De opbrengst van het concert van cellist Daniel Müller-Schott (29 maart) is in zijn geheel gedoneerd aan het platform 12-12.

Op 2 april sloegen Bozar Music en Bozar Films de handen ineen om het publiek een filmconcert aan te bieden in het kader van het honderdjarig bestaan van het Paleis voor Schone Kunsten. Voor dit openingsmoment werden twee films van Henri Storck vertoond, met een muzikale creatie van Stéphane Orlando, met het Belgische ensemble Musiques Nouvelles.

In de maanden april en mei gingen verschillende concerten door die oorspronkelijk voor januari, februari en maart waren gepland. Onder de evenementen die volgden waren concerten van Dee Dee Bridgewater met het Brussels Jazz Orchestra (05.04), een recital van de fadozangeres Mariza (21.04) en de viering van de honderdste geboortedag van Toots Thielemans (29.04).

In mei en juni vonden ook een aantal grote symfonieconcerten plaats, waaronder concerten van het Belgian National Orchestra, de viering van het Feest van Europa met het West Eastern Divan Orchestra (09.05) en een concert van de Wiener Philharmoniker (10.06).

De editie 2022 van Singing Brussels kon doorgaan en bracht honderden amateurzangers samen op de trappen van het Justitiepaleis tijdens een evenement in samenwerking met de Belgische koorfederaties en de Brusselse vereniging MetX (19.06).

In de loop van het eerste semester heeft Bozar Music zijn digitale opname- en uitzendbeleid ontwikkeld. De teams hebben ook nieuwe

formats geïntroduceerd om het artistieke project toegankelijker te maken. De “making off” van de creatie in Bozar van de voorstelling *Eden* van Joyce DiDonato over milieukwesties is daar een voorbeeld van. Er zijn ook contacten gelegd met de VRT, de RTBF en particuliere platforms om onze content voor een zo groot mogelijk aantal mensen toegankelijk te maken.

Het eerste concert van het seizoen ‘22-’23 (Philippe Jaroussky en Thibaut Garcia, 04.09) was uitverkocht en luidde een herstel van de verkoop in na vele moeilijke maanden. Helaas heeft het ontstaan van de energiecrisis een directe impact gehad op de koopkracht van onze klanten en geleid tot een nieuwe dip in de ticketverkoop. Op 16 en 17 september bracht ons openingsweekend toch bijna 3000 mensen samen voor een veelzijdig evenement met klassieke, jazz-, global- en electro-artisten rond het thema digitale creatie. Speciale aandacht werd besteed aan een jong publiek, met concerten voor gezinnen en workshops.

Van 12 tot 16 oktober organiseerde Bozar de 5e editie van het festival *Nuits Sonores & European Lab*, inmiddels een essentieel evenement in de internationale elektroscene. Met tal van Brusselse partners ontwikkelde het festival zich op verschillende originele locaties, rond headliners als Nils Frahm of Jeff Mills. Tegelijkertijd werd bij de opening van de tentoonstelling *Alexandria: Past Futures* een reeks concerten geprogrammeerd over de relatie tussen Oost en West. Tijdens de hele tentoonstelling kon het publiek artiesten ontmoeten als Abdel Rahman El Bacha, Astrig Siranossian (06.10), het West-Eastern Divan Ensemble (30.10), Maurice Louka (14.12) of het project *Halaqat Impro Sessions* (14.12), dat Arabische en Europese muzikanten samenbracht.

In september 2022 opende Bozar een reeks concerten in het teken van het Tsjechische voorzitterschap van de Europese Unie. Van het openingsconcert (Prague Philharmonia, 21.09) tot het slotconcert (Magdalena Kožená & La Cetra, 14.12) kon het publiek een bijzonder rijke muzikale reis beleven, met concerten van oude muziek, orkestmuziek, kamermuziek en recitals. De herdenking van de tweehonderdste verjaardag van de Belgische componist César Franck was ook de aanleiding voor een gevarieerde reeks concerten, met onder meer de Belgische organisten Wannes Vanderhoeven, Cindy Castillo en Bart Verheyen, het Belgian National Orchestra, het Symfonieorkest van de Munt en het Orchestre Philharmonique Royal de

Liège, dat de reeks afsloot op 8 december. In november bracht het Ars Musica Festival een zeer groot publiek samen rond de persoonlijkheid van Laurie Anderson, die in Brussel aanwezig was voor twee concerten. Deze zeer interdisciplinaire editie kende verschillende mooie momenten, zoals de concerten van Brussels Philharmonic (18.11 en 01.12) of de uitzonderlijke herneming van Philip Glass’ *Einstein on the Beach* door het Ictus ensemble, met Suzanne Vega (30.11). In diezelfde periode, boden Bozar, het Belgian National Orchestra en de Munt de Brusselaars een nieuwe editie van het festival *United Music of Brussels* aan. In het teken van gezelligheid namen de muzikanten op 24, 25 en 26 november de omgeving van de Zavel, de Ravensteinstraat en het Muntplein over voor een aantal kleinschalige concerten op atypische locaties.

Gedurende het hele kwartaal waren de projecten gericht op jeugd uitverkocht. In gezelschap van het Belgian National Orchestra, Les Siècles, het Orchestre Philharmonique Royal de Liège en het Symfonieorkest van de Munt konden gezinnen en scholen profiteren van een gediversifieerd en kwalitatief hoogstaand aanbod. Op 6 en 7 november vond in het hele Paleis het Big Bang festival plaats, met een breed scala aan activiteiten voor de kleintjes, met hun familie of scholen. Ook de reeks *Bozar Next Generation* gaf het publiek de kans om op het podium van de Henry Le Boeufzaal kennis te maken met tal van jonge artiesten. Laten we tot slot enkele grote namen noemen die in dit eerste deel van het seizoen het nieuws haalden: de Iraanse singer-songwriter Mohsen Namjoo (30.09), Les Musiciens du Louvre en Marc Minkowski (05.10), het Belgian National Orchestra en Matthias Goerne (22.10), Sufi Night (29.10), het Montreal Symphony Orchestra met Rafael Payare (27.10), het Chineke! Orchestra en zijn inclusief project (19.11), het London Philharmonic Orchestra met Vladimir Jurowsky (06.12) of het langverwachte concert van Beethovens *Missa Solemnis* met het Collegium Vocale Gent en het Orchestre des Champs-Élysées onder leiding van Philippe Herreweghe (17.12). Dit concert was het laatste van het jaar dat digitaal werd opgenomen in het kader van het Europees Plan voor Herstel- en Veerkracht.

Tentoonstellingen

Alexandria. Past Futures © Yannick Sas

BOZAR LAB - Faces of Water

2. Tentoonstellingen

Hoewel het Koningsstraat Circuit en de Antichambres wegens renovatie niet toegankelijk waren, werden in heel 2022 niet minder dan 18 tentoonstellingen gehouden, met daarenboven ook 3 tentoonstellingen die in 2021 van start gingen en in 2022 eindigden.

a. Tentoonstellingen

Solid Senses / Ura **10.11.2021-16.01.2022**

Solid Senses was het eerste monografische overzicht van het Brusselse architectenbureau URA Yves Malysse Kiki Verbeeck. De tentoonstelling maakte deel uit van een reeks, geïnitieerd door A+ Architecture in Belgium en Bozar in 2019, gewijd aan Belgische architectenbureaus die de laatste jaren internationale aandacht kregen. In de tentoonstelling kreeg je in een opeenvolging van verschillende ruimtes een inkijk in hun werk dat de grens houdt tussen het rationele en het emotionele, het pragmatische en het intuïtieve, het functionele en het buikgevoel. Aan de hand van sculpturale maquettes, kortfilms en foto's ontdekte je de gerealiseerde en nog lopende projecten van het bureau.

DAVID HOCKNEY : Werken uit de Tate Collectie, 1954-2017 **08.10.2021-23.01.2022**

David Hockney: Werken uit de Tate Collectie, 1954-2017 verzamelde een uitgebreide reeks van meer dan 80 schilderijen, tekeningen en prenten van Hockney uit de Tate Collection. Dit overzicht overspande zijn hele carrière en toonde een aantal memorabele werken uit de vorige eeuw, zoals de monumentale dubbelporretten *My Parents* en *Mr and Mrs Clark and Percy*. Het indrukwekkende *Bigger Trees Near Water* uit 2007 is Hockneys grootste werk (meer dan 12-meter lang) en neemt de bezoeker mee naar een mistroostige dag in Yorkshire, waar de kunstenaar vandaan komt.

DAVID HOCKNEY : De komst van de lente, Normandië 2020 **08.10.2021-23.01.2022**

David Hockney: De Komst van de Lente, Normandië, 2020, gepresenteerd in samenwerking met de Royal Academy of Arts, Londen, bestond uit een reeks hedendaagse werken van de nu 84-jarige kunstenaar. Vanuit Normandië 'schilderde' hij op zijn iPad het verloop van de lente tijdens de eerste lockdown. De kleurrijke schilderijen van de natuurpracht herinnerden ons eraan dat we ook in deze verwarrende tijden van het leven moeten houden: "Do remember they can't cancel the spring". De serie van 116 werken werd geprint op hoogkwalitatief papier en integraal tentoongesteld in het Paleis voor Schone Kunsten.

KINSHASA NOW **16-26.01.2022**

Het eerste deel van de tentoonstelling behandelde de problemen van straatkinderen in Kinshasa. In het tweede deel ontdekte je de Virtual Reality Film Kinshasa Now van Marc-Henri Wajnberg. Hij volgde Mika, die op straat belandde en de codes moest leren om te overleven. 360° virtual reality experience, (21').

Marc-Henri Wajnberg is een Belgisch filmregisseur en producent. Hij werkt al tien jaar met straatkinderen in Kinshasa en maakte verschillende films over dit onderwerp. Kinshasa Now ging in première op het filmfestival van Venetië. De film werd vertoond op verschillende filmfestivals en won een vijftiental internationale prijzen.

ÉMERGENCES.FR

29.01–10.04.2022

In het kader van het Franse voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie bracht Bozar *Émergences.fr*, voorgesteld door La Villette. De tentoonstelling richtte de schijnwerpers op het vakmanschap en de internationale uitstraling van de Franse kunstopleidingen en dit aan de hand van een selectie kunstenaars die onlangs in verschillende disciplines zijn afgestudeerd en een uitgesproken visie hebben.

Thema's als gender, ecologie en onze relatie met technologie staan meer dan ooit centraal bij deze nieuwe generatie kunstenaars. Ze zijn op zoek naar hun eigen identiteit en geven blijk van een enorm verlangen naar verandering. Met hun esthetische en poëtische experimenten willen ze ons overrompelen en dingen in vraag stellen om samen gestalte te geven aan een nieuwe samenleving.

Acht Franse kunst- en designopleidingen waren vertegenwoordigd: de École nationale supérieure des Beaux-Arts de Paris, de École nationale supérieure des Arts Décoratifs de Paris, Le Fresnoy – Studio national des arts contemporains, de École nationale supérieure de la Photographie, ENSCI – les Ateliers, Gobelins, La FEMIS en ENSA Paris–Malaquais. De tentoonstelling bood een uitzonderlijke blik op de creativiteit van de jongste generatie Franse kunstenaars.

PENELOPE

03.02–20.03.2022

Fotograaf en kunstenaar Dirk Braeckman en Voetvolk sloegen de handen in elkaar voor een unieke samenwerking: samen maakten ze een visuele herinterpretatie van Lisbeth Gruwez' bezwerende – twintig minuten lange – solo *Penelope*. In deze epiloog van het KVS–stuk *Odysseus. Een zwerver komt thuis* (2017) danste ze alle verzwegen vrouwen van de Odyssee bijeen en diende ze zo de mannen van replek.

Twee onlosmakelijk met elkaar verbonden stille zwart-witte films vertalen Gruwez' choreografie zacht naar een nieuw medium en nieuwe esthetiek, vanuit verschillende hoeken. Toch blijft de onderliggende wrevel tussen beweging en stilstand bewaard, aangezien de omwentelingen zelf volledig draaien rond het vinden van een onbeweeglijk centrum in jezelf: de waakzame staat.

HENRY VAN DE VELDE AWARDS

09.02–10.04.2022

Al 28 jaar zetten de Henry van de Velde Awards design in al zijn vormen in de kijker. Alle werken waren te zien in een speciale tentoonstelling, en deze met de meeste stemmen, werd bekroond met de Public Gold Award.

RINUS VAN DE VELDE: Inner Travels (Festival Europalia)

17.02–15.05.2022

Via diverse media die variëren van tekening tot sculptuur, installatie en film, creëert Rinus Van de Velde een parallel universum waar elementen uit de realiteit en de verbeelding samensmelten tot een unieke vorm van visuele storytelling. Als zelfverklaarde sofareiziger vertelt Van de Velde vaak verhalen over semi-heroïsche queesten en avonturen die zijn opgebouwd rond imaginaire reizen en fictieve ontmoetingen met figuren uit de recente kunstgeschiedenis.

De tentoonstelling focuste op een circulair verhaal van vertrekken en terugkeren naar huis, met de trein als metafoor voor de reis en toonde in première Van de Veldes nieuwe film, samen met een overzicht van hoofdzakelijk recente werken. Het geheel werd geconfronteerd met een selectie werken van moderne en hedendaagse kunstenaars zoals Pierre Bonnard, Joseph Cornell, Fischli/Weiss, Joan Mitchell, Claude Monet, Monster Chetwynd, Laure Prouvost, Josephine Troller, Jean Tinguely en anderen.

De tentoonstelling was een open uitnodiging om de kunstenaar te vergezellen op zijn 'innerlijke reizen' en een visuele ontdekkingsreis die een glimp liet zien van de steeds uitdijende geconstrueerde wereld van Rinus Van de Velde.

PROJET PALAIS, UN CENTENAIRE

01.04–21.07.2022

In 2022 was het feest bij Bozar. We schrijven 4 april 1922, stadhuis Brussel. Op die dag kwam het Paleis voor Schone Kunsten officieel uit de startblokken. De juridische basis voor de bouw en de bijbehorende ambitie van het kunstenhuis waren een feit. De statuten die dit historische moment vastlegden, vormden het vertrekpunt van het eeuwfeest waarbij de tentoonstelling *Project Paleis* en een feestelijk programma in april

2022 de aftrap hebben gegeven.

Bozar nodigde, samen met curator Wouter Davidts, een tiental kunstenaars uit om deel te nemen aan dit feest door aan de hand van nieuw werk te reflecteren over wat een kunstenhuis als Bozar vandaag én morgen kan zijn. Ze namen de kunsteninstelling anno nu met terugwerkende kracht onder de loep. Aan ons werd gevraagd hetzelfde te doen, om mee te reizen langs enkele fragmenten uit de lange geschiedenis van het Paleis voor Schone Kunsten, waarbij ook enkele werken die er in de loop der jaren te gast waren – geselecteerd door onze artiesten – opnieuw getoond werden. Het was geen geschiedenis van het Paleis, maar een artistieke hervertelling en vooruitblik.

Geselecteerde kunstenaars: Lara Almarcegui, Sammy Balaji & Johan Lagae & Traumnovelle, Lynn Cassiers, Jeremiah Day, Sylvie Eyberg, Liam Gillick, Auguste Orts, Annaïk Lou Pitteloud, Koen van den Broek, Belgian Institute Graphic Design.

Het Eeuwfeest in VR. Productie in uitvoering

2022 was voor het Paleis voor Schone Kunsten de start van een groot avontuur: een originele creatie ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan. In het kader van de viering van het eerste 'Bozar-project' en als onderdeel van de digitale herlancering van het Paleis voor Schone Kunsten, ontwierpen we een virtual reality-ervaring die de bezoeker onderdompelt in het Paleis anno 1928.

ELS DIETVORST. This is what you came for

28.04–21.07.2022

In het kader van de BelgianArtPrize 2021

BelgianArtPrize laureaat Els Dietvorst (°1964, Kapellen) is beeldend kunstenaar en filmmaker die al 12 jaar in Zuidoost-Ierland woont en werkt. Dialoog, experiment en intuïtie zijn terugkerende strategieën in haar werk. Sinds de jaren 90 fascineren maatschappelijke vraagstukken als migratie, racisme en klimaatverandering haar. Ze onderzoekt de menselijke conditie, wat in haar oeuvre resulteert in thema's als leven en dood, angst, vervreemding en verlangen.

De tentoonstelling *This is what you came for* werd opgevat als een ontmoeting en een uitnodiging.

Het voorstel kwam voort uit de bijna rituele handelingen en creaties die Els Dietvorst begon tijdens de Covid-19 lockdown.

This is what you came for vond gelijktijdig plaats op twee locaties in Brussel – De Centrale en Bozar –, en creëerde een vloeiende golf tussen de twee plekken waar de ene de andere spiegelt. Een mix van sculptuur, installatie, video en performance liet ons kennismaken met het universum van Els Dietvorst, waarin ze altijd op zoek is naar verbindingen met mensen en plekken creëert voor ontmoetingen.

Colliding Epistemes. Science for Art's sake?

06.05–19.06.2022

Het Antropoceen heeft de grenzen tussen wetenschap en kunst volledig doen vervagen. Kunnen kunstpraktijken de wetenschappelijke conventies opnieuw vormgeven? We brachten kunstwerken samen die voortvloeien uit het samenwerkingsproces waarin laboratoria en technologieën de deur hebben opengezet naar artistieke uitvinding. De impuls voor zo'n samenwerkingsvormen ligt in het hier en nu: de afbraak van het klimaat en de ineenstorting van de biodiversiteit, een planetaire crisis.

Colliding Epistemes zoomde in op de effecten van een nauwe ontmoeting tussen artistieke standpunten en wetenschappelijke expertise, met focus op de frictie die ontstaat door de botsing tussen disciplines, methodologieën en denkwijzen.

De tentoonstelling was het resultaat van het Studiotopia-programma: 13 residenties die kunstenaars en wetenschappers samenbrachten. De uiteenlopende benaderingen in deze tentoonstelling weerspiegelden het eclectische palet van wetenschappelijke expertise in het Studiotopia-project, gaande van oncologie en psychologie tot scheikunde en biologie. De resultaten? Die waren al even gevarieerd: van tekeningen en schilderijen tot videokunstwerken en experimentele keramiek, met onconventionele antwoorden op planetaire uitdagingen.

Curatoren: Maja & Reuben Fowkes

Kunstenaars & wetenschappers in residentie: Sandra Lorenzi (ART) & Jean-Christophe Marine (SCI), Kuang-Yi Ku (ART) & Jean-Christophe Marine – Sofie Goormachtig (SCI), Hypercomf (ART) & Markos K. Digenis (SCI), 3137 (ART) &

Dr. Audrey-Flore Ngomsik (SCI), Alexandra Pirici (ART) & Paco Calvo (SCI), Ciprian Mureşan (ART) & Sanneke Stigter – Sven Dupré (SCI), Christiaan Zwanikken (ART) & Emmanuel Grimaud – DM Hoyt (SCI), Dmitry Gelfand – Eveline Domnitch (ART) & Florian Schreck – Guillaume Schweicher (SCI), Oswaldo Maciá (ART) & Chris Bean – Emilia Leszkowicz (SCI), Maja Smrekar (ART) & Jonas Jørgensen (SCI), Kat Austen (ART) & Indre Žliobaitė – Laurence Gill (SCI), Voldemars Johansons (ART) & Hugo Thienpont – Alexander Kish – Antoine Reserbat-Plantey (SCI), Siobhán McDonald (ART) & Chris Bean – Arwyn Jones – Emily Shuckburgh (SCI)

IMAGINE UKRAINE. Kleine en grote verhalen

06.05–19.06.2022

Bozar organiseerde een nooddentoonstelling over hedendaagse kunst uit Oekraïne, ooit een van de centra van de vroege avant-garde, nu een bloeiende kunstscene.

De tentoonstelling was er een uit een reeks van drie. De tweede vond plaats in het M HKA in Antwerpen, dat de Oekraïense kunstcollectie van de Vlaamse Gemeenschap opbouwde en de basis vormde van het hele project. De derde tentoonstelling was in het Europees Parlement. Het project vond plaats in samenwerking met het Europees Parlement en in partnerschap met het kabinet van de president van Oekraïne. Het was een initiatief van het M HKA en PinchukArtCentre en werd mogelijk gemaakt door de Vlaamse Gemeenschap.

De werken die in Bozar werden tentoongesteld, onderzochten de spanning tussen grote verhalen en de anekdotische realiteit van het dagelijkse leven. *Small and Big Stories* toonde de botsing tussen militaire, politieke en religieuze macht en de individuele geesten en lichamen van de kunstenaars. Fragiliteit ontmoet brute kracht: de kunstenaars protesteren, verwerken, eisen op en verzetten zich in een wereld van trauma's uit het verleden en actuele onrust.

Deelnemende kunstenaars: Sergey Bratkov, Nikita Kadan, Alevtina Kakhidze, Lesya Khomenko, Oxana Shachko en Anna Zvyagintseva.

VIVIAN MAIER. Het zelfportret en zijn dubbel

08.06–21.07 et 16–28.08.2022

Vivian Maier (1926–2009) werkte vanaf begin jaren 50 verschillende decennia als kindermisje in New York en Chicago. Ze documenteerde de wereld rondom haar nauwgezet maar drukte haar negatieven zelden of nooit af waardoor bijna niemand haar werk bij leven te zien kreeg. Haar hele leven bleef ze in de anonimiteit tot in 2007 haar fotografisch corpus aan het licht kwam: meer dan 120.000 negatieven, super 8 en 16mm films, audiofragmenten, etc., een nooit eerder getoonde collectie die je tijdens de tentoonstelling voor het eerst kon ontdekken. Haar allesverslindende fotografische inspanningen maakte haar uiteindelijk tot een van de meest geprezen voorvechters van de straatfotografie.

In haar werk vinden we steeds terugkerende thema's: straattaferelen, portretten, de wereld van de kinderen, en ook een voorliefde voor zelfportretten. Die zijn er in overvloed in het werk van Vivian Maier, in een veelheid van vormen en variaties – tot het punt dat het bijna een taal binnen haar taal is. Een dualiteit. Weerspiegelingen van haar gezicht of haar schaduw: elk zelfportret van Vivian Maier is een bevestiging van haar aanwezigheid. De meer dan 80 zelfportretten namen je mee op sleeptouw door de straten van deze grootsteden.

Milena Dopitová: Even Odd

16.08–30.10.2022

Milena Dopitová (°1963) is een vooraanstaande Tsjechische kunstenares, die aan het begin van de jaren 90 actief werd. Centraal in haar kunst staan menselijke intimiteit en emoties. Ze kaart sociale thema's rond lichamelijke identiteit en genderidentiteit aan. Vanuit haar dagelijks leven maakt ze installaties, objecten, video's en foto's.

In haar nieuwste creatie in opdracht van Bozar benadrukte Dopitová solidariteit als fundament voor Europa, ondanks culturele verschillen en nationaliteiten. Een gevoel van solidariteit en eenheid is iets waar we voortdurend naar moeten streven. Het is een dagelijkse opdracht, niet alleen voor de samenleving als geheel, maar ook voor ieder individu die daarvan deel uitmaakt.

Milena Dopitová: Even Odd werd georganiseerd door de Nationale Galerie in Praag in samenwerking met het Paleis voor Schone Kunsten Brussel in het kader van het Tsjechische voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie.

Mies van der Rohe Awards 2022

16.08–25.09.2022

De ambities van de Mies van der Rohe Awards zijn gericht op de bevordering van en het inzicht in de kwaliteit en de weerspiegeling van de complexiteit van architectuur op vlak van technologische, constructieve, sociale, economische, culturele en esthetische verwezenlijkingen. De winnaar van de Architecture Award van dit jaar was Town House at Kingston University (UK) van Grafton architects, Dublin. Het gebouw vertegenwoordigt de volledigheid van architectonische uitmuntendheid en biedt een emotionele ervaring van binnenuit en door de zuilengalerij met meerdere niveaus van de gevel, waardoor op verschillende niveaus een huiselijke sfeer wordt gecreëerd. La Borda – Cooperative Housing is de winnaar van de Emerging Architecture Award. Het project is gebouwd als een paradijs op huiselijke schaal en creëert een gemeenschap en de materialisatie van de betekenis van gemeenschap.

In de tentoonstelling kon je ook de andere 5 finalisten ontdekken:

85 Social Housing Units, Cornellà de Llobregat, by peris+toral.arquitectes;

Frizz23, Berlin, by Deadline (Britta Jürgens + Matthew Griffin);

the Railway Farm, Paris, by Grand Huit and Melanie Drevet Paysagiste;

Z33 House for Contemporary Art, Design and Architecture, Hasselt, by Francesca Torzo;

Enrico Fermi School, Turin, by dpr bureau.

Alexandrie : Vervlogen toekomst

30.09.22–08.01.23

Alexandrië: vervlogen toekomst blikte terug op de gloriejaren van de antieke grootstad aan de hand van een 200-tal werken uit de grootste Europese museumcollecties. De tentoonstelling wierp een ander licht op Alexandrië en plaatste de stedenbouwkundige, politieke en religieuze organisatie van de stad in de kijker. Ook

het dagelijkse leven van de inwoners en de wetenschappelijke en filosofische uitstraling van dit kloppende hart van de antieke beschaving tussen de 4e eeuw v.C en de 4e eeuw n.C. kwamen aan bod. Een 20-tal hedendaagse werken vulden het relaas van de tentoonstelling aan en leggen kritische en poëtische verbanden in verschillende zijsprongen die vorm kregen in een ambitieuze scenografie. Veel van de aangekaarte thema's werden bovendien verruimd met uitstapjes naar andere periodes, van de Byzantijnse en Arabische hoogdagen tot de moderne tijd, om het beeld van Alexandrië doorheen de geschiedenis nog scherper te stellen.

De tentoonstelling werd mede gefinancierd door het Creative Europe programma van de Europese Unie als onderdeel van het internationale project "Alexandrië: (Re-)activatie van de gemeenschappelijke stedelijke verbeeldingen / Alexandria : (Re)activating Common Urban Imaginaries.

CHANTAL AKERMAN

Selfportrait/Autobiography: A Work in Progress

7.10.22 – 15.01.23

In aanloop naar de grote retrospectieve die in 2024 aan haar wordt gewijd, presenteerde Bozar in de herfst van 2022 een zelden vertoonde installatie van de Belgische cineaste Chantal Akerman. *Selfportrait/Autobiography: A Work In Progress* (1998) maakt op spectaculaire wijze gebruik van zes tot acht monitoren en bevat beelden uit een aantal films die haar carrière hebben gekenmerkt en bepaald: *Hôtel Monterey* (1972), *Jeanne Dielman, 23 quai du commerce à 1080 Bruxelles* (1975), *Toute une nuit* (1982) en *D'Est* (1993). Eenvoudige en met zorg gekozen shots waarin personages zich toeleggen op alledaagse taken of onbewogen aan het wachten zijn, zoals de eindeloze rijen wachtenden in de besneeuwde straten van Moskou. De voice-over van de kunstenaar vormt de rode draad van deze installatie, die aan de hand van passages uit haar boek *Une famille à Bruxelles* het intieme parcours reconstrueert van een van de belangrijkste Belgische cineasten van de 20e eeuw.

Het audionarratief van de installatie duurt 1 uur en 50 minuten. Het werd gepresenteerd in een loop, waarbij Engelse en Franse versies elkaar afwisselen.

AgwA

Dispositions

12.10.22–08.01.23

Opgericht tussen 2003 en 2006 in Brussel stelt AgwA een architectuur voor die ruimte laat voor de evolutie van het gebouw in de tijd, en voor de toe-eigening door de gebruikers ervan. Hun architectuurpraktijk getuigt van een maatschappelijk engagement en wil inspelen op contextuele, structurele, programmatische, economische, menselijke en ecologische vraagstukken.

Aan de hand van een selectie van recente projecten nodigde de tentoonstelling *Dispositions* je uit om bijna 20 jaar praktijk in retrospectief te ontdekken. De expo presenteerde documenten en werkmodellen in hun oorspronkelijke staat en onthulde het creatieve proces van de architecten. De bijhorende publicatie geeft een aanvullende inkijk in de praktijk van het bureau.

FACES OF WATER

Art Meets Awareness

21.10–04.12.2022

De werken in deze tentoonstelling waren het resultaat van vier kunstenaarsresidenties op het kruispunt van kunst, wetenschap en nieuwe technologieën die in 2021–2022 in Italië en België plaatsvonden. Deze innovatieve samenwerking leidde tot hybride installaties, sculpturen, video's en foto's.

Curator van de tentoonstelling was Sofie Crabbé (BE, schrijver, curator, gastprofessor bij LUCA School of Arts en KASK).

De tentoonstelling was voor Bozar de gelegenheid om nieuwe partners te ontmoeten en nieuwe manieren van samenwerking met de privésector te verkennen.

Tijdens het **openingsweekend** van deze tentoonstelling was er tevens de installatie van STARTS Prize '21 winnaars Territorial Agency, *Oceans in Transformations*. Deze vond plaats in de Rotonde Suzanne Bertouille als een soort van afsluiter van het gehele tentoonstellingsparcours. Deze multi-channel video-installatie onderzocht de impact van menselijk handelen op de zeeën. Een indrukwekkende digitale reflectie, gepresenteerd op 15 reuzachtige schermen, over de toekomst van onze planeet.

Faces of Water was de meest succesvolle 'kunst, wetenschap en technologie' tentoonstelling in Bozar sinds 2017, met bijna 6000 bezoekers in 6 weken en een uitgebreide persbelangstelling.

Laurie Anderson & Hsin-Chien Huang To the Moon

15.11.22–08.01.23

To the Moon is een VR-installatie gemaakt door kunstenaars Laurie Anderson en Hsin-Chien Huang ter gelegenheid van de 50e verjaardag van de maanlanding. Beelden en stijlfiguren uit de Griekse mythologie, literatuur, wetenschap, sciencefictionfilms en politiek worden gebruikt om een denkbeeldige en fabelachtige nieuwe maan te creëren. Je loopt op de maan, glijdt door ruimtepuin en vliegt door DNA-skeletten.

Het werk is geïnspireerd op een oude Chinese legende, die het verhaal vertelt van een schilder die een gigantisch verticaal berglandschap afbeeldde met dennenbossen, watervallen, kleine wandelaars, rieten bamboehutten en vissers die hun netten uitwerpen in de diepte van de zee. Het kostte hem jaren om dit schilderij te voltooien. Toen het werk eindelijk af was, wandelde hij in het kunstwerk. Dit is ook het doel van *To the Moon*: letterlijk in een kunstwerk stappen.

Oussama Tabti

Homo-carduelis

18.11.22–29.01.23

Door 30 lege vogelkooien klinkt een koor van getjilp, getril, stiltes en gekwetter. Je hoort de zang van de distelvink, oftewel El Meknine in Algerije, waar hij inmiddels een geliefde metgezel is. De vogel groeide uit tot een symbool van liefde en vrijheid, maar door zijn domesticatie werd zijn bestaan bedreigd en geritmeerd. Zijn we zelf verstrikt geraakt in onze lofzang over de vlucht en bekoorlijkheid van de vink? Een portret van de halsstarrige domheid van de massa, van de alomane desillusie van een leven dat ingesloten zit in de ijzeren kooi van rationalisatie en zelf-indoctrinatie.

Oussama Tabti (Algerije, 1988) is een visueel kunstenaar die in Brussel woont en werkt. Zijn oeuvre stelt de hermetische geopolitiek aan de kaak. Op zijn eigen manier hekelt hij de moeilijkheid om te bewegen in een wereld die geglobaliseerd is maar tegelijk ook achterdochtig en bang is voor de 'vreemdeling' en voor verschil.

b. Performances en Workshops

Performances in kader van *Europalia Train&Tracks*:

- **14 > 19.02.2022: Dan Musset – *The Dating Project***
- **11 > 12.03.2022: Ben Fury – *Crowd***, in samenwerking met de Leerstoel Mahmoud Darwish en het Koninklijk Conservatorium Dans AP Hogeschool Antwerpen
- **19 > 20.04.22: Dolores Bouckaert – *Everybody has to leave home sometime*** (geannuleerd om gezondheidsredenen)

---

20 dansers voor de 20e eeuw en zelfs meer

23–24.04.2022

20 dansers voor de 20e eeuw en zelfs meer is een levend archief. Twintig dansers herinterpreteren, claimen, vertonen, verklaren en spelen beroemde, bejubelde of vergeten solo's van moderne of postmoderne kunstenaars uit de vorige eeuw tot nu. Zonder afgesproken kader palmden de kunstenaars het Paleis voor Schone Kunsten in. Om de beweeglijkheid en de soepelheid van de dansende lichamen te onderstrepen, was er geen programma of tijdschema dat gevolgd werd. Niemand wist precies wie wat ging presenteren, wanneer of waar. We werden uitgenodigd om te (ver)dwalen, commentaar te geven en in contact te komen met dit open werk.

Concept door Boris Charmatz [terrain].
Met Laura Bachman, Boglárka Börcsök, Magali Caillet Gajan, Marco D'Agostin, Olga Dukhovnaya, Bryana Fritz, Letizia Galloni, Néstor García Díaz, Alain Irie aka Alaingo, Mai Ishiwata, Dai Jian, Samuel Lefeuvre, Filipe Lourenço, Fabrice Mazliah, Julien Monty, Benjamin Pech, Soa Ratsifandrihana, Marlène Saldana, Julie Shanahan en Frank Willens.

Rossella Biscotti. *The Journey* 20–22.05.2022

Het begon allemaal in 2010 toen Rossella Biscotti een blok marmer van 20 ton als een prijs kreeg. Tijdens Kunstenfestivaldesarts

vorig jaar creëerde ze er een onzichtbare performance mee: ze vervoerde de steen op een schip tussen Italië, Malta, Tunesië en Libië, waarna ze de steen finaal in de Middellandse Zee dropte. Ze gebruikte het blok marmer als een mechanisme om de politieke, economische en ecologische lagen van een complex watergebied te onderzoeken.

Exact een jaar later gingen we in Bozar terug naar *The Journey* met een ruimte die de romp van een bewegend schip voorstelt. Het geluid dat vorig jaar werd opgenomen in het midden van de zee werd gemonteerd in een immersieve performance: het geluid van de motoren, dat van de zee; de interactie met Alarm Phone, de liederen van de vissers; reflecties rondom het gebeuren, en het geluid van een blok marmer dat in de diepten van de Middellandse Zee verdwijnt. We drongen een metaforische zwarte doos binnen die de echo's van een unieke reis had opgenomen, en kregen het gezelschap van live gasten die elke dag deze klankreis verrijkten. *The Journey* nam de luisteraars mee op een akoestische expeditie in de internationale wateren van de Middellandse Zee, bood de kans op ontmoetingen en creëerde een denkbeeldige ruimte die hoorbaar maakte wat normaal onzichtbaar is.

I Love Science 2022

Geen virus, geen afval – creatieve antwoorden op de uitdagingen van morgen

14–16.10.2022

In het door Bozar ontwikkelde programma voor het I Love Science Festival 2022 onder de titel 'Geen virus, geen afval: creatieve antwoorden op de uitdagingen van morgen' werden twee activiteiten voorgesteld die in 2021 een S+T+ARTS-prijs zouden krijgen. S+T+ARTS is een initiatief van de Europese Commissie om interacties tussen kunst, wetenschap en nieuwe technologieën te bevorderen die leiden tot originele oplossingen voor de uitdagingen van morgen. Bozar had het idee om deze Europese "S+T+ARTS"-filosofie als inspiratie in een meer lokaal initiatief te verwerken, het I Love Science Festival in Brussel.

Op het programma stond enerzijds de participatieve performance *Silencing the Virus* van de Engelse kunstenares Lily Hunter Green, die plaatsvond in *Tour & Taxis*. Dit is een meeslepende wetenschappelijke en artistieke installatie die performancekunst, wetenschap, ecologische kwesties en digitale kunst combineert in een virtuele omgeving – een door een virus aangetaste bijenkorf.

De tweede activiteit was een workshop die in Bozar werd georganiseerd door het collectief *Remix El Barrio* uit Barcelona over het hergebruik van voedselafval door de productie van biomaterialen.

In een post-pandemische context waarin we ons toekomstige crisissen kunnen voorstellen of erop kunnen anticiperen, gaven deze twee activiteiten de toeschouwers nieuwe sleutels om de situatie te lezen, door zelf actoren van de oplossing te worden. De vorm van de activiteiten – interactieve voorstelling en workshop – heeft bijgedragen tot de bewustwording van deze kwesties. In die zin bood het interactieve en ‘hands-on’ formaat van de twee activiteiten een praktische en speelse benadering van de thema’s die de makers in antwoord op deze kwesties aansneden.

migratiefenomenen nieuwe culturele verhalen beïnvloeden door een uitwisseling tussen reeds aanwezige kunstenaars en nieuwkomers.

Rebirth Day

Raffaella Crispino: *Circles of Songs*

21.12.2022

Geïmproviseerde gezangen stonden centraal in *Circles of Songs* van Raffaella Crispino. Twee uur lang werd het publiek uitgenodigd om vrij en zo lang het wilde deel te nemen aan de gezongen improvisaties onder leiding van drie ervaren koördirigenten: Liévine Hubert, Tom Mannaerts en Baptiste Vaes. Mensen die elkaar niet kennen samen laten zingen, zorgt voor een gevoel van samenhang door de herhaling, los van elke culturele referentie. Dat was de kern van die momenten van spontane samenzang. Tijdens de voorstelling, die ons het “samen-leven” anders deed ervaren, waren lichamen en koren in de Hortahal actief waarbij beurtelings het symbool van het Derde Paradijs gevormd werd om daarna weer te laten verdwijnen.

The Moroccan Sheikha Soukaina

18.11.2022

Deze performance (30 min) verweeft meerdere sociale en persoonlijke gebeurtenissen tot één tapijt via een mix van esthetische vormen – vertelling, performatief lezen, vondsten, soundtracks en beelden. Van het eiland Sidi Abderrahman in Casablanca tot de Miamiwijk in Alexandrië en zelfs een digitale ruimte. De kunstenares Soukaina Joual wil vraagtekens plaatsen bij de begrippen hekserij, bijgeloof, traditionele gewoontes, mediaportrettering van vrouwen, de stereotiepe blik, en hun band met het feminisme. Welke rol en plek kunnen de culturele, religieuze en magische rituelen innemen bij het vestigen en in stand houden van culturele hegemonie?

Met medewerking van de actrice Réhab Méhal en de oosterse danseres Coralie Adivassi.

Na de voorstelling volgde een artist talk (90 min) met Soukaina Joual, Oussama Tabti, Nadia Cherif en Nedjma Hadj Benchelabi, gemodereerd door Safia Kessas. Het hyperdiverse Brussel bevindt zich op het kruispunt van migratiestromen. Dit debat zoomde in op de vraag hoe deze

c. Lezingen en debatten

21/04/2022: “Art Talk with Boris Charmatz”

Danser en choreograaf Boris Charmatz ging met curator Els Silvrants-Barclay in gesprek over zijn project *20 dansers voor de XXste eeuw en zelfs meer* dat plaatsvond in Bozar. Hij belichtte enkele van de grotere lijnen en thema's in zijn artistieke praktijk. Daarin zoekt hij onder meer de raakvlakken tussen dans, choreografie en curatorwerk op, en maakt hij vaak gebruik van museale vormgeving en formats.

Boris Charmatz is niet alleen danser en choreograaf maar ook bedenker van experimentele projecten, directeur van het Musée de la Danse (2009–2018) en sinds 2019 van [terrain]. Daarmee is hij een van de belangrijkste figuren in de hedendaagse Franse choreografie. Tegelijk tekende hij met zijn activiteiten als performer en improvisator voor een aantal memorabele stukken. In juni 2021 orkestreerde hij *Happening Tempête*, een voorstelling voor 130 dansers ter gelegenheid van de opening van het Grand Palais Éphémère en *La Ronde* in het Grand Palais.

Els Silvrants-Barclay is curator en een van de leidinggevende onderzoekers bij de Chair of Affective Architectures in de afdeling architectuur van ETH Zürich. Momenteel richt ze er het “Department of the Ongoing” op. Ze werkt regelmatig als curator en tussenpersoon voor kunstenaarsopdrachten buiten de tentoonstellingswereld.

Colliding Epistemes. Science for Art's sake?

06.05 > 19.06.2022

Het Antropoceen heeft de grenzen tussen wetenschap en kunst volledig doen vervagen. Kunnen kunstpraktijken de wetenschappelijke conventies opnieuw vormgeven? We brachten kunstwerken samen die voortvloeien uit het samenwerkingsproces waarin laboratoria en technologieën de deur hebben opengezet naar artistieke uitvinding. De impuls voor zo'n samenwerkingsvormen ligt in het hier en nu: de afbraak van het klimaat en de ineenstorting van de biodiversiteit, een planetaire crisis.

Colliding Epistemes zoomde in op de effecten van een nauwe ontmoeting tussen artistieke standpunten en wetenschappelijke expertise, met focus op de frictie die ontstaat door de botsing tussen disciplines, methodologieën en denkwijzen.

De tentoonstelling was het resultaat van het Studiotopia-programma: 13 residenties die kunstenaars en wetenschappers samenbrachten. De uiteenlopende benaderingen in deze tentoonstelling weerspiegelden het eclectische palet van wetenschappelijke expertise in het Studiotopia-project, gaande van oncologie en psychologie tot scheikunde en biologie. De resultaten? Die waren al even gevarieerd: van tekeningen en schilderijen tot videokunstwerken en experimentele keramiek, met onconventionele antwoorden op planetaire uitdagingen.

04.06.2022 : The Climate Projections – Frank Theys Visualisatie van klimaatverandering in 3 acts.

Op initiatief van filmregisseur en beeldend kunstenaar Frank Theys werden 4 wetenschappers uit verschillende disciplines uitgenodigd met als doel een breed inzicht te geven in de impact van klimaatverandering en de dynamische interactie met geopolitieke ontwikkelingen. Het idee van het debat was om wereldwijde veranderingen als gevolg van klimaatverandering te visualiseren op een wereldkaart.

Deelnemers: Prof. Dr. Philippe Huybrechts (geograaf aan de VUB, Brussel en hoofdschrijver van de 6de IPCC report, Working Group 1), Prof. Dr. Mara Baudena (Milieuactiviste en Onderzoekster aan het Instituut voor Atmosferische Wetenschappen en Klimaat inTurijn, Italië – CNR-ISAC), Kolonel Roger Housen (voormalig kolonel van het Belgisch Leger en conflict analist bij de NAVO), Lore Van Praag (hoofd van het Centrum voor Migratie en Interculturele Studies CeMIS aan de Universiteit Antwerpen)

20.10.2022: Faces of Water: Opening Talk

De opening van de tentoonstelling *Faces of Water* was de gelegenheid voor een gesprek met de verschillende actoren van het project. De avond begon met een keynote van Andri Snaer Magnason (IJslander, bestseller 'Over tijd en water', 2022), gevolgd door een rondetafelgesprek met Haseeb Ahmed, deelnemend kunstenaar, en zijn residentiepartners, Dirk Halet (VLAKWA), Micheline Verhaeghe (Pollet Water Group) en Inge Genné (VITO). De discussie werd gemodereerd door Dr. Claudia Schnugg, experte in samenwerkingen tussen kunst en wetenschap en onderzoekster op het vlak van kunst, esthetiek en wetenschap, technologie en bedrijfsleven.

The Future of The AI – For All, 2de editie 2-3.12.2022

Na een eerste editie in 2021, heeft de tweede editie van het multidisciplinaire evenement **The Future of Living** een vijftiental kunstenaars, creatievelingen, wetenschappers en onderzoekers samengebracht voor een gesprek over het heden en de toekomst van artificiële intelligentie en de impact ervan op onze cultuur en samenleving. Met het idee om dit thema via verschillende formats aan te pakken stonden een creatieve workshop, kunstenaarspresentaties en een performance de eerste dag op het programma. Dag twee stond vooral in het teken van keynotes en panelgesprekken met internationale sprekers.

Gedurende de twee dagen waren er in de Rotonde Suzanne Bertouille drie installaties te zien van kunstenaars uit België, Slovenië en Tsjechië. **Mathieu Zurstrassen** (BE), Žan Rajšek (SI) en **Jana Bernartova** (CZ) toonden drie interactieve werken die via het gebruik van AI en robotica onze relatie met technologie op een speelse manier in vraag stellen.

Het evenement werd gecureerd door Dominique Moulon, kunstcriticus, onderzoeker en curator gespecialiseerd in digitale kunst en cultuur. In samenwerking met EUNIC Brussel.

d. Architectuur

Zoals elk jaar organiseerden we, in samenwerking met A+ Architecture in Belgium, een reeks lezingen over architectuur.

- 15.03.2022: Lezing door David Sebastian & Anupama Kundoo
- 12.05.2022: Lezing door Bernardo Bader
- 10.11.2022: Lezing door MOS
- 22.11.2022: Lezing door Lütjens Padmanabhan

e. Residencies

Halaqat Media Arts Residencies

De residenties vonden plaats in iMAL in Brussel, in 3 sessies:

- 14 > 27.03.2022 : Sally Samaan & Ana Teresa Vincente
- 16 > 29.05.2022 : Natalia Jordanova
- 05 > 20.06.2022 : Sabah El Hadid

Vier vrouwelijke kunstenaars uit Europa en de Arabische wereld werden geselecteerd voor de Halaqat Media Arts Residency in de lente van 2022, georganiseerd door Bozar – Paleis voor Schone Kunsten Brussel en het Goethe-Institut, samen met iMAL in België en Cairotronica in Egypte.

Het residentieprogramma was gericht op prototyping, experimenteren en het uitwisselen van ideeën met collega-kunstenaars met verschillende achtergronden. De deelnemers kregen toegang tot de infrastructuur van iMAL en het Fablab, waarvan de filosofie is gericht op het delen van kennis, doe-het-zelf-cultuur en open source gemeenschappen. Kunstenaars werden uitgenodigd om samen te werken met het team van iMAL met een gemeenschappelijk doel: autonoom produceren en experimenteren, voortbouwend op elkaars expertise.

De 4 geselecteerde kunstenaars voor de residenties waren: Sabah Khaled Abouelhadid Elsayed Hassan (Egyptisch), Sally Samaan (Syrisch, woonachtig in Nederland), Ana Teresa Vicente (Portugees) en Natalia Jordanova (Bulgaars, woonachtig in Nederland).

Caravan: Thinking with Alexandria

De week van de residentie in Brussel vond plaats van 9 tot 14 mei 2022.

In het kader van het project Alexandria: (Re)activating Common Urban Imaginaries (ALEX) lanceerden we twee oproepen voor twee residentiecycli: Caravan: Thinking with Alexandria en School for Sonic Memory for Sound and Urban Heritage. Deze werden aangevuld met workshops en de tentoonstelling Alexandrië, vervlogen toekomst, die in Bozar te zien was van 30 september 2022 tot 8 januari 2023.

Caravan: Thinking with Alexandria streefde ernaar de Europese steden Athene, Brussel, Marseille en Nicosia door de lens van Alexandrië en zijn controversiële urbane denkbeelden te verkennen en de bestaande onderdelen en elementen die ons dagelijks leven aan de hand van een format van stedelijke reizen in alle steden te herontdekken.

Deze zes maanden durende residentie in meerdere steden nodigde kunstenaars, cultuurbeoefenaars en activisten uit om nieuwe manieren te formuleren om stedelijke, infrastructurele en sociale processen te benaderen en te begrijpen.

16 kunstenaars namen deel aan de Caravan residentie, en 3 kwamen naar Brussel: Nina Kurtela (Kroatië), Omnia Sabry (Egypte), Latent Community (Griekenland).

Film

Sophie Letourneur © Mado Berrenger

Are You Series © Marin Driguez

3. Film

Het intergenerationele publiek was in de eerste 6 maanden van het jaar trouw op de afspraak met iets meer dan **10.000 toeschouwers voor zo'n 60 filmvertoningen, een filmconcert, een virtual reality-ervaring en drie professionele evenementen** – waaronder het **European CoProduction Forum (PFUE), StoryCon** (Nieuwe audiovisuele narratieven met het Vlaams Audiovisueel Fonds) en **Halaqat INDUSTRY** (Europees project) – die ons in contact brachten met professionals uit de sector en de filmindustrie, en ons in staat stelden de basis te leggen voor de toekomst.

Er viel een mooie artistieke aanwezigheid te noteren met meer dan **40** aanwezige regisseurs, talenten of producenten, waaronder Julie Bertuccelli, Chantale Ancion, Wasis Diop, Souheila Yacoub, Rosine Mbakam, Anneleen Pompei, François Englert, Marc-Henri Wajnberg, Alexandre Koberidze, Olivier Marboeuf, Sanaz Arazi, Khalil Joreige, Marwa Zein, Alain Platel, Myriam Devriendt, Marta Bergman, Sophie Letourneur, Fanny Ardant, Joëlle Tuerlinckx, Amélie Van Embel, Didar Domehri, Laurier Fourniau, Lonnie van Brummelen, Siebren de Haan, Vincent Meessen, Joana Hadjithomas & Khalil Joreige, Sergei Loznitsa, Paola Stevenne, David Ondříček, Eugénie Zvonkine, Dhyaa Khaled Joda, Robberecht Desmet, Joëlle Tuerlinckx ...

Het filmpubliek dat ons in de laatste 4 maanden van 2022 heeft bezocht is altijd zeer intergenerationeel met een sterke aanwezigheid van de leeftijdsgroep tussen de 24–45 jaar. Meer dan 8000 toeschouwers hebben een vijftigtal filmvertoningen bijgewoond.

Er was een grote aanwezigheid van professionals bij evenementen als de informatie-avond tegen seksisme in de filmindustrie, het Argos Video Colloquium van de jaren 70, of de Industry Day voor professionals in de series-sector (*Are You Series*).

Ook het aantal artistieke gasten (regisseurs, talenten, filmprofessionals of producenten) was met een veertigtal zeer substantieel aanwezig. Daaronder bevonden zich Loredana Bianconi, Kita Bauchet, Seydou Cissé, Nicole Valberg, Bernard Yerles, Ozark Henry, Jonathan Perel, Mathieu Amalric, Petr Vaclav, Lina Soualem, Izza Genini, Nada Riyadh, Mayysoon Pachachi, Laurie Anderson, Isabel Achaval, Wouter Bouvijn, Peter Triest, Hanne Phlypo, Wang Bing en Ruth Beckermann.

Verschillende regisseurs schoven ook aan voor een Q&A met het publiek via Zoom.

Partnerschappen blijven talrijk en essentieel, ook al waren er in 2022 minder.

a. Hoogtepunten van 2022

Het prachtige **Belgische virtual realityproject Kinshasa Now**, dat het jaar 2022 met brio opende

- De exclusieve release van de cultfilm *A Bigger Splash* van J. Hazan, die een onvergetelijk moment toevoegde aan de **David Hockney-tentoonstelling** met een vertoning in 2021 maar ook in 2022 bij de finissage van de tentoonstelling;
- **BRIDGES. East of West Film Days**, met twee programma's over de **Georgische en Oekraïense film** (februari), die veel aandacht trokken van pers en publiek.
- **Halaqat**, met de voortzetting van de

programmering van **documentaires uit Arabische landen** en in het bijzonder de Libanese cinema (in het kader van Halaqat & Leerstoel M. Darwish) die in juni werd afgesloten met een professioneel evenement waarbij 3 Arabische filmprojecten werden voorgesteld aan Belgische producenten (in het kader van BRIFF).

- **Verschillende programma's rond de Afrikaanse film**, die verspreid over het jaar 2022 enkele pareltjes aan bod lieten komen en voor een stevig filmluik zorgden op het **Afropolitan Festival**.

- Een **programma rond de Iraanse film** in het kader van het Europese project HERMAP, met films die het verleden met het heden verbinden en met een academische en artistieke aanwezigheid.
- Ter gelegenheid van het **honderdjarig bestaan van het Paleis voor Schone Kunsten** werden multidisciplinaire projecten georganiseerd die film, beeldende kunst en muziek met elkaar verbonden en aangeboden werden aan een nichepubliek van liefhebbers van film en hedendaagse kunst. Zo was er een filmconcert over het werk van de Belgische regisseur Henri Storck en de Belgische première van de film *A Single Screen* van Joëlle Tuerlinckx.
- Het Franse voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie, dat het werk van Julie Bertuccelli, Sophie Letourneur en de nieuwe generatie in de schijnwerpers zette. De aanwezigheid van Fanny Ardant in CINEMATEK en Bozar sloot dit voorzitterschap af.
- Het Plan voor Herstel- en Veerkracht, waardoor we op het Sooner-platform verschillende films online konden aanbieden, gekoppeld aan onze programmering in Bozar zelf. Deze samenwerking moet herbekeken worden.
- – Ter gelegenheid van het **Tsjechische voorzitterschap van de Raad van de EU** zijn gedurende de zes maanden van dit voorzitterschap in totaal vijf Tsjechische films vertoond. Een zeer geslaagde culturele en cinematografische programmatie op gebied van kwaliteit en een echt publiekssucces met 3 uitverkochte vertoningen. De films boden een duik in de Tsjechische verbeelding en haar hedendaagse geschiedenis.
- – Ook het driedelige filmprogramma rond de tentoonstelling **Faces of Water** was een groot succes met uitverkochte screenings. De bijeenkomsten na de vertoningen waren bijzonder boeiend met een gemotiveerd publiek.
- – De tentoonstelling/installatie van **Chantal Akerman** in Bozar, een unieke vertoning van een collectieve film geregisseerd door Chantal Akerman en Michèle Blondeel. De screening van Akermans *Hotel des Acacias* werd georganiseerd in samenwerking met INSAS, CINEMATEK en de Fondation Chantal Akerman voor een publiek van studenten en liefhebbers van de regisseur.
- – Ter gelegenheid van **Laurie Andersons** aanwezigheid in Brussel, op uitnodiging van het festival Ars Musica, presenteerde Bozar twee van haar films, *Heart of a Dog* en *Home of the Brave*. Laurie Anderson was bij de laatste filmvoorstelling aanwezig om de film te voorzien van een introductie.
- – Het **Halaqat-project** werd voortgezet in Bozar; het slotevenement met de Halaqat Film Days bood de mogelijkheid om films van verschillende generaties Arabische vrouwelijke regisseurs te ontdekken. Een aantal van de regisseurs waren aanwezig bij hun vertoningen om met het publiek in gesprek te kunnen gaan.
- – **Are You Series**, ons jaarlijks moment rond tv-series, stelde dit jaar een professioneel moment voor gewijd aan jonge makers en producenten van series, in samenwerking met play.cluster, RTBF, Creative Europe Desk Vlaanderen en Desk Europe Créative Wallonie-Bruxelles. 's Avonds werd de Belgische tv-serie (eerste coproductie tussen RTBF en VRT) *1985* van Wouter Bouvijn voorgesteld aan een groot en enthousiast publiek.
- – **Afropolitan Series** blijft de aandacht vestigen op Afrikaans-Europese cinema en blijft een groeiend publiek genereren. De samenwerking met Recognition groeit en is geïntensiveerd in 2022.
- – Er vonden twee **Close-Ups** op interessante figuren uit de onafhankelijke film plaats: Luis Lopez Carrasco (Spanje) en Jonathan Perel (Argentinië). Dit format biedt ons een inzicht in het artistieke universum van regisseurs.

b. Agenda

Januari

16.01–26.01 – Raadzaal – **VR KINSHASA NOW**
Debat met BOZAR TALKS (24.01) met Freddy Tsimba.

22.01 – STUDIO – 19 uur: **ARTS** – *A BIGGER SPLASH* van Jack Hazan. Coprod: BAFF
Gebruik van de opname als MKT-clip

29.01 – STUDIO – 19 uur: **NEW RELEASE**
– *François Englert, Rebelle et Nobel* van Chantal Anciaux. Q&A na de filmvertoning met de cineaste en Englert. Coprod: Memento Production.

Februari

Online: A Bigger Splash (gedurende drie maanden)

02.02 – STUDIO – 19 uur: **NEW RELEASE** –
Soirée Graphoui La Mémoire de Nelly + Kelasi
– Ontmoeting met de cineasten – Coprod: Atelier Graphoui.

04.02 – STUDIO – 19 uur: **NEW RELEASES** –
Soirée SIC Schaduwwerkers – Annelein Pompe (2021- 47' ov FR/NL/ENG – ot FR/NL/ENG) en *Een dag werk* – Nina de Vroome (2015, no dialogue, 8') – Ontmoeting met de cineasten.

06.02 – STUDIO – 16 uur + 19 uur: 2 vertoningen –
FESTIVAL Moussem Cities – Dakar
16 uur: *Contras City* van Djibril Diop Mambéty (Senegal, 1968, 22') + *La Noire de* van Ousmane Sembene (Frankrijk/Senegal, 1966, 59') + ontmoeting met Wasis Diop.
Afropolitan Series.

09.02 – STUDIO – 21 uur: **ART** (Archi + Film) – *In between the Mountains and the Oceans / Umi Yama Aida* van Masaaki Miyazawa (79', 2014, Japan – ov ot ENG). Coprod: JAP.

18–27.02 – FESTIVAL – BRIDGES. EAST OF WEST Film Days. 6 films. Best of UKRAINE + GEORGIA

18.02 – M – 19.30 uur: **OPENING** – *What Do We See When We Look At The Sky* (Georgië) van Alexandre Koberidze. In aanwezigheid van de regisseur. Coprod: MOOOV, GNFC, enz.

19.02 – STUDIO: 17 uur: *Wet Sand* (Georgië) + 20.30 uur: *Brighton 4th* (Georgië).

26.02 – STUDIO: 17 uur: *This rain will never stop* (Oekraïne) + 20.30 uur: *Stop Zemlia* (Oekraïne). **27.02** – STUDIO: 19 uur: *Rhino* van Oleg Sentsov (Oekraïne).

23.02 – STUDIO – 21 uur: **ART** (Archi + Film) – *Aalto* van Virpi Suutari (2020, 103', Finland).

25.02 – STUDIO – 19 uur: **NEW RELEASE** – *Faya Dayi* van Jessica Beshir (Ethiopië, 2020). Coprod: Recognition. Afropolitan Series. Q&A online met de cineaste.

Maart

07.03 – STUDIO – 19 uur: **UNRELEASED**
– *Aesthetic Syndrom* van Kira Muratova in aanwezigheid van Eugenie Zvonkine. Coprod: Cevipol, ULB, ELICIt.

08.03 – STUDIO – 19 uur: **NEW RELEASE** –
Women Int'l Day – Hava, Maryam, Ayeshe van Sahraa Karimi (Afghanistan, 2019) + debat met de cineaste (Q&A online). Coprod: MOOOV, VUB, Kaaitheater.

10.03 – European Coproduction Film Forum (ECPF) – 5 panels – Terarken – namiddag en avond (Frankrijk) – rondetafel met Groundbreaking European Directors and Producers : Visions of our industry met vrouwelijke cineasten en producers – VAF / CNC.

10.03 – M – 21 uur: **PREMIÈRE** – *En Corps* van Cédric Klapisch. Coprod: ECPF, Unifrance, Ambassade van Frankrijk In aanwezigheid van Soulheia Jacobs.

14.03 – STUDIO – 19 uur: **NEW RELEASE** – *Dance*

with a *Bullet* van Dhyaa Khaled Joda. In het kader van Halaqat Documentary. Partners: Millenium, CinemaMed. In aanwezigheid van de regisseur.

15.03 – STUDIO – 19.30 uur: **NEW RELEASE** – 143 *Sahara Street* + kortfilm van Hassen Ferhani. In aanwezigheid van de regisseur. In het kader van Halaqat Documentary. Coprod: CINEMAMED, Millenium.

18.03 – STUDIO – 19 uur: **NEW RELEASE** – *Admiral Tchumakov* van Laurier Fourniau en Arnaud Alberola (64'). Coprod: Bah Voyons. In aanwezigheid van de regisseurs.

25.03 – STUDIO – 19 uur: **NEW RELEASE** – *Stones Have Laws* – Lonnie van Brummelen, Siebren de Haan. In aanwezigheid van de regisseurs en van Vincent Meessen en Olivier Marboeuf. Debat met de makers (in Bozar + online). Partners: Jubilee.

26.03 – STUDIO – 19 uur: **PREMIÈRE** – *Velvet Queen / La Panthère des Neiges* van Vincent Munier en Marie Amiguet. Coprod: Dalton. In het kader van het PFUE.

27, 29 & 30.03 – STUDIO – **CLOSE-UP**: Iran. In het kader van HER MAP.

27.03 – 19 uur: **OPENING** – *L'Échiquier du vent* van Mohammad Reza Aslani. Inleiding door Bamchade Pourvali.

29.03 – 19 uur: **CLOSE-UP** – Sanaz Azari – 2 films: *Ispahan & I Comme Iran*. In aanwezigheid van de cineaste. Q&A door Bamchade Pourvali.

30.03 – 19 uur: **PREMIÈRE** – *Hit the Road* van Panah Panahi. Q&A online.

April

Online: *Dans ma tête un rond-point* (gedurende drie maanden)

02.04 – HLB – 20 uur: **Het eeuwfeest** – Ciné-Concert Henry Storck (*Images D'Ostende + Misère au Borinage* – Partners: CINEMATEK, Fonds Henry Storck en Musiques Nouvelles.

05.04 – STUDIO – 19 uur: **UNRELEASED** – *A Night of knowing nothing* van Payal Kapadia. Coprod: SCAM (Œil d'Or), Courtisane.

15–16.04 – STUDIO – **FESTIVAL** – HEURES D'HIVER – BEYROUTH

15.04 – 19.30 uur: *The Lebanese Rocket Society* van Joana Hadjithomas/Khalil Joreige.

16.04 – 18.30 uur: *Beirut Diaries* en 20.30 uur: *Beirut Eye of the Storm* van Mai Masri.

In aanwezigheid van de regisseurs. Coprod: Leerstoel M. Darwich, Cinéma Galeries, Halaqat.

20.04 – STUDIO – 19.30 uur: **FESTIVAL** – **Opening One World** – *F@ck This Job* van Vera Krichevskaya (UK–Duitsland, 2021, 102 min).

22.04 – STUDIO – 21 uur: **PREMIÈRE** – *Why We Fight* van Alain Platel & Mirjam Devriendt. Coprod: Cassette for timescapes.

24.04 – STUDIO – 21 uur: **PREMIÈRE** – *Clara Sola* van Natalie Alvarez Mesen. Coprod: Cherry Pickers Distribution, Need Production, Ambassade van Costa Rica, Polarise.

27.04 – M – 19 uur: **Meet The Writer** – Didier Eribon & Unreleased, *Retour à Reims* van Jean-Gabriel Periot. In het kader van: PFUE & Writers & Thinkers.

29.04 – M – 19.30 uur: **PREMIÈRE** – *Ennio* van Giuseppe Tornatore. Coprod: Potemkino, Dalton en Instituto Cultura Italiana.

Mel

Online: *Little Palestine* (gedurende drie maanden) + eind mei: *Khartoum Off Side* (gedurende drie maanden)

01.05 – M – 17.30 uur: **HET EEUWFEEST** – **UNRELEASED** – *The Single Screen* van Joelle Tuerlinckx. Coprod: Escautville, JAP.

05.05 – M – overdag – *STORYCON*. Coprod: VAF.

05–07.05 & 12.05 (Palace) – STUDIO – **REGARD** : Julie Bertuccelli in haar aanwezigheid. Coprod: Ambassade van Frankrijk, Millenium Festival, SCAM, Unifrance. In het kader van het PFUE

05.05 – STUDIO – 20.30 uur: **Opening** Millenium Festival – *Dernières Nouvelles du Cosmos* van Julie Bertuccelli.

06.05 – 19 uur: *La dernière folie de Claire Darling*

van Julie Bertuccelli en ontmoeting met het publiek.

07.05 – 19 uur: **MEET THE DIRECTOR** – Julie Bertuccelli (door Marie Mandy) gevolgd door *La Cour de Babel*.

12.05: *Depuis qu'Otar est parti* van Julie Bertuccelli. (Vertoond in Cinema Palace).

09.05 – **MAYDAY Ukraine – Europe** – Sergej Loznitsa. Moderator: Aude Merlin.

10.05 – STUDIO – 20.30 uur: **UNRELEASED** – *Prisme* van Rosine Mbakam (2020, België, 77 min). Q&A met de cineaste. Coprod: SIC, SCAM. In het kader van: Forum Afropolitan.

12.05 – STUDIO – 20 uur: **ART** (ARCHI+ FILM) – *It's All a Plan* van Joana Mendes Da Rocha en Patricia Rubano (Brazilië, 2017, 73', ov ot ENG).

13.05 – M – 19.30 uur: **FESTIVAL** – Closing Millenium *Make-up Artist* van Jafar Najafi (Iran, 2021, 76').

22.05 – M – 19.30 uur: **PREMIÈRE** – *El Buen Patron* van Fernando León de Aranoa. Partners: Cervantes, Ambassade van Spanje, Cherry Pickers.

26–29.05 – Afropolitan Festival.

26.05 – 17.30 uur: *Rumba Rules, New Genealogies* van Sammy Baloji, David Nadeau-Bernatchez.

28.05 – 14 uur: *The Ones Who Keep Walking* van Amarachi Nwosu.

28.05 – 17 uur: *Kartoum Offside* van Marwa Zein + Q&A. In het kader van Halaqat.

29.05 – 17 uur: *Marcher sur l'Eau* van Aissa Maïga. In het kader van: PFUE.

31.05 – STUDIO – 20.30 uur: **UNRELEASED** – *Het Open Oog* van Robbrecht Desmet. Coprod: Luca School.

Juni

03.06 – STUDIO – 20.30 uur: **UNRELEASED** – *Retablo* van Álvaro Delgado-Aparicio – Samenwerking Ambassade Spanje + Ambassades Latino – EULAT.

15–16.06 – STUDIO – **REGARD** : Sophie Letourneur

15.06 – STUDIO – 19.30 uur: *Énorme* van Sophie Letourneur (FR, 2020, 98') Prix Jean Vigo.

16.06 – STUDIO – 19.30 uur: *Le Marin Masqué + Les Coquillettes* van Sophie Letourneur.

26.06 – STUDIO – 20.30 uur: *Ma Nuit* van Antoinette Boulat- **REGARD: La relève française.** In het kader van: PFUE + BRIFF.

27.06 – STUDIO – 19 + 21 uur: 2 films. *Années 20* van Elisabeth Vogler, *L'été l'éternité* van Emilie Aussel – **REGARD : La relève française.** In het kader van: PFUE + BRIFF.

28.06 – CINEMATEK: **REGARD** : Fanny Ardant. In het kader van: PFUE + BRIFF.

29.06 – M – 19.30 uur: **REGARD** : Fanny Ardant: uitgebreid gesprek met Fanny Ardant door Hugues Dayez, gevolgd door de film *Lola Pater* van Nadir Moknèche. In het kader van: PFUE + BRIFF.

29 en 30.06 – **FILM INDUSTRY** – Coproductie Forum – Halaqat Industry – 3 projecten. Coprod BRIFF.

Juli

02.07 – M – 19.30 uur: **Unreleased** – *Zatopek* van David Ondříček. Coprod: Tsjechisch Cultureel Centrum – Brussel. In aanwezigheid van de regisseur. Start van het Tsjechische voorzitterschap in samenwerking met het PFUE.

September

07.09 – Studio – 20u30: **UNRELEASED** *Freda* van Gessica Geneus. Kader: Afropolitan Series. Coproductie: Recognition. online Q&A.

08.09 – Studio – 19u : **UNRELEASED** *Shadow Country* van Bohdan Sláma. Tsjechisch Voorzitterschap. Partners: Imaj, Joods Museum België, Tsjechisch Centrum Brussel

14.09 – Zaal M – 20u: **PREMIERE** *Moonage Daydream* van Brett Morgen. Coproductie: Sony.

In aanwezigheid van Ozark Henry

24.09 – Studio – 20u30: **UNRELEASED** *Des Portes et des Déserts* van Loredana Bianconi. Coproductie: Gsara, Derives, Graphoui . In aanwezigheid van de regisseur

25.09 – Studio – 17u: **ARCHI+FILM:** “The Proposal” van Jill Magid (USA, 2018, 83’). Coprod: JAP

27.09 – Studio – 20u30: **FESTIVAL** – Opening Dance Film Festival, “Trisha Brown, vue du corps”. Coprod: Jette DanceCentrum, Contredanse, Dance Film Festival.

28/9 – M – 20u: **PREMIERE:** “Boiling Point” van Philippe Barantini. Coprod: Paradiso.

29.09 – M – 19u30: **FESTIVAL** Opening “Korean Film Festival “. “Miracle : Letters To The President” van LEE Jang-hoon – Coprod: Korean Cultural Centre

30.09 – Terarken 2 – 18u > 21u30 – EFDF – lancering van het opleidingsprogramma tegen seksisme in de filmindustrie

Oktober

3.10 – STUDIO – 19u30 : **UNRELEASED** “Les Gestes de Saint Louis” van Kita Bauchet + solodans. Kader: Afropolitan Series. Coprod: AJC.

6.10 – STUDIO – 19u30: **UNRELEASED** “Mirrors in the dark” van Simon Holy. Coprod: Tsjechisch Centrum Brussel

8.10 – STUDIO – 19r: **Unreleased** “Taamaden” van Seydou Cissé. Kader: Afropolitan Series. Coprod: NeonRouge. In aanwezigheid van de regisseur.

10 & 11.10 – STUDIO: **CLOSE-UP:** Luis López Carrasco – In zijn aanwezigheid
10.10 – 19u “El Futuro”
11.10 – 18u : “El Año del descubrimiento”
Partners: Festival en Ville, Cervantes, Ambassade van Spanje

16.10 – STUDIO – 17u: **ARCHI+FILM** “Construire l’Opéra Bastille” van Leif Kaldor. Coprod: JAP.

21.10 – M – 19h30: **UNRELEASED** “Hotel des Acacias” van Chantal Akerman. Coprod: CINEMATEK, INSAS.
In het kader van CHANTAL AKERMAN– Autoportrait.
Intro Wauter Hessels (RITCS) + Céline Brouwez (CINEMATEK) + (Manon Ledune) INSAS+ (Juliette Duret) Bozar
Aftertalk/Q&A geanimeerd door Léole Poubelle, met Nicole Valberg en Bernard Yerles.

22.10 – STUDIO – 19u: **UNRELEASED** (20.20 – 04.12): “INTO THE ICE” van Lars Ostfeld. Kader: Faces of Water ((20.20 – 04.12). Partners: Port d’Anvers, VGC, Pillet Water Group, Inopsys, Farys, De Water Group, Pharma.be, Antea Group, Vito/Vlakwa.
Talk na de vertoning tussen de kunstenaar en de wetenschapper.

25.10 – STUDIO – 19u: **CONFERENCE** “Dalida as a Cinema Icon and the Face of Egyptian Nostalgia”, van Amr Kamal – COPROD: Chaire M. Darwich.

26.10 – STUDIO – 15u: **FESTIVAL** Opening Filemon “Ciné-Concert” . Musician : Everton Firmeza

November

3.11 – STUDIO – 17u & 20u: **CLOSE UP** Jonathan Perel. Coprod: Courtisanes, Sabzian
17h – Corporate Responsibility (AR, 2020, DCP, 69’) ST EN / FR + Q&A
20h – Camouflage (AR, 2022, DCP, 93’) ST EN / FR + intro

8.11 – M – 19u30: **Arctic Shorts.** Coprod: Ambassade van Canada.

9.11 – STUDIO – 19u: **UNRELEASED** “RIVER” van Jennifer Peedom. Kader: “Faces of Water” ((20.20 – 04.12)
Partners: Port d’Anvers, VGC, Pillet Water Group, Inopsys, Farys, De Water Group, Pharma.be, Antea Group, Vito/Vlakwa.

10, 11 & 13.11 – STUDIO – FESTIVAL – **BAFF**
10.11 – 19u : OPENING : “Licht – “ L’héritage de Stockhausen” van Oeke Hoogendijk (NL, 2022, 122’)

11.11 – 18u : 3 films over John Zorn – van Mathieu Amalric – Intro BAFF/BOZAR

13.11– 18u : CLOSING : “Rewind and Play” van Alain Gomis (DE/FR, 2022, 65’)

16.11 – M – 19u : **UNRELEASED** “Il Boemo” de Petr Václav – Tsjechisch Voorzitterschap (gelinkt aan een concert op 17.11) Coprod: Tsjechisch Centrum Brussel

19–23.11 – STUDIO – 19u – FESTIVAL – Halaqat Film Days – *Past and Present of Arab Societies through Women’s Lenses*

Coprod: Goethe institut

19.11.22 – 19u: Hommage à Dalila Ennadre

20.11.22 – 18u : Ali aux Pays des Merveilles & 20h : Leur Algérie (met Lina Soualem)

21.11.22 – 19u: Happily Ever After (met Nada Riyadh)

22.11.22 – 19u: Return to the Land of Wonders (met Maysoon Pachachi)

23.11.22 – 19u: The Day I Lost My Shadow (met Soudade Kaadan)

28.11 – Studio – 19u: UNRELEASED – film “Heart of a dog” (2015) van Laurie Anderson

30.11 – M – 20u: UNRELEASED “Home of Brave” (1986) – In aanwezigheid van Laurie Anderson Van Laurie Anderson.

Framework : Laurie Anderson at Bozar– partners: ARS MUSICA

December

2.12 – STUDIO – 19u: UNRELEASED “Utama” van Alejandro Loayza Girsí (Bolivia, UR, FR, 2021, 87’). Partners Ambassade van Bolivia, Cervantes. Videocall met de regisseur.

Partners: Port d’Anvers, VGC, Pillet Water Group, Inopsys, Farys, De Water Group, Pharma.be, Antea Group, Vito/Vlakwa.

03 & 05.12 – STUDIO – 19u: FESTIVAL Halaqat Film Days – *Past and Present of Arab Societies through Women’s Lenses*

3.12– STUDIO – 19u: *Aïta + Rhythmes of Marrakech* de Izza Génini. In haar aanwezigheid.

5.12 – STUDIO – 19u: *Mediterranean Fever* van Maha Haj. Q&A via zoom.

04.12 – STUDIO – 17u: ARCHI+FILM “Sin Manual/ No Further Instructions” van Francisco Gonzalez Pina. Coprod: JAP.

07.12 – STUDIO – 19u: UNRELEASED “Las Leonas” van Isabel Achaval in aanwezigheid van de regisseurs Coprod: CINEMAMED – Partners : Ambassade van Italië, Cultureel Instituut Italië

08.12 – STUDIO – 19u: UNRELEASED “Havel” van Slávek Horák (CZ, 2020, 104’). Coprod: Tsjechisch Centrum Brussel. In aanwezigheid van de regisseur.

9.12 – AYS:

Terarken 1– 14u– 18u: Industry Panel + Terarken 2+3 catering (tot 18u30)

19.30 – M – : “1985” van Wouter Bouvijn. Coprod: VRT & RTBF – in aanwezigheid van de cast Terarken 2+3: Cocktail (Terarken).

10.12 – STUDIO – 19u: UNRELEASED “A Parked Life” van Peter Triest. In aanwezigheid van de regisseur. Coprod: Dalton, Savage. Partners: Bulgaarse Ambassade

16.12 – M – 19u30: 60 jaar INSAS en RITCS. Coprod: Insas & RITCS.

17.12 – M – THE 1970 gepresenteerd door ARGOS : Best of Europese video van de jaren 70 13u30 – 18u : Colloquium met pauze om 16u. 19u30 – 22u30: Screening & debat

18.12 – M – 19u: Talk + Film: State of Cinema – An Evening with Wang Bing Coproducers: Sabzian. 19–20u State of Cinema speech Wang Bing 20–22u30 filmscreening: Stonewalling van Huang Ji & Ryuji Otsuka (2022, DCP, 148’).

21.12 – STUDIO – 19u: UNRELEASED “Mutzenbacher” van Ruth Beckermann (AU, DCP, 2022, 100’) ST EN / FR . In aanwezigheid van de regisseur. Coprod: Forum Culture Oostenrijk. Partners: IMAJ, Joods Museum België, Fantômas.

Artistic Development

4. Artistic Development

De afdeling Artistic Development omvat de programmering van een kersvers departement 'Writers & Thinkers', het samengaan van de oude departementen Literatuur en Agora. Daarnaast zorgt Artistic Development ook voor multidisciplinaire en Europese projecten, zoals LEILA, de Leerstoel Mahmoud Darwish, voor projecten rond performing arts in samenwerking met het departement Tentoonstellingen, transversale projecten als het Eeuwfeest, enz. Alle programmering is doordacht in relatie tot de andere disciplines en thematische lijnen van het hele huis.

a. Performing Arts

Bozar heeft besloten om de volgende jaren geen dans en theater meer te programmeren in de klassieke zin maar zich te focussen op het organiseren van performances die niet noodzakelijk in een voorstelling plaatsvinden. Deze projecten komen tot stand in samenwerking met Bozar Tentoonstellingen.

- **Performances in kader van *Europalia Train&Tracks*:**
- **14 > 19.02.2022: Dan Musset – *The Dating Project***
- **11 > 12.03.2022: Ben Fury – *Crowd***, in samenwerking met de Leerstoel Mahmoud Darwish en het Koninklijk Conservatorium Dans AP Hogeschool Antwerpen
- **19 > 20.04.22: Dolores Bouckaert – *Everybody has to leave home sometime*** (geannuleerd om gezondheidsredenen)

20 dansers voor de 20e eeuw en zelfs meer

23 > 24.04.2022

20 dansers voor de XXe eeuw en zelfs meer is een levend archief. Twintig dansers herinterpreteren, claimen, vertonen, verklaren en spelen beroemde, bejubelde of vergeten solo's van moderne of postmoderne kunstenaars uit de vorige eeuw tot nu. Zonder afgesproken kader palmden de kunstenaars het Paleis voor Schone Kunsten in. Om de beweeglijkheid en de soepelheid van de dansende lichamen te onderstrepen, was er geen programma of tijdschema dat gevolgd werd. Niemand wist precies wie wat ging presenteren, wanneer of waar. We werden uitgenodigd om te (ver)dwalen, commentaar te geven en in contact te komen met dit open werk.
Concept door Boris Charmatz, [terrain].

Met Laura Bachman, Boglárka Börcsök, Magali Caillet Gajan, Marco D'Agostin, Olga Dukhovnaya, Bryana Fritz, Letizia Galloni, Néstor García Díaz, Alain Irie aka Alaingo, Mai Ishiwata, Dai Jian, Samuel Lefeuvre, Filipe Lourenço, Fabrice Mazliah, Julien Monty, Benjamin Pech, Soa Ratsifandrihana, Marlène Saldana, Julie Shanahan en Frank Willens.

Rossella Biscotti. *The Journey*

20 > 22.05.2022

Het begon allemaal in 2010 toen Rossella Biscotti een blok marmer van 20 ton als een prijs kreeg. Tijdens Kunstenfestivaldesarts vorig jaar creëerde ze er een onzichtbare performance mee: ze vervoerde de steen op een schip tussen Italië, Malta, Tunesië en Libië, waarna ze de steen finaal in de Middellandse Zee dropte. Ze gebruikte het blok marmer als een mechanisme om de politieke, economische en ecologische lagen van een complex watergebied te onderzoeken.

Exact een jaar later gingen we in Bozar terug naar *The Journey* met een ruimte die de romp van een bewegend schip voorstelt. Het geluid dat vorig jaar werd opgenomen in het midden van de zee werd gemonteerd in een immersieve performance: het geluid van de motoren, dat van de zee; de interactie met Alarm Phone, de liederen van de vissers; reflecties rondom het gebeuren, en het geluid van een blok marmer dat in de diepten van de Middellandse Zee verdwijnt. We drongen een metaforische zwarte doos binnen die de echo's van een unieke reis had opgenomen, en kregen het gezelschap van live gasten die elke dag deze klankreis verrijkten. *The Journey* nam de luisteraars mee op een akoestische expeditie in de internationale

wateren van de Middellandse Zee, bood de kans op ontmoetingen en creëerde een denkbeeldige ruimte die hoorbaar maakte wat normaal onzichtbaar is.

18.11.2022: Performance in het kader van Halaqat

en de Leerstoel Mahmoud Darwish: van Soukaina Joual – **The Moroccan Sheikha Soukaina**

21.12.2022: Performance **Rebirth Day** met Raffaella Crispino

b. Writers & Thinkers

Het Paleis voor Schone Kunsten heeft een van de oudste schrijverspodia in Europa en is vandaag een prestigieuze plaats voor literaire ontmoetingen in Brussel. Naast de avonden met grote internationale namen wordt er ook vaak met en rond andere artistieke disciplines gewerkt. Agora is sinds 2014 een volwaardige eenheid binnen Bozar. Dit departement heeft een openbaar platform gecreëerd voor debatten, discussies en bespiegelingen over kwesties op het kruispunt tussen kunst en samenleven. Als departement van een Europees kunsthuis heeft het de wil om gerenommeerde wetenschappers, filosofen, politici en kunstenaars in hun laboratoria, studiezalen, vergaderzalen en werkplaatsen voor het voetlicht te brengen en met hen in debat te treden met het maatschappelijk middenveld.

Al in het laatste semester van 2021 ging het departement Literatuur nauwer samenwerken met Agora. Begin 2022 schoven beide departementen *de facto* in elkaar zodat een consistent programma met schrijvers (fictie en non-fictie) en denkers kon worden uitgewerkt. Voortaan gaat het departement verder onder de naam **Writers & Thinkers**.

Het nieuw opgerichte Writers & Thinkers-departement blijkt terug op een van de meest succesvol najaren in de geschiedenis van debatten en ontmoetingen in Bozar. Dankzij de postpandemische reisdrift waren heel wat internationale topauteurs op tournee met nieuw werk. We hadden in die zin het geluk om uitzonderlijk veel grote namen te gast te hebben, zowel in het fictie als non-fictiesegment. Ook het publiek was meer dan ooit terug present. Waar we voor de zomer nog met een zaalcapaciteit van 40% zaten, hadden we dit najaar maar liefst 6 uitverkochte avonden en meer dan 8000 bezoekers, i.e. gemiddeld meer dan 400 bezoekers per event.

Volledige lijst activiteiten 2022

24.01: Cinema talk: Kinshasa Now
01.02: Meet the Writer: Geert Buelens
08.02: Meet the Writer: Leila Slimani & Olivier Guez
16.02: City Talk: Knowledge for the city
26.02: Meet the Writer: Antoine Wauters
17.03: Meet the Writer: Mathias Enard & Dima Wannous
30.03: Tracking the future
30.03: Live Magazine Picture Festival
31.03: 'Art Talk: 100 jaar Paleis voor Schone Kunsten' – Thierry De Duve, Sophie Lauwers, Daniel Birnbaum, Melat Gebeyaw Nigussie, **Kasia Redzisz** en Liam Gillick.
Realisatie ook van een "legacy movie" van 100 jaar Paleis voor Schone Kunsten
07.04: Meet the Writer: Mary Beard
26.04: George Packer : How to fix Democracy
27.04: Meet the Writer: Didier Eribon + screening "Retour à Reims"
03.05: Difference Day 2022 : Le journalisme en temps de crise
08.06: Literature talk: Le Grand Tour – Olivier Guez, Jan Brokken & Agata Tuszinska
09.05: Europe day: MAYDAY
17.05: Meet the writer: Michael Ignatieff
24.05: Meet the writer: Karen Armstrong
28.05: Meet the writer: Fatou Diome (AFROPOLITAN FESTIVAL)
29.05: AFROPOLITAN FESTIVAL Talk Decolonial Countergaming
01.06: Meet the writer: Raphaël Glucksmann
08.06: Literature Talk: De wandelende jood: Arnon Grunberg, Marcel Möring & Tobi Lakmaker
11.06: Meet the writer: Victor Rodriguez Nunez at Cubalandz (event Bozar Music)
22.06: Live Magazine Zomereditie
01.09: Meet the Writer: David Wengrow
08.09: Meet the Journalist: Caroline de Gruyter
13.09: Meet the Writer: Orhan Pamuk
21.09: Meet the Writer: Amitav Ghosh
21.09 : Poets of Black Europe : Fiston Mwanza Mujila, Radna Fabias, Ubah Cristina Ali Farah,

Raquel Lima & Roger Robinson
 02.10: Live Magazine voor kinderen
 11.10: Meet the Writer: Ian Kershaw
 13.10: European Lab Brussels
 19.10: “You have not been defeated”: Writers from Egypt – Lina Attalah, Ahdaf Soueif & Iman Mersal
 25.10: Meet the Writer: Sylvian Tesson
 02.11: Meet the Writer: Nino Haratischwili
 07.11: Meet the Writer: Mohamed Mbougar Sarr
 09.11: Live Magazine Herfsteditie
 16.11: City Talk: Sociale ongelijkheden in de Brusselse gezondheidszorg
 – Myriam De Spiegelaere
 24.11: Meet the Writer: Rachel Cusk
 24.11: Climate Talk: COP-27: Hoe houden we het hoofd boven water?
 30.11: Literature Talk: Writers from Black Arabia Abdelaziz Baraka Sakin, Stella Gaitano & Hammour Ziada
 06.12: Meet the Writer: Charlotte Mutsaers
 12.12: Meet the Thinkers: Rudi Laermans & Laurent de Sutter

Hoogtepunten

Franse literaire lente

Tijdens het voorjaar van 2022 vierden we de Franse literatuur met tal van schrijvers en denkers. Aanleiding was het Franse voorzitterschap van de Europese Unie. **Olivier Guez** en **Leïla Slimani** beten de spits af met een wervelend gesprek over de Franse identiteit. Guez kwam enkele maanden later opnieuw langs voor een gesprek over Europa met zijn Nederlandse respectievelijk Poolse collega's Jan Brokken en Agata Tuszinska. Voorts was er een dialoog tussen **Mathias Enard** en de Syrische schrijfster **Dima Wannous** over Arabische en Europese literatuur. Socioloog **Didier Eribon** gaf zijn kijk op de Franse presidentsverkiezingen tijdens een gesprek met Béatrice Delvaux naar aanleiding van de verfilming van zijn boek *Retour à Reims*. Tijdens het Afropolitan festival kon de Frans-Senegalese schrijfster **Fatou Diome** op heel wat bijval rekenen.

07.04.2022 : Mary Beard

De Britse classica en feministe Mary Beard is niet alleen bekend van haar erudiete en enthousiasmerende boeken maar ook van haar televisiewerk voor de BBC. Ook in België heeft

ze haar volgelingen, waardoor ze maar liefst 1200 lezers op de been bracht voor een gesprek in de Henry Le Boeufzaal. Aanleiding was het eredoctoraat dat ze van de Universiteit Gent had gekregen. Het gesprek met Marnix Verplancke wierp een blik op haar rijke oeuvre, op haar engagement als vrouw en als onderzoekster. Daarna volgde een signeersessie van ruim twee uur waarbij Beard haar fans uitgebreid te woord stond.

09.05.2022 : Mayday 2022 – Alarm in Oekraïne

De brutale Russische invasie in Oekraïne heeft de oorlog opnieuw tot aan de grenzen van de Europese Unie gebracht. 9 mei, Europadag, was dit jaar dan ook vooral een dag van solidariteit met Oekraïne. Bozar organiseert op Europadag traditioneel lezingen en debatten over de staat van de Europese Unie en dat onder de noemer Mayday. Op de editie van 2022 gaven journalisten en academici uit heel Europa, maar vooral uit Oekraïne, duiding bij het conflict. Kunstenaars en cultuurwerkers stonden stil bij de rol die zij kunnen spelen wanneer de wapens spreken. Ook dissidente Russische stemmen die in hun eigen land door het regime van president Poetin worden vervolgd, kwamen aan bod.

Op het programma: **Haska Shyyan (UA)**, **Teresa O'Connell (GB)**, **Ekaterina Martynova (RUS)**, Marita Muukkonen (FI), Ivor A Stodolsky (FI/FR), Kristina Solomoukha (UA), Marie le Goux (FR), **Viktorija Naraxsa (Pussy Riot) (RUS)**, **Yuliia Savchenko (UA)** **Anna Kuzminykh (Pussy Riot) (RUS)**, **Andrii Portnov, Vojtěch Boháč (CZ)** en **Sergei Loznitsa**.

Ter gelegenheid van Mayday 2022 publiceerde Bozar, in samenwerking met Are We Europe en met steun van Evens Foundation en Bertelsmann Foundation de derde editie van **Mayday Magazine**.

In het najaar noteerden we de volgende uitschieters: de Britse archeoloog **David Wengrow**, de auteur van het succesvolle *The Dawn of Everything*, begeesterde een volle Zaal M met zijn nieuwe inzichten op de mens. De Turkse Nobelprijslaureaat **Orhan Pamuk** bracht maar liefst 1200 man op de been die kwam luisteren naar het verhaal van zijn nieuwe roman. De 'Meet the Writer'-reeks waarin beide auteurs optraden, blijkt een succesvolle formule die ook fideliserend werkt naar het publiek toe.

c. Leerstoel Mahmoud Darwish

Het programma onderstreept de relatie tussen de lokale artistieke scène en kunstenaars uit de Arabische wereld die hedendaagse thema's aansnijden en uitnodigen tot een nieuwe kijk, vooral na de wereldwijde crisis. Het openen van ruimtes voor uitwisseling en kritisch denken in Bozar in Brussel, biedt een zeer relevant aspect om de cohesie en meer begrip binnen de stad en de samenleving te verbeteren. Voor dit programma werkte Bozar samen met een groot

aantal lokale en internationale partners zoals Mucem, Centre Pompidou, Europalia, Fondation Boghossian, Kunstenfestivaldesarts, Cinéma Galeries, etc.

We organiseerden literaire ontmoetingen met o.a. Antoine Wauters, Mathias Enard, Dima Wannous, Etel Adnan, verschillende filmvoorstellingen, en performances door o.a. Ben Fury en Soukaina Joual.

d. HerMAP

Op 29 en 30 maart werd het slotseminarie van het Europese project *HerMap Iran* (Heritage Management Programme Iran-Europe) gehouden. Dit initiatief vormt de afsluiting van de tweede fase van een artistiek onderzoeksprogramma voor Iraanse en Europese kunstenaars. Het bood hen een platform om na te denken over het hergebruik en de reactivering van cultureel erfgoed met artistieke middelen, in samenwerking met de artistieke en lokale gemeenschappen.

Het evenement bracht de 13 geselecteerde kunstenaars en hun collega's van andere culturele instellingen die aan het project deelnamen samen om de artistieke resultaten en conclusies van het proces te presenteren. Ze bespraken tevens de best practices en de lessen die uit deze complexe pandemische periode werden getrokken om nieuwe benaderingen van digitale culturele relaties in de wereld na COVID-19 te bedenken.

Audience

Engagement

5. Audience Engagement

a. Muziek

Annulatie: Prokofiev Revisited (14.11.2021 school & 15.11.2021 family) omwille van de pandemie.

Vuurwerk met Orchestre Philharmonique de Liège (04.02.2022 geannuleerd voor scholen omwille van pandemie + 05.02.2022 voor family)

Een symfonisch concert in vuur en vlam. Na het thema water was het de beurt aan het vuur. Vuur staat symbool voor warmte, vreugde, feest en hartstocht maar ook voor verwoestende kracht. We legden verbanden tussen dit natuurlijk element en muziek door te ontdekken hoe vuur in grote symfonische werken tot leven komt. Tijdens het concert met het Orchestre Philharmonique Royal de Liège maakte tekenaar Pieter Fannes live illustraties, die werden geprojecteerd op de scène. Een gloeiend inferno aan klanken, emoties en zinderende ritmes!

350 deelnemers

Schoolconcert Ictus 18.02.2022

Drie muzikanten van Ictus en één performer gidsten leerlingen uit de eerste graad doorheen drie ongewone muzikale performances. De focus lag op klank: van een tintelend gevoel dat begint op het achterhoofd en zich uitstrekt langs de nek en de rug, tot klank die brandt op het netvlies. Onder de deskundige begeleiding van professionele klankexperten ontvouwde zich een virtuele wandeling tussen hypergevoeligheid en synesthesie. Een deel van de voorstelling werd met draadloze koptelefoons beluisterd, met klank extreem nabij, en ongelooflijk zacht. Bij reservatie kreeg je een digitaal educatief hulpmiddel aangeboden dat je voor of na het concert kon gebruiken voor een activiteit over zintuigelijke ervaringen die geluiden teweegbrengen in de klas. Het educatieve hulpmiddel bestond uit een video en werkbladen die je uitnodigen om microklanken en klankmassage te verkennen, ontwikkeld in samenwerking met MATRIX (Centrum voor Nieuwe Muziek). Microklanken, uitgelegd door Assunta Mandaglio, zijn alle geluiden die we normaal niet horen, maar door versterking worden hoorbaar gemaakt. Gert Bernaets liet je dan weer kennismaken met

klankmassage, een techniek die vaak gebruikt wordt in klanktherapie om op een ontspannen manier naar kleine geluiden te luisteren: een aangename manier om je oren “wakker” te schudden.

300 deelnemers

Participatief project Eden 02.03.2022

Joyce DiDonato ging op zoek naar de pracht, de grootsheid en het mysterie van de natuur aan de hand van boeiende, beeldende muziek en een theaterenscenering. Ze nam ons mee op een emotionele reis waarop ze ons weer aansluiting liet vinden bij de kracht en kwetsbaarheid van de natuur en verkende welke plaats we hebben in de wonderlijke, kaleidoscopische wereld om ons heen. Samen met il Pomo d’Oro, een ensemble dat op historische instrumenten speelt, Maxim Emelyanychev en de Franse toneelregisseur Marie Lambert bracht Joyce DiDonato een heel gevarieerd programma, van Händel tot Ives en van Gluck tot Mahler. Ze nodigde de luisteraars uit om stil te staan bij hun plaats in de wereld... en er misschien iets aan te veranderen.

Het koor van Equinox van de Muziekkapel Koningin Elisabeth werkte in voorbereidende workshops en samen met Joyce DiDonato een cantate uit en delen het podium met de muzikanten. Als klimaatambassadeur van International Teaching Artists Collaborative (ITAC) heeft DiDonato samengewerkt aan het ontwerp en de uitvoering van EDEN Engagement – een interdisciplinair muziek-natuur educatie en gemeenschapsprogramma voor kinderkoren en schoolgroepen over de hele wereld, onder leiding van Eric Booth, medeoprichter van ITAC. De visie is om in elke stad op de tour lokale Teaching Artists in te zetten en met hen samen te werken om de ervaringen van jongeren en anderen met EDEN te versterken, door hun stemmen en creatieve projecten te gebruiken om een dieper begrip te krijgen van de natuur en hun directe impact op de wereld.

Interactief concert Sing 4.0 met het Belgian National Orchestra op 08.03.2022 + streaming in Woonzorgcentra

Zing de pannen van het dak! Na voorgaande succesedities was het tijd voor SING 4.0! Tijdens dit interactief concert konden we onze stem laten horen en meertalig (NL/FR/EN) meezingen met grote werken uit de symfonische muziek. De bewegingen en melodieën oefenden we vooraf in de klas. Daarna was het tijd om de show te stelen in de schitterende concertzaal van het Paleis voor Schone Kunsten. De muzikanten van het Belgian National Orchestra stonden al te popelen. De muzikale leiding was in handen van de Duitse dirigent Robin Engelen. Hij dirigeerde onder andere het slotdeel van Beethovens *Negende symfonie (Ode an die Freude)*, Smetana's *Moldau* en Mussorgsky's *Schilderijen van een tentoonstelling*. Naast vooraf besproken werken, kregen de leerlingen ook enkele muzikale verrassingen voorgeschoteld.

SING 4.0 werd gelivestreamd in enkele woonzorgcentra. Dit gebeurde in samenwerking met Cultuurconnect, een organisatie die digitale innovatie in kunst en cultuur promoot. De streaming had als doel om generaties met elkaar te verbinden. Iedereen moet de kans krijgen om zich als mens te ontplooiën en cultuur speelt daarbij een belangrijke rol. Zowel voor ouderen als voor jongeren nemen we daarom de drempel tot cultuurparticipatie weg.

Het Belgian National Orchestra bracht vanuit Bozar een interactief klassiek concert voor jong en oud (1700 deelnemers), dat in samenwerking met 11 cultuurpartners werd gelivestreamd naar 25 zorgcentra. De cultuurhuizen verzorgden de cultuurbeleving van het publiek op afstand en gebruiken hun expertise om bij te dragen aan de totaalbeleving en de sfeercreatie. De bewegingen en melodieën werden vooraf geoefend in het zorgcentrum. Jeugd en Muziek organiseerde een online workshop voor ergotherapeuten op 7 en 18 februari 2022.

Dit project van Bozar, het Belgian National Orchestra, Jeugd en Muziek Brussel, VGC, Cultuurconnect en een 11-tal cultuurhuizen in Vlaanderen en Brussel had als doel om klassieke muziek te ontsluiten naar een breed publiek.

Streaming i.s.m. cultuurconnect – <https://www.cultuurconnect.be/diensten/livestreaming>
Cocreatie: Jeugd en Muziek Brussel

Dank aan de deelnemende zorgcentra:
VGC Brussel en de Brusselse
gemeenschapscentra N22

Klara Festival en Musikaa i.s.m. Klarafestival op locatie in Molenbeek op 13.03.2022

made in.by molenbeek – “Beter een goede buur dan een verre vriend.”

Coproduction: Klarafestival, Bozar

Klarafestival en Bozar zochten verbinding met de Brusselaar en zijn habitat. Een eerste stap was MUSIKAA, een samenwerking met de gemeente Molenbeek en enkele culturele partners in deze gemeente. MUSIKAA is één groot muzikaal feest door en voor Molenbekenaren, en voor iedereen die deze bruisende mix aan talent wil ontdekken.

Intergenerationeel project

Al van oudsher wordt muziek van generatie op generatie doorgegeven. Toch kennen kleinkinderen vandaag vaak niet meer de muzikale tradities waar hun grootouders in geworteld zijn. Foyer ging op zoek naar kinderen en jongeren van verschillende Brusselse scholen om deel te nemen aan een intergenerationeel project. Samen ontdekten ze de muziektradities en traditionele instrumenten die jong en oud met elkaar verbinden. LaVallée en het Huis van Culturen en Sociale Samenhang namen daarna de fakkel over en brengen professionele muzikanten, onder wie Hussein Rassim, in de mix. Het resultaat was een cross-overproject waarin klassiek en traditioneel, populair en modern in elkaar overgaan.

MigratieMuseumMigration

11:00–17:00 tentoonstelling in de vitrine van het museum

12:30–13:00 workshop + concert met Hussein Rassim

LaVallée, murmelende muses en fluisterende djinns

In het Avondland brengen de muzen kunstenaars tot inspiratie. In de Arabische wereld laten onzichtbare wezens als djinns je diepste wensen in vervulling gaan. De wegen van de Belgische

luitiste Sofie Vanden Eynde en de Irakese oud-speler Saad Mahmood Jawad kruisten elkaar in de magische innerlijke wereld van de dromen. Sofie en Saad gingen er op zoek naar de eeuwenoude verwantschap tussen hun instrumenten.

Huis van Culturen en Sociale Samenhang
13:00-16:00 warme dranken
14:00-14:40 / 15:30-16:10 concert

Residentie in GC Vaartkapoen
Elk jaar brengt GC Vaartkapoen in het kader van Musikaa Molenbeekse muzikanten samen voor een drie dagen durende residentie. Dit jaar waren dat Imaina, Gilles Vandecaveye en DJ SoFa. De uitkomst van hun muzikale ontmoeting ontdekte je via een installatie (op je gsm te bekijken aan de hand van een QR-code).

GC Vaartkapoen (werf)
12:00 - 18:00 installatie (doorlopend)

Izran & Chaabi

Izran en Chaabi hebben heel wat met elkaar gemeen. Allebei zijn het muzikale tradities uit Marokko die mondeling worden overgeleverd door vrouwen. Samen met de Molenbeekse muzikante Fatoum startte De Vaartkapoen het meerjarige traject Izran Revisited op om de Izrantraditie, gezongen poëzie uit het Rifgebergte, onder de aandacht te brengen. Onder de vleugels van MetX verkent zangeres Laïla Amezian de traditie van de Chaabi, een overkoepelende term voor stedelijke muziek uit Noord-Marokko. In het kader van MUSIKAA vonden beide projecten elkaar in een gezamenlijke missie. Door de verhalen rond beide tradities te delen met vrouwen uit de Molenbeekse gemeenschap zoeken ze naar wat deze muziek vandaag voor Brussel kan betekenen. Tijdens MUSIKAA 2022 brengen ze Chaabi- en Izranmuziek tot bij het publiek, samen met vrouwelijke buurtbewoners en professionele muzikanten.

Wandeling

Molenbeekse Greeters namen je via de leukste plekjes op sleeptouw door Molenbeek tijdens een begeleide wandeling van Huis van Culturen en Sociale Samenhang naar GC De Vaartkapoen.

Babar i.s.m. Belgian National Orchestra voor kleuter en lager onderwijs op 10.05.2022

Laat je meeslepen door het olifantje Babar en de prachtige muziek van het Carnaval des Animaux van Camille Saint-Saëns en Histoire de Babar le petit éléphant van Poulenc. Het Belgian National Orchestra en illustratrice Camille Scherrer toverden de concertzaal om tot een groot muzikaal dierenrijk. Babar nam ons mee op een muzikaal avontuur en onderweg ontmoetten we een bonte verzameling bijzondere beestjes. 715 deelnemers

---

18.09.2022 Openingsweekend en workshop voor families

Aansluitend bij het festival en tijdens het openingsweekend in september organiseerden we 2 workshops voor families.

Workshop: Beat box

Een workshop beatboxen met een echte beatboxkampioen: Tim van Droogenbroeck aka FootboxG is een Belgische beatboxer die al meerdere prijzen heeft gewonnen. In deze workshop kon je de basis van het beatboxen leren: hoe je drum- en dierengeluiden kan imiteren en hoe je vloeiende, spannende ritmepatronen kan maken met je stem. Voorkennis van beatboxen was geen vereiste. In samenwerking met Jeugd en Muziek Brussel Deelnemers: 12

Workshop: Ontdek het dier in jezelf!

Workshop prachtige maskers maken in onze Hortahal? Bij Bozar kon je ontdekken welk dier er in jou schuilgaat. Misschien ben jij wel een tijger, een hert of een schildpad. Je kon prachtige maskers maken van papier met een leuke foto erbovenop als eindresultaat. In het kader van het concert Les Carnaval des Animaux, twee concerten die de dag plaatsvonden met muziek van Saint-Saëns uitgevoerd door Les Siècles. Deelnemers: 300

19.10.22 10 jaar Cultureghem

In het kader van 10 jaar Cultureghem ging de werkskop 'Ontdek het dier in jezelf' op verplaatsing naar Anderlecht. We organiseerden een workshop maskers maken voor de kinderen van de Kureghemse wijk. Een 25-tal vaste partners van de organisatie, waaronder Bozar, waren uitgenodigd voor dit grote feest. Deelnemers: 500

18.10. 2022 Schoolconcert lager onderwijs – OPRL – Atmosphère

Na water en vuur was het de beurt aan lucht om de hoofdrol te spelen in de cyclus van de vier natuurelementen. Tijdens dit interactieve concert onderzochten we hoe lucht en de natuurverschijnselen in onze hemel verschillende componisten door de tijd en over de hele wereld hebben geïnspireerd. Dit project is een samenwerking tussen Bozar, Orchestre Philharmonique Royal de Liège, Jeugd en Muziek en Jeunesses Musicales de Bruxelles. Dit concert laat de leerlingen als groep een emotioneel moment beleven en vertrouwd raken met een orkest in een grote concertzaal via de metafoor van de natuur. Tijdens het concert met het Orchestre Philharmonique Royal de Liège maakte illustrator Pieter Fannes live illustraties die op het podium werden geprojecteerd. Ter voorbereiding op het concert ontvingen de leerlingen een educatief dossier en instructievideo's. Deelnemers : 1182

6.11 en 7.11.2022 BIG BANG voor families en scholen

In november was er ook dit jaar weer een spetterende aflevering van het Big Bang Festival. Het multidisciplinair muziekfestival met poëtische muziekvoorstellingen voor het hele gezin. In al onze zalen waren er voorstellingen te beleven en ook waren er voorstellingen op een aantal ongebruikelijke locaties in Bozar zoals het Ovalen Salon en Espace Le Boeuf. De langere en korte voorstellingen wekken verwondering op en nemen het publiek mee op een dynamisch parcours dat in korte tijd een hele waaier aan verschillende muzikale stijlen en thema's aan bod laat komen.

Naast de familiedag op zondag was er op de maandag de mogelijkheid voor scholen om Big Bang te bezoeken. De verschillende klassen volgden een eigen parcours door het Paleis en sloten af met een knetterende fanfare in de Hortahal.

Het NOMAD project van Big Bang beoogt om ook meer sociaal kwetsbare groepen bij het festival te betrekken. Samen met Duo Seco organiseerde Bozar bij het Maisons des Cultures de Molenbeek een muzikale stage voor kinderen uit de buurt die werd afgesloten met een spetterend optreden in Bozar voor familie, vrienden en het reguliere publiek van Bozar. De voorstelling werd in een week tijd door de kinderen zelf bedacht en bestond uit zang, dans en geluidsopnames uit Molenbeek.

De artistieke workshops werden ondersteund door de vrijwilligers van Cultureghem.

Voorstellingen: Shel(l)ter, Meredith's Music Room, RoundAbout, SMing, Klank De Kleuren, Orchestre National du Vetex, roundABOUT #Indré, My Music Box, Junior Akwety, Metal Works, Wires, Strings and Other Things, Serafyn en Duo Seco.

Partners: Zonzo Compagnie, VGC, Cultureghem. Nomad project: Duo Seco, Maison des Cultures de Molenbeek

Deelnemers : 1000 (onderwijs) en 1600 (families)

November 2022 – Outreach concerten in samenwerking met Ars Musica

In de context van Ars Musica festival bezochten we samen met studenten van het Koninklijk Conservatorium enkele partners uit ons sociaal cultureel netwerk: Calame VZW, Cultureghem en Campus St Jean. De studenten, onder begeleiding van Guy Donel, speelden repertoire uit het project 50 For The Future van het Kronos Quartet. In een informele sfeer was er ruimte voor kennismaking, uitwisseling en dialoog tussen de deelnemers. Tijdens een tweede bezoek aan Bozar konden de deelnemers de installatie *To The Moon* van Laurie Anderson en Hsin-Chien Huang bezoeken, het gebouw ontdekken en was er een tweede concert. De reeks werd afgesloten met een concertavond in de Baixu in Brussel. Deelnemers: 80

Partners: Ars Musica, Koninklijk Conservatorium van Brussel, Guy Danel, European Chambermusic, Calame, Cultureghem, Campus St Jean en Baixu.

19.11.2022 Chineke! Orchestra – Rencontre avec Chi Chi Nwanoku

Er vond een ontmoeting plaats tussen Chi Chi Nwanoku, de oprichter van Chineke! Orchestra, en de 140 studenten die naar het concert kwamen in het kader van de formule "Bring Your Students". Nwanoku sprak over haar carrière, haar weg die haar ertoe bracht Chineke! Orchestra op te richten, het eerste symfonieorkest dat bestaat uit een meerderheid aan etnisch diverse musici. Dit bondige gesprek vóór het concert was de eerste stap naar een nieuwe strategie die Bozar volgend seizoen verder wil uitwerken.

Deelnemers: 140

Bring Your Students & Muziek met klasse

Deze serie is een selectie van concerten voor jongeren. Voor schoolgroepen geldt daarom een gereduceerd tarief (10€). Met *La musique, c'est classe!*, aangeboden in coproductie met het Belgian National Orchestra, krijgen de leerlingen luistersleutels alvorens te genieten van een symfonisch concert (6€).

Deelnemers : 756

18.09.2022 – La Tempête/Bach Minimaliste

30.09.2022 – Mohsen Namjoo Ensemble

01.10.2022 – Antwerp Symphony Orchestra, Elim Chan

26.10.2022 – Julian Lage Trio

19.11.2022 – Chineke! Orchestra

01.12.2022 – Laurie Anderson & Brussels Philharmonic

10.12.2022 – Halaqat Impro Orchestra

23.09.2022 – BNO & Nicolas Altstaedt

07.10.2022 – BNO & Nemanja Radulovic

25.11.2022 – BNO & Jean Luc Fafchamps

---

22 + 23.12.2022 Winterconcert voor scholen en families met BNO – Viva la libertà

Elk jaar organiseren Bozar en het BNO vlak voor de kerstvakantie een voorstelling voor een jong publiek. Dit jaar presenteerde het Franse kunstenaarscollectief *Les Clés de l'Écoute* een gloednieuwe productie gebaseerd op de muziek van Mozart. Het hoofdthema was een vogel die zijn vrijheid herwint. Een mimespeler begeleidde de jongeren tijdens het concert, terwijl videobeelden voor een visueel spektakel zorgden. Jonge zangers voeren aria's uit van de vogelman Papageno, zijn geliefde Papagena en de angstaanjagende Koningin van de Nacht – allemaal personages uit Mozarts beroemde opera *De Toverfluit*. Maar ook andere bekende Mozart-melodieën werden opgenomen in dit nieuwe verhaal.

Deelnemers: 1536 (scholen)

b. Tentoonstellingen en architectuur

Schooldays Horta/PSK 100 (31.01 > 16.05.2022)

Tussen 31 januari en 16 mei reiserveerden we het PSK voor lagere schoolkinderen gedurende 8 maandagen. We bereikten meer dan 30 scholen in Brussel dankzij onze partnerschappen met de VGC/Expo Explo en Mooss/Bamm vzw (NL) en de Stad Brussel (FR); in totaal namen 1550 kinderen deel aan deze ontdekkingsstochten. Er namen ook 6 middelbare scholengroepen deel (via persoonlijke contacten van Stad Brussel en via het project Next Generation Please!). Een duo uit onze ploeg freelance gidsen/animatoren ontwikkelden een nieuwe ontdekkingsstocht voor het PSK en het jubileumjaar, vol activiteiten voor kinderen van 6 tot 12 jaar.

Een ontdekkingsstocht in een Paleis? Dat kan met je klas! Het Paleis voor Schone Kunsten van de architect Victor Horta ligt vlak naast het Koninklijk Paleis in Brussel, en herbergt even wonderlijke verhalen. Samen met de kinderen gingen we dwalen en experimenteren in het labyrint van gangen en zalen, pleintjes, verborgen ruimtes en hoeken vol kunst en geschiedenis. We kropen in de rol van een architect, een restaurateur, een vloerspecialist, een expert van belichting of akoestiek. We vertelden verhalen van wel 100 jaar oud, maar ook van nu. We gingen samen tekenen en nadenken, maar ook materialen en ruimtes beleven met al onze zintuigen!

David Hockney – Schooldays – Lunch Tours – rondleidingen (tot 23.01.2022)

De uiterst succesvolle tentoonstelling van de Britse kunstenaar Hockney liep nog tot 23 januari. We organiseerden nog 3 quasi volgeboekte scholendagen voor middelbaar onderwijs voor een 700-tal leerlingen. Onze wekelijkse Lunch Tours – korte highlight-rondleidingen op vrijdagmiddag – waren telkens uitverkocht met 10 deelnemers per taal (NL/FR). We ontvingen nog meer dan 330 groepen in de maand januari. Dankzij de steun van Fonds Compass konden we 25 gratis rondleidingen aanbieden aan scholen uit Brussel met minder middelen.

Eind januari nodigden we de deelnemers van het kwalitatieve traject binnen het project Kunst op Voorschrift uit voor een terugkommoment.

De 8 deelnemers die via Samana inschreven voor de 6 sessies met bezoek aan de Hockney expo kwamen ter plaatse of namen deel online, samen met onze gids en vrijwilliger en de organisatoren van Samana. Het was een ideaal moment om terug te blikken op het traject en te peilen naar de lange termijneffecten. Tegelijk blikten we vooruit naar de toekomst en toetsten we de verwachtingen van de deelnemers aan onze eigen ideeën voor een vervolgetraject. De deelnemers blijven actief in een Whatsapp groep, waar ze ervaringen en ideeën uitwisselen, over de tentoonstellingen en meer (natuur, filosofie, hun persoonlijke leven...). We ontvingen nog meer dan 330 groepen voor rondleidingen in de expo in de maand januari.

Rinus Van de Velde/Europalia Tracks & Trains (18.02 > 15.05.2022)

Voor de tentoonstelling van de Belgische, hedendaagse kunstenaar Rinus Van de Velde ontvingen we bijna 1000 groepen voor rondleidingen voor volwassenen en interactieve rondleidingen voor secundair onderwijs. We ontwikkelden rondleidingen op maat van jongeren door te brainstormen met onze gidsen en stagiaires. Begin mei zetten we het vervolgetraject met onze partner Samana verder, in de vorm van een aangepaste rondleiding in de expo van Rinus Van de Velde. Onze gids maakte een selectie van een aantal werken en onze vrijwilliger zorgde voor een nagesprek. De groep bestond uit deelnemers van het Hockney-traject (21-22) en enkele nieuwe mensen die zich inschreven via Samana. In het najaar van 2022 zullen we opnieuw een rondleiding op maat met nagesprek organiseren. We hopen zo toch 3 à 4 keer per jaar de groep uit te nodigen voor nieuwe tentoonstellingen en de Whatsappgroep actief te houden.

Project Paleis (01.04 – 21.07.2022)

We organiseerden een 64 (rondleidingen (jan-mei) – 7 lunch tours.

Walk With Me – Project Paleis (24.04 + 28.05 + 26.06.22)

We nodigden 2 interessante personen uit voor de bijzondere Walk With Me-rondleidingen in de tentoonstelling *Project Paleis* – een persoonlijke selectie van kunstwerken met een persoonlijk en geëngageerd perspectief. Georgine Dibua gaf een dekoloniale blik op de tentoonstelling en Johnny Leya ging in gesprek met gids Adi Chesson met een kritische blik op architectuur uit verleden en heden.

Op 28 mei organiseerden we een extra WWM met beide sprekers in het kader van het Afropolitan festival. De 4 WWM's konden telkens op minimum 10 en maximum 15 deelnemers rekenen.

In de reeks Walk With Me neemt een gastspreker van buiten de museummuren je mee op een persoonlijke wandeling door een tentoonstelling. Niet zomaar een rondleiding dus, de reeks belooft geen traditionele gidsbeurt, maar een ontmoeting met uitzonderlijke mensen die je een andere kijk op de expo en de werken aanreiken. Soms met verrassende feiten, soms met eigen ervaringen, vaak met beide. Georgine Dibua Mbombo is elektrotechnisch ingenieur, coördinator en projectleider van Bakushinta vzw. Sinds 2007 zet zich met haar vereniging in voor de waardering van de verschillende culturen van de Democratische Republiek Congo. Georgine organiseert tentoonstellingen, lezingen en evenementen. Johnny Leya is architect en oprichter met Léone Drapeaud, Manuel León Fanjul van het bureau Traumnovelle. Traumnovelle gebruikt architectuur en fictie als analytische, kritische en subversieve instrumenten om hedendaagse kwesties te benadrukken en hun oplossingen te ontleden.

Studiotopia ‘Colliding Epistemes’ – rondleidingen voor jongeren en standing guides (06.05 > 19.06.2022)

Voor de tentoonstelling van het project Studiotopia, *Colliding Epistemes*, waarbij kunstenaars en wetenschappers samenwerkten (Creative Europe) werkten we samen met de collega's van het Bozar Lab om de tentoonstelling toegankelijk te maken voor jongeren en voor het brede publiek. We nodigden een aantal klassen van 2 Brusselse scholen uit via ons partnerschap met de Stad Brussel om kunstenaars en wetenschappers te ontmoeten, we ontvingen

enkele klassen van middelbare scholen buiten Brussel voor een interactieve rondleiding voor een totaal van iets meer dan 70 jongeren. Elke zaterdagmiddag zorgden we voor gidsen in de zalen, ‘standing guides’, die in gesprek gingen met de (individuele) bezoekers en antwoorden boden op hun vragen. Het weekend van 11 en 12 juni waren de gidsen zowel op zaterdag als zondag de hele dag aanwezig in het kader van het Bauhaus festival.

Rondleidingen voor het personeel van Bozar

Om de collega's de verschillende expo's uitgebreider te laten ontdekken en verbinding te creëren, organiseerden we bij elke expo een bezoek tijdens de middagpauze in het Frans en het Nederlands.

David Hockney: 60 personeelsleden

Rinus Van de Velde: 60 personeelsleden

Project Paleis: 40 personeelsleden

Colliding Epistemes: 20 personeelsleden

BANAD festival – rondleidingen in het gebouw (19 – 20.03.2022)

Brussels Art nouveau en Art Deco festival
200 deelnemers verspreid over 12 rondleidingen (NL/FR/ENG/DE)

Brussels Panorama festival – Kunstberg – rondleidingen in het gebouw (30.04 > 01.05.2022)

Verborgene dakterrassen en verbindingen werden opengesteld, hotspots binnen en buiten werden aangegeven met de Panorama Viewers en unieke voorstellingen werden aangeboden.
100 deelnemers verspreid over 6 rondleidingen (NL/FR/ENG)

Workshops gidsenwerking Smashing Wor(I)ds (Creative Europe) workshop onthaalpersoneel (28.03 en 11.04.2022)

We nodigden onze gids en experte inclusie voor personen met een handicap, Shahin Mohammad,

uit voor 2 dagen vorming en sensibilisering voor onze collega's mediators/onthaalmedewerkers expo en 'Field'-team coördinatoren. In het kader van het Europese project Smashing Worl(d)s werd specifiek nadruk gelegd op het kritisch benaderen van woordgebruik voor bezoekers met een handicap. De experte gaf eveneens een initiatie in de Franstalige Belgische gebarentaal. Elke dag namen een 12-tal collega's deel aan de workshop. 3 collega's schreven zich nadien in voor een basisvorming LSFB (bij CREE asbl – een partner uit het netwerk van AE).

Workshop door stagiaires (09.05.2022)

Op 9 mei organiseerden we een workshop/presentatie door onze stagiaires Berire Ozturk (studente pedagogie) en Bent Schraeyen (student kunstbemiddeling/sociaal-cultureel werk), ondersteund door onze vrijwilliger Dinora Charles (gepensioneerd sociaal-cultureel werker en docente, curator van tentoonstellingen en veel meer.) Deze workshop bood de kans aan de stagiaires om hun kennis te delen en in gesprek te gaan met een groep ervaren gidsen. Het doel was ook dat deze ontmoeting de gidsen een inzicht zou bieden in methodieken die zij misschien nog minder goed kennen.

Workshop ART27 – culturele bemiddeling (23.05.2022)

Een presentatie en workshop door onze partner Artikel 27 Brussel, op maandag 23 mei van 9.30 tot 13.00 uur, gevolgd door een kleine lunch.

Dit was een korte presentatie van de organisatie Artikel 27 en de groepen in haar netwerk. Na afloop was er een ervaringsmoment in de *Project Paleis*-tentoonstelling en een debriefing. Het doel is onze interactieve rondleidingen nog beter af te stemmen op maatschappelijke organisaties en ons bewust te worden van bepaalde “remmen” die wij ten aanzien van deze doelgroepen kunnen hebben.

<https://bruxelles.article27.be/> : “Door middel van zijn acties wil het artikel iedereen die in een moeilijke sociale en/of economische situatie verkeert, bewust maken en de toegang tot culturele participatie vergemakkelijken. Presentatie en workshop in het Frans door Valérie

Leclercq en Céline Galopin, van het culturele bemiddelingsteam van Artikel 27

We sloten het seizoen af met een einde seizoensdrink voor de gidsen op 27 juni.

Alexandrië: vervlogen toekomst (30.09.2022 – 08.01.2023) – (interactieve) rondleidingen – lunch tours – rondleidingen in gebarentalen – Kunst op Voorschrift

De grote najaarstentoonstelling van 2022 bracht een interessante mix van archeologische voorwerpen en hedendaagse kunst. Met bijna 600 rondleidingen waarvan bijna 30% (middelbare) scholen was dit een mooi succes voor onze gidsenwerking. Dankzij ons partnerschap met Stad Brussel en de VGC, en de steun van Fonds Compas, konden we 50 interactieve rondleidingen gratis aanbieden voor Nederlandstalige en Franstalige leerlingen uit Brussel die zo meer toegang tot kunst en cultuur konden krijgen. Op 12 november gidsten onze dove gidsen in de Belgische gebarentalen voor 6 dove deelnemers. Onze dove gidsen maakten zelf ook video's om de expo Alexandrië te promoten bij het dove publiek.

Een groep van 8 geselecteerde deelnemers met CVS, fibromyalgie of een aanverwante, chronische ziekte, bezochten samen met een gids/kunstbemiddelaar de tentoonstelling. De interactieve rondleiding op maat werd aangevuld door een nagesprek door onze vrijwilliger, een gepensioneerd sociaal-cultureel werker en docente. We werkten opnieuw samen met partner Samana voor ons project “Kunst op voorschrift” na het succes van het pilootproject in 2021.

Faces of Water (STARTS Prize) Bozar Lab (21.10.2022 – 04.10.2022)

In samenwerking met het departement Partners&Philantrophy en Bozar Lab organiseerden we 5 privénocturnes voor de bedrijven die meewerkten aan dit project. 4 van onze gidsen gaven korte rondleidingen voor deze partners tijdens de nocturnes.

Walk With Me (zie data per expo)

Om de aandacht voor diversiteit en meerstemmigheid in en rond onze tentoonstellingen te vergroten, organiseren we elk seizoen een serie rondleidingen door activisten, kunstenaars en inspirerende persoonlijkheden waarin de persoonlijke verhalen, het werk en het parcours van de sprekers centraal staan, gerelateerd aan de kunstwerken in de tentoonstellingen.

In de reeks **Walk With Me** neemt de gastspreker van buiten de museummuren je mee op een persoonlijke wandeling door de tentoonstelling. Niet zomaar een rondleiding dus, maar een tocht met een persoonlijk verhaal rond thema's als gender, culturele identiteit, religie en seksuele oriëntatie. Thema en aanpak liggen volledig in handen van de gastsprekers, en zijn dus elke keer anders. Daarnaast werden eveneens Walk With Me tours georganiseerd die specifiek gericht waren op jongeren. Hiervoor werkten we samen met de vzw Calame uit int-Joost-ten-Node uit die zich inzet tegen schooluitval bij kinderen en jongeren met een migratieachtergrond

---

17-18.09.2022 Heritage Days – Sporen van de kolonisatie – Bezoek aan het Paleis voor Schone Kunsten met dekoloniaal perspectief

We organiseerden zowel op zaterdag als op zondag 3 rondleidingen in het Frans en 3 in het Nederlands (11u-14u-16u) met 98 deelnemers in totaal. Urban Brussels lanceerde dit jaar het thema "Sporen van de kolonisatie". We startten voor het eerste met het thema van dekoloniseren in onze rondleiding in het gebouw. We deden heel wat opzoekingswerk in huis en bereiden deze bezoeken voor met 3 van onze gidsen. We merken de nood aan vorming van onze gidsen en onderzoek en sensibilisering in Bozar zelf.

Vorming gidsen

Om onze gidsen te ondersteunen in het omgaan met een divers publiek organiseerden we workshops rond het omgaan met stereotypes,

bewustwording van processen van discriminatie, micro-agressie en structureel racisme. We namen hierbij ook ons taalgebruik onder de loep. We startten in september met een basisvorming rond lichamelijke stereotypes en discriminatie (workshop in NL en FR) en met een uitwisseling in verband met de gidsenpraktijk. In december brachten we een bezoek aan het AfricaMuseum ter voorbereiding van een workshop rond bewustwording van ons koloniaal verleden en de impact op ons taalgebruik, humor, beeldende cultuur.

Deelnemers: 20 gidsen en 6 personeelsleden namen deel aan deze workshops.

Podcast Smashing Wor(l)ds – November – december 2022

In het kader van het Creative Europe project Smashing Wor(l)ds vroegen we aan de Brussels-Italiaanse kunstenares Anna Raimondo om 4 podcasts te maken met telkens een interview met een inspirerende persoon die als expert al meewerkte aan de workshops binnen dit project of aan de reeks 'Walk With Me'. De gesprekken gingen telkens over taalgebruik en de impact van taal en woorden in het leven en het werk van deze 4 personen. Anna interviewde gids, communicatiespecialiste en activist Shahin Mohammad rond taalgebruik en inclusie van dove personen en personen met een handicap. Met theatermaker, performer en muzikant Jaouad Alloul had Anna een gesprek over gender en seksuele oriëntatie. Antropologe, gids, zangeres en therapeute Aline Bosuma sprak met Anna over taal en stereotypes en cultuurjournalist en cultuurbemiddelaar Gia Abrassart vertelde hoe taal een impact heeft op het proces van dekoloniseren en binnen haar werk.

c. Participatieprojecten

Cantania 15.05.2022

Op zondag 15 mei vertolkten honderden Brusselse leerlingen en leerkrachten *Entre deux Mondes*, een muzikale compositie van Xavier Pagès i Corella, dat door de Belgische auteurs Elvis Peeters en Vital Schraenen werd bewerkt. In de nieuwe cantate was een centrale rol weggelegd voor de Middellandse Zee. Ooit de bakermat van zovele culturen, nu de onzichtbare grens tussen twee continenten: Afrika en Europa. Een jongen en zijn vader wagen zich op zee, op zoek naar een beter leven. De immense zee – bron van leven en verwondering, van verbeelding en mythe, van avontuur en gevaar, van hoop en solidariteit – vormde het kader voor een verhaal over migratie in 2022, verteld vanuit het standpunt van een kind.

De sterren van de dag waren de kinderen en hun leraren, die een heel jaar naar het concert hadden toegewerkt.

Deelnemende scholen

13:00: Calame asbl, École 30 les Magnolias, La Retraite du Sacré –Cœur, Les 4 saisons, Les Tournesols, GBS Paloke, Kakelbontschool, Vier Windenschool.

18:00: Ecole Communale Van Meyel, GBS Everheide, Institut Assomption – Site Sainte Thérèse, Sint-Jan Berchmanscollege.

Deelnemers

431 leerlingen, 27 leerkrachten, 12 scholen

Next Generation, Please! Festival Change is in YOUR hands. Change is in YOUNG hands.

30.04 – 03.05.2022

De jonge generatie zit niet stil. Bozar stond dit seizoen in het teken van beweging, en voor het festival [Next Generation, Please!](#) was dit niet anders. Het project geeft jongeren van 15 tot 26 jaar een stem door hen uit te nodigen hun zorgen over de toekomst en hun visie op de wereld te delen. Het festival is tot in de puntjes door jongeren uitgedacht en stelt elk jaar een reeks projecten voor die samen met kunstenaars en experts worden georganiseerd.

Voor deze 7e editie gingen ze aan de slag rond thema's als **klimaat**, **feminisme** en **technologie**. Het resultaat? Een **festival** met performances,

VR, muziek, installaties en video. Je kon kennis maken met de creativiteit, het talent en inlevingsvermogen van deze jonge generatie, die vandaag volop meebouwt aan een meer rechtvaardige en solidaire wereld van morgen.

01.05 – 03.05.22

De tentoonstelling stelde de resultaten van dit proces voor. Ontdek papieren werken van *Art & Revolt* en de installatie *So Sovereign!* van WIELS en KNEPH-kunstenaarscollectief samen met de leerlingen van het Lycée Intégral Roger Lallemand en de jongeren van Try-Out alba_Tonuso. De VUB en de leerlingen van het GO! Atheneum Anderlecht en de Victor Horta School in Evere stelden vragen over klimaatverandering in hun videowerk *Project Walvis*. De jongeren van het Heilig Hart College Tervuren, RHoK Academie en Music Forum focusten op het thema van een duurzame en vreedzame wereld, door te protesteren tegen de oorlog in Oekraïne. *Reclaim the city*, een project van de jongeren van Factum Lab, onderzocht verschillende visies op het concept vrijheid aan de hand van virtual en augmented reality. Stof tot nadenken!

01.05.22

Belgische Kybele's – theater en dansvoorstelling door Binfikir In drie talen (TUR, NL, FR)

Deelnemende kunstenaars: Erdinç Utku (Tekst, Regie), Seppe Baeyens (choreografie), Saoudi Ly (kunstenaar)

Belgische jonge meisjes van Turkse origine zoeken hun vrouwelijke identiteit in een omgeving van dubbele verwachtingen van zowel Turkse als Belgische gemeenschappen. Binfikir Theater Groep bracht een achttal Belgische jonge meisjes van Turkse origine met 3 kunstenaars samen om hun zoektocht via kunst te uiten. De Anatolische godin Kybele is de moedergodin die niet alleen instaat voor vruchtbaarheid en verzorging, ze is vooral ook een godin tot wie men zich kan richten voor bescherming. Ze leeft met hen mee en wijst hun nog steeds een weg zoals reeds lang in de geschiedenis van het vaderland!

T.I.M.E. – concert door Muziek Forum

De jongeren van Muziek Forum en Heilig Hart College Tervuren dromen van een duurzame en vredevolle wereld. Ze zijn ‘believers’ en ‘possibilisten’ en vinden steeds de kracht om uitdagingen aan te gaan. Het concert van T.I.M.E vertaalde het idee van hun project – de noodzaak om te vertragen en een bewuste beslissing te nemen – naar muziek.

Muzikanten: Alexandra Gadzina (vocal), Tom Van Heule (gitaar), Louise van den Heuvel (basgitaar), Victor Khaddaj (drums)

03.05.2022

Carrousel Opinion – interactieve performance door WIELS/KNEPH/ Try Out

De wereld staat in brand. Protestmanifestaties overspoelen de steden over de hele wereld. Jongeren onderzochten op een kunstzinnige manier wat soevereiniteit voor hen zelf kan betekenen. Hoe kunnen ze deze wereld tot een leefbare plek maken met eigen waarden waar een individu zelfbeschikking heeft en niet overgeleverd is aan een zinloos verknechtend systeem? De jongeren van Try-Out daagden het publiek uit om te antwoorden op hun cruciale vragen over de toekomst van de mens op deze aarde die als een mallemolen ronddraait.

Muzikanten: Stijn Van Asch (doedelzak), Asley Van Cauteren (accordeon), Ward Bosmans (ukelele), Dries De Maeyer (fluit)

828 bezoekers, 5 partners, 225 jongeren, 25 kunstenaars, 8 experts

---

Singing Brussels Marolles – 19.06.2022 – 13:00

Let’s Zing Ensemble

In het kader van het Fête de la musique Zin om samen met ons al zingend de zomer te verwelkomen? Na twee jaar sluimeren was Singing Brussels weer terug. Tussen 13u en 14u30 brachten een aantal koren uit Vlaanderen, Wallonië en Brussel hun eigen repertoire langs een parcours doorheen de Marollen. Rond 15u verzamelden ze aan het Justitiepaleis voor een feestelijk slotconcert met Laila Amezian, Olivier Thomas, de verschillende koren en feestelijke

fanfares onder leiding van Laurent Blondiau. Singing Brussels Marolles is een project van: Bozar, MetX, CC Bruegel en tal van andere partners.

Singing Brussels bestaat 10 jaar en heeft in de afgelopen jaren veel verschillende vormen gekend waarbij het plezier van samen zingen centraal stond. Singing Brussels is het outreach-project rondom koorzang van het muziekdepartement van Bozar. Koren zijn verbonden aan allerlei maatschappelijke bewegingen, instellingen en religieuze huizen. Samenzang is dus een heel goede manier om mensen samen te brengen en overstijgt maatschappelijke status en culturele achtergrond. De vraag is echter: welk repertoire is geschikt om al deze verschillende mensen te verbinden.

Het centrale idee van het project is om deze vraag in eerste instantie aan de stad Brussel zelf te stellen. Wat betekent het om in een multiculturele, hyperdiverse stad met elkaar samen te leven. Wat betekent het ‘ensemble’ in Let’s Zing Ensemble! Daarom nodigt Bozar 10 Brusselse componisten van verschillend pluimage uit om een nieuw lied voor de stad Brussel te schrijven. Zo ontstaat een nieuw repertoire dat mensen met verschillende zangniveaus en verschillende muzikale tradities uit Brussel kan representeren en verbinden. Met dit repertoire kan Bozar de komende jaren verschillende zangprojecten uitwerken met een eerste afspraak op het Fêtes de la Musique in 2024.

Met dit project willen we een impuls geven aan koorzang en polyfonie bij de amateurkoren, in het onderwijs en in het sociaal werk. In het najaar van 2022 werd een start gemaakt met het uitwerken van de structuur van het project, werden partners betrokken en muzikanten uitgenodigd.

Partners: Ars Musica, Koor&Stem, A Choeur Joie, Födekam, BNO, De Munt, VGC, Maison des Quartiers, Jeugd en Muziek, Jeunesses Musicales, Orfeo.

Artiesten longlist: Judith Kiddo, Oriane Ikomo, Frnacoiz Breut, Avalanche Kaito, Kel Assouf, Chibi Ichigo, Zwangere Guy, Stromae.

Cantania 2022–2023 : 1001x een stad

Voor deze nieuwe editie van Cantania deden we een beroep op de componiste Liesa Van der Aa en de auteur Carl Norac (Dichter des Vaderlands in 2020). Samen hebben ze een eclectische, ritmische cantate gecreëerd, vol poëzie,

melodieën en vrolijk provocerende klanken... Dit werk eert de inventiviteit, creativiteit en talenten (al dan niet verborgen) van iedereen.

De oproep tot deelname werd verstuurd in juni 2022 en we selecteerden 15 scholen verspreid over de Brusselse regio (21 klassen, 24 leerkrachten, 400 leerlingen). De 4 dagen vorming voor leerkrachten vinden het hele jaar door plaats (inclusief 2 data in 2022: 17.10 en 15.11).

Het concert zal plaatsvinden op 10 juni 2023.

Netwerken

We nemen deel aan tal van ontmoetingsmomenten binnen de sector van onderwijs, cultuur en welzijn. Zowel nationaal als internationaal.

Dankzij onze deelname aan de netwerk dag **Article 27** konden 3 groepen deelnemen aan rondleidingen door de tentoonstelling Alexandrië. Zonder deze aanwezigheid op de netwerkdag zou dit kwetsbare publiek de weg naar Bozar niet hebben gevonden.

Deelname: 45

In het kader van het **PECA** (Parcours d'Education Culturelle et Artistique, Communauté française) hebben wij de culturele referenten van elk onderwijsnetwerk van de Franstalige Gemeenschap ontmoet. Zo kunnen we onze activiteiten nog breder verspreiden onder Franstalige leraren. Dit is een belangrijke aanvulling op het werk van de VGC aan Nederlandstalige zijde.

Wij werken al jaren samen met **Be.Face**, een non-profitorganisatie die inclusie op de arbeidsmarkt bevordert door kansen te creëren voor studenten en werkzoekenden. In deze context werden 2 jonge vrouwen door een mentor van het publieksteam onder zijn hoede genomen om hen te helpen bij het zoeken naar werk.

We namen deel aan de jaarlijkse **ECHO-conferentie** (European Concert Hall Organisation) met ELP partners uit Europa. Thema: Diversiteit en Inclusie.

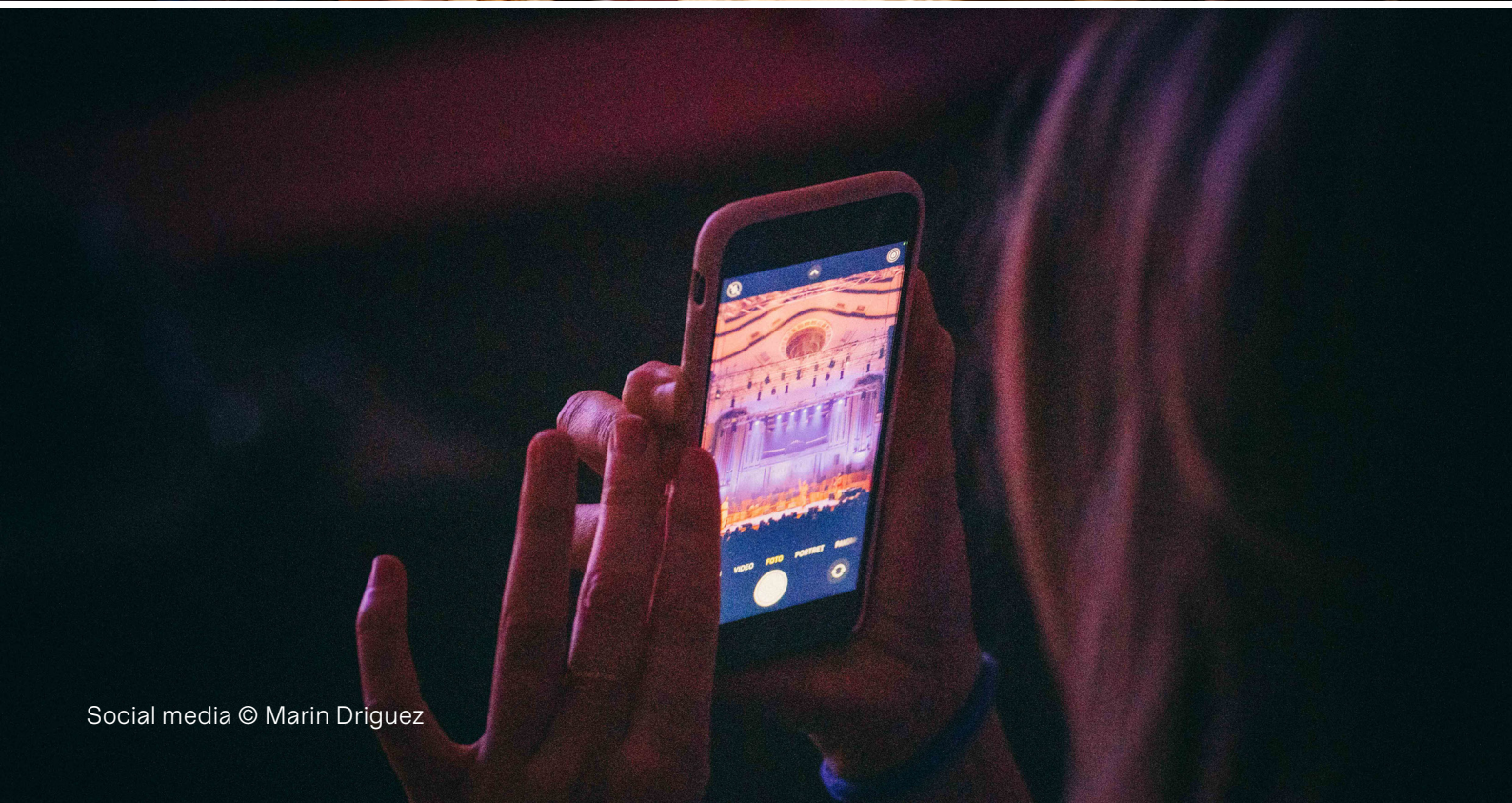
Ten slotte maken we dankzij de **EU-projecten** ook deel uit van tal van netwerkmomenten in het kader van Big Bang, Art & Wellbeing, Smashing Wor(l)ds.

Niet-artistische departementen

Bozar P&P - Horta Hall Galadiner

Social media © Marin Driguez

II. Niet–artistieke departementen

1. Marketing & Communicatie

De start van 2022 viel samen met de laatste weken van de dubbelexpo rond David Hockney. Het overweldigende succes van dit project was een belangrijke stap voor Bozar: het vertrouwen van de bezoekers was hersteld na de woelige coronaperiode, en het publiek bleek meer dan bereid om kunst opnieuw fysiek in onze expocircuits te komen beleven. De uitdaging voor 2022 voor het departement Communicatie en Marketing was om verder te bouwen op dit succes en het uit te breiden voorbij ons tentoonstellingsaanbod. De concerten en andere avondactiviteiten waren de voorbije jaren nog zwaarder getroffen door annuleringen, uitgestelde evenementen en steeds veranderende data. Bovendien kwamen er, naast het nieuwe aanbod van dit seizoen, nog een hoop achterstallige activiteiten van vorige seizoenen bij, wat zorgde voor een erg drukke kalender, met bijzondere piekmomenten in maart en mei. Dat allemaal helder en uitnodigend communiceren was een ingewikkelde opdracht.

De digitalisering werd verdergezet onder impuls van het nationaal plan voor herstel- en veerkracht, en de competenties van het team op dit gebied werden verder ontwikkeld. Naast digitale versies en captaties van onze artistieke evenementen werd er ook een hoop digitale content gecreëerd ter promotie en ondersteuning van het artistieke aanbod in de vorm van reportages, interviews en aftermovies. Opmerkelijke digitale evenementen waren Meet the Writer met Antoine Wauters, winnaar van de Prix Goncourt, en het concert van het Belgian National Orchestra met de Amerikaanse topvioliste Hillary Hahn, dat al snel 15.000 kijkers haalde op Youtube met een opvallend internationaal bereik.

Voor het eerst sinds de coronacrisis bracht Bozar eind mei ook opnieuw een alomvattende muziekbrochure uit voor een volledig seizoen ('22-'23) – een voorbeeld van het nieuwe evenwicht tussen digitaal en papieren publicaties. De abonnementsformules keren voor dat seizoen ook terug, maar dan in een sterk gestroomlijnde, versimpelde vorm. In april kreeg het departement, na bijna een

jaar zonder leiding, een nieuw hoofd met de aanstelling van Marianne Janssens. Als Marketing & Communication Director zetelt zij ook in het directiecomité, wat de belangrijke rol van de communicatie binnen Bozar onder de nieuwe directrice-generaal Sophie Lauwers benadrukte. In juni participeerde de hele afdeling, aangevuld met collega's van de departementen Audience Engagement en Partnerships & Philantropy aan meerdaagse, intensieve workshops rond content marketing. Tijdens het najaar oriënteert de afdeling zich verder oriënteren naar een op content marketing gerichte communicatie.

In 2022 kon Bozar rekenen op uitgebreide persaandacht voor de bijzonder uitgebreide agenda aan evenementen. Ook de aanstelling van Sophie Lauwers als nieuwe CEO in november '21 kreeg nog veel aandacht in de eerste helft van '22, met een hele reeks interviews en profielen in print en op de radio. De aankondiging in de pers van haar plotse dood eind mei kon op een serene manier en volgens de wensen van de familie gebeuren, dankzij de relaties die jarenlang zijn opgebouwd door onze persafdeling en de respectvolle medewerking van de pers. De sociale mediakanalen van Bozar zetten in 2022 niet enkel in op de individuele evenementen, maar ook het multidisciplinaire karakter van het huis. Het jaar startte met een campagne met een compilatievideo die de verschillende digitale captaties over de disciplines heen onder de aandacht bracht, en content van de website (Read x Watch x Listen) in de kijker zette.

Om de lancering van het nieuwe seizoen kracht bij te zetten, lanceerde Bozar de Bozar Market, een originele ticketverkoop die cultuur toegankelijk maakt via verrassende kanalen. Vanaf 22 september 2022 stak Bozar gedurende 2 weken zijn ticketverkoop tijdelijk in een nieuw en atypisch jasje om het publiek warm te maken voor cultuur. Tickets waren verkrijgbaar via een uniek distributienetwerk door middel van een verkoopautomaat in de binnentuinen van de Jardin Grand Hospice en een tijdelijke thuisleveringsdienst in samenwerking met Deliveroo.

Tijdens deze campagne kon het publiek duotickets kopen voor concerten, tentoonstellingen, films en literatuuravonden, verpakt als collectorsitem, blikjes die speciaal voor de gelegenheid werden gemaakt. De campagne werd uitgewerkt in samenwerking met het communicatiebureau Digizik.

Halfweg mei opende het terras 'Solar Rooftop' op de daken van Bozar. Tot het einde van de zomer kon iedereen terecht op het recent gerenoveerde dakterras van het Paleis voor Schone Kunsten voor een drankje met adembenemend uitzicht over Brussel. We organiseerden een gezellig openingsmoment voor de pers, wat voor een mooie media-aandacht zorgde. De Rooftop werd op korte tijd enorm populair en een van de afterwork-locaties van Brussel.

In november werd bekend gemaakt dat Christophe Slagmuylder wordt aangesteld als directeur-generaal van Bozar voor een mandaat van 6 jaar. Hij is tot op heden aan de slag als algemeen en artistiek directeur bij de Wiener

Festwochen, het prestigieuze multidisciplinaire kunstenfestival in Wenen. Zijn Brusselse netwerk, zijn ervaring met grote internationale samenwerkingen en zijn voeling met de hedendaagse kunsten in de breedste zin van het woord sluiten naadloos aan bij de missie van het multidisciplinaire en federale kunstenhuis Bozar. Hij gaat aan de slag bij Bozar begin 2023. Zijn aanstelling werd positief onthaald in de pers en hij gaf een kennismakingsinterview aan De Tijd en L'Echo.

Op de sociale media blijft Bozar indrukwekkend in het Belgische culturele landschap. Eind 2022 volgden 165.000 mensen ons op Facebook, met een bereik van gemiddeld 18.000 bezoekers per post. Meer dan 250 posts op Instagram werden gevolgd door zo'n 97.000 accounts.

Newsletters

Algemeen : 42.000 abonnees

Alle newsletters : 70.000 abonnees

Website

45.000 users per maand

330.000 pages views

2. Partnerships & Philanthropy

Het smeden van sterke banden met de private sector zit in het DNA van het Paleis voor Schone Kunsten. Deze relaties dragen bij tot zijn ontwikkeling en uitstraling.

Samen met zijn partners en sponsors wil Bozar via zijn artistieke en culturele programmering positieve veranderingen teweegbrengen en zo bijdragen aan de aanpak van grote maatschappelijke uitdagingen die voortdurend in evolutie zijn. Onze “meaningful partnerships” en “meaningful relations” zijn gebaseerd op een gemeenschappelijke missie en visie.

Het departement vertegenwoordigt 4 domeinen:

- Maecenas relations : 207 leden
- Corporate relations : 51 actieve klanten
- Foundations relations : 14 actieve klanten
- Legaten en donaties

In 2022 heeft het team veel geïnvesteerd in de relatie met zijn partners en mecenasen. De eerste helft van het jaar werd gekenmerkt door het Bozar-gala op 25 april ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de statuten van het Paleis voor Schone Kunsten. 260 mensen waren aanwezig.

Andere evenementen zorgden voor gedenkwaardige ervaringen voor onze partners en mecenasen. Deze omvatten:

- De presentatie van het nieuwe seizoen,
- Privé-bezoeken aan onze tentoonstellingen (*Rinus Van de Velde: Inner Travels* en *Alexandria: vervlogen toekomst*),
- Ontmoetingen met de artiesten na het concert,
- Een diner aangeboden aan onze Leden,
- Het eindejaarsevenement in aanwezigheid van **Magdalena Kožená**,
- Extra muros activiteiten

1. Relaties met particulieren: Maecenas relations

Onze leden zijn particulieren die hun steun willen betuigen aan het Paleis voor Schone Kunsten door bij te dragen aan zijn culturele project. Hun jaarlijkse financiële steun is voornamelijk bestemd voor uitzonderlijke en internationale programmering, educatieve projecten en de ontwikkeling van jong talent. Er worden zes

lidmaatschapsformules aangeboden, waaronder:

- Bozar Maecenas : 14 leden
- Bozar Patrons : 172 leden
- Bozar Circle : 6 leden
- Bozar Discovery : 8 leden
- Bozar Junior Circle : 7 leden

In mei namen een dertigtal leden deel aan een reis naar **Bourgondië**.

Eind november werd de **stad Luik** gekozen als bestemming voor een ontdekkingsstocht die oude en hedendaagse kunst combineerde. Dit initiatief werd door de deelnemers met groot enthousiasme onthaald.

Dit jaar werd een nieuw project geboren: een gezamenlijke activiteit met de Munt. Onze mecenasen kregen een preview van het gerestaureerde Antwerpse Museum voor Schone Kunsten en ontmoetten de kunstenaar Rinus Van de Velde in zijn atelier.

Daarnaast werd in 2022 geïnvesteerd in de ontwikkeling van een **onlineplatform** waar leden toegang hebben tot informatie over het culturele aanbod en zich kunnen inschrijven voor activiteiten. Het platform werd op 21 november gelanceerd tijdens het **Maecenas Dinner**. Bij deze gelegenheid ontvingen we 90 Bozar Patrons voor een rondleiding achter de schermen en een diner in de Rotonde Suzanne Bertouille in aanwezigheid van Isabelle Mazzara, voorzitter van de Raad van Bestuur, Christophe Slagmuylder, de toekomstige CEO, en het Directiecomité.

2. Relaties met bedrijven: Corporate relations

Deze tweede pijler is georganiseerd rond langetermijnrelaties met bedrijven en rond thematische partnerships die een waaier aan mogelijkheden bieden. Deze partnerships zijn gebaseerd op vertrouwen en hangen nauw samen met onze waarden, visie en strategie.

Er zijn nieuwe relaties gestart en we zijn ook zeer dankbaar voor de voortdurende steun van onze jarenlange partners (BNP Paribas Fortis, Proximus, Engie, Denys en Piano's Maene).

Een ander deel van onze inkomsten komt uit de verhuur van zalen en packages voor

bedrijfsevenementen (Nocturnes en Business Seats) voor diverse artistieke producties. Na een daling als gevolg van de coronacrisis, zien we een terugkeer naar normaal. In 2022 werden in totaal 54 activiteiten voor het bedrijfsleven georganiseerd.

3. Relaties met stichtingen: Foundations relations

De derde pijler is de relatie met de filantropische sector: wij zien cultuur als een instrument voor integratie, dialoog en inclusie, wat de filantropische sector aanmoedigt om projecten en evenementen in het Paleis voor Schone Kunsten te steunen of mede te organiseren.

Zowel nationale als internationale bedrijfs- of familiestichtingen steunen veel Bozar-projecten op basis van een afstemming van missie, waarden en de zoektocht naar impact.

Met zijn artistieke missie wil Bozar een actieve bemiddelaar zijn die sociaal-culturele veranderingen katalyseert en diversiteit en sociale integratie stimuleert. Dankzij de steun van stichtingen kunnen wij onze banden met kunstenaars, gemeenschappen of lokale actoren duurzaam verdiepen en zo de sociale cohesie en het welzijn in onze samenleving verbeteren.

Stichtingen steunen ons op drie gebieden:

- – Bevordering en de bescherming van **het Belgische artistieke erfgoed**.
- – **Sociale cohesie**: via inclusieve projecten die jongeren van alle achtergronden aanmoedigen om deel te nemen aan het culturele leven.
- – **Burgerschap**: via projecten en debatten voor de jongere generatie rond democratische waarden.

Ons doel is een positief effect te hebben op het publiek, op de individuen. Bovendien wensen we gemeenschappen te inspireren en positieve veranderingen aan te moedigen.

4. Legaten en donaties

Donaties stellen ons in staat onze missie als multidisciplinaire culturele instelling voort te zetten. Donaties kunnen worden gedaan via de website van Bozar (fiscaal aftrekbaar vanaf 40 euro).

Ter gelegenheid van het galadiner werden verschillende donaties gedaan aan het Paleis voor Schone Kunsten.

Om het culturele project voor toekomstige generaties te bestendigen, biedt het Paleis voor Schone Kunsten ook de mogelijkheid om een deel van uw vermogen na te laten of om een schenking te doen.

3. Institutional Relations

Inleiding

In de eerste helft van 2022 richtte het departement Institutional Relations zich op de ontwikkeling van financiële strategieën voor de periode na Covid en begon het met een herziening van de prognoses voor overheids subsidies aan Bozar-projecten. Dit gebeurt op alle niveaus, van nationaal (inclusief regio's en gemeenschappen) tot internationaal en Europees. Bijzondere aandacht gaat uit naar de internationale outreach-strategie, die de komende maanden een van de prioriteiten van het departement zal zijn.

In februari onderstreepte het departement haar engagement voor de essentiële rol van cultuur in internationale betrekkingen en diplomatie. In dit verband hebben wij bijvoorbeeld snel gereageerd op de ontoelaatbare daad van agressie die de Russische invasie in Oekraïne was. Tijdens het eerste weekend van het conflict, op de 5e editie van *Bridges*, een filmfestival gewijd aan de landen aan de oostgrens van de EU, hield onze CEO Sophie Lauwers een toespraak waarin zij de oorlog veroordeelde en opriep tot vrede. We hebben ook een minuut stilte in acht genomen tijdens de Oekraïense filmvertoningen. We kwamen bijeen in de Henry Le Boeufzaal om te luisteren naar het Oekraïense volkslied. Sindsdien hangt de Oekraïense vlag op ons gebouw, naast de Belgische en Europese vlag, en is een pagina op onze website gewijd aan Oekraïne en onze samenwerking.

We blijven ons inzetten door verschillende kanalen van steun te activeren – we bundelden onze krachten met onze Belgische muziekpartners om een reeks liefdadigheidsconcerten met Klassieke Muziek voor Oekraïne te organiseren; we schonken 10% van de opbrengst van onze veiling voor een fondsenwervend diner aan Oekraïne¹²⁻¹²; onze jaarlijkse tentoonstelling *Next Generation, Please!* met jonge Belgen omvatte een protestproject tegen de oorlog in Oekraïne. Daarnaast werd op 5 mei in Bozar de tentoonstelling *Imagine Ukraine* geopend, met hedendaagse Oekraïense kunstenaars, geselecteerd door het PinchukArtCentre en het M HKA. De tentoonstelling kwam tot stand in samenwerking met het Europees Parlement en met de steun van het Bureau van het Oekraïense voorzitterschap. Op maandag 9 mei, Dag van Europa, hielden we onze traditionele lancering van het Mayday Magazine, een jaarlijks evenement dat lezingen

en debatten over de actuele staat van de Europese Unie combineert – dit jaar onder de titel Europa in oorlog. Journalisten en academici uit Europa, maar vooral uit Oekraïne, hielpen het publiek het conflict te analyseren; kunstenaars en culturele bemiddelaars dachten na over de rol die zij kunnen spelen wanneer de wapens spreken. 's Avonds speelde het West-Eastern Divan Orchestra van Daniel Barenboim in Bozar, een ensemble van Arabische en Israëliëse musici dat alleen al door zijn bestaan een krachtige boodschap geeft voor vrede en multiculturele dialoog. Het publiek werd verwelkomd door eerste vicevoorzitter Othmar Karas van het EP en secretaris-generaal Stefano Sannino van de EDEO. Beiden brachten een krachtige boodschap ten gunste van vrede, het belang van democratie en de rol van kunst en cultuur in internationale betrekkingen en bevestigden de positie van Bozar als leider op dit vlak. Dit debat werd ook gevoerd tijdens het festival Nuits Sonores in oktober. Sinds het voorjaar heeft Bozar de Oekraïense muzikanten die op onze podia hebben gespeeld, in de kijker geplaatst. De muzikanten hebben op hun beurt hun verbondenheid met Europa onderstreept.

Onze bijdrage aan het beleid op Europees niveau werd onder meer gekenmerkt door drie belangrijke evenementen:

- Op 13 juni organiseerde Bozar samen met de IETM- en EFA-netwerken een evenement ter presentatie van Perform Europe, een door de EU gefinancierd project dat de grensoverschrijdende presentatie van podiumkunsten in de 40 landen van Creative Europe en het Verenigd Koninkrijk op een meer inclusieve, duurzame en evenwichtige manier wil herdenken. Meer dan 100 culturele professionals kwamen bijeen in de Rotonde Bertouille (en nog anderen volgden online) om best practices en de bevindingen van een eindstudie over duurzame en inclusieve tournees van podiumkunsten in Europa te bespreken.
- Op 21 juni gaf Europees commissaris Mariya Gabriel een persconferentie in Bozar om The Cloud te presenteren, een Europees samenwerkingsnetwerk voor cultureel erfgoed, een nieuw initiatief dat de komende drie jaar 110 miljoen euro zal investeren om Europese musea te helpen de volgende

stap in de digitale wereld te zetten. Bozar kreeg de gelegenheid om het Digital@Bozar-project te presenteren, dat wordt uitgevoerd met steun van de Europese Unie via haar programma voor herstel en veerkracht, NextGenerationEU.

- Op 7 december hebben Bozar en het Goethe-Institut Halaqat gepresenteerd aan het Comité Culturele Zaken van de Raad van de Europese Unie, het orgaan dat de werkzaamheden van de EU-ministers van Cultuur voorbereidt met betrekking tot de culturele samenwerking van de EU en de culturele samenwerking tussen de EU en derde landen. We presenteerden onder meer de 'Lessen voor de toekomst', 62 aanbevelingen van 27 deskundigen die we bijeenbrachten om de culturele samenwerking tussen Europa en de Arabische wereld te versterken.

Op Belgisch niveau onderhield het departement nauwe betrekkingen met de verschillende overheden: federaal (Kanselarij, FOD Buitenlandse Zaken), gewestelijk (Brussels Hoofdstedelijk Gewest) en gemeenschapsniveau (Vlaamse en Franse Gemeenschap). Ondanks de moeilijke budgettaire omstandigheden waarmee de overheid wordt geconfronteerd, is Bozar erin geslaagd het niveau van de subsidies in België te handhaven. Dankzij de versoepeling van de gezondheidsmaatregelen kon Bozar weer meer internationale artiesten ontvangen, waardoor het mogelijk werd rijkere dossiers samen te stellen om aan regeringen voor te leggen.

De structurele steun van de Nationale Loterij steeg met 276.000 euro. Dit bedrag was rechtstreeks bestemd voor de organisatie van diverse activiteiten in het kader van het eeuwfeest van het Paleis voor Schone Kunsten. Na uitgebreide onderhandelingen zorgt Bozar voor meer zichtbaarheid van de Nationale Loterij, in lijn met de budgetverhoging. Deze zichtbaarheid wordt bereikt met de hulp van verschillende Bozar-afdelingen, waaronder de afdelingen communicatie, de fields en de artistieke departementen. Het zichtbaarheidsprotocol werd in Bozar ondertekend door Jannie Haek, CEO van de Nationale Loterij, en vertegenwoordigers van de drie federale culturele instellingen: Christine Perpette, CEO ad interim van Bozar, Hans Waeghe, intendant van het Belgian National Orchestra, en Agathe Chamboredon, financieel directrice van de Munt. De ondertekeningsceremonie werd gevolgd door een rondleiding door de tentoonstelling *Alexandrië* en een receptie in het kader van de

nocturne, georganiseerd door het departement Partnerships & Philanthropy.

Op 31 januari ontving Bozar leden van het Brussels Kunstenoverleg en het Réseau des Arts à Bruxelles voor een discussiemiddag over de toekomst van de netwerken. Een tweede netwerkevenement vond plaats in Bozar op 3 oktober, waar zaal M gevuld was met vertegenwoordigers van de leden. Na een welkomstwoord van Jérôme Giersé gaven de organisatoren van Brussel 2030 een overzicht van het project. Dit werd gevolgd door het in kaart brengen van de Brusselse culturele sector en een presentatie over meertaligheid in Brussel. De middag werd afgesloten met een receptie in de Hortahal, een netwerkmoment met de hele Brusselse culturele sector na meer dan twee moeilijke jaren.

Op uitnodiging van de projectcoördinatoren hebben vertegenwoordigers van Bozar op 25 februari deelgenomen aan de werkgroep Brussel 2030, die de kandidatuur van Brussel voor de titel Culturele Hoofdstad van Europa in 2030 voorbereidt. Ook in het najaar hield Bozar contact met de werkgroep Brussel 2023, via Brussels Museums en interne reflecties over de positionering van Bozar in het project.

Op verzoek van Toerisme Vlaanderen was Bozar ook aanwezig op een informatiesessie over een nieuwe projectoproep van Toerisme Vlaanderen op 17 maart. De inhoud van de oproep werd meegedeeld aan de afdelingen Expo en Muziek. Bozar was ook aanwezig op de Algemene Vergadering van het oKo-netwerk (Overleg Kustenorganisaties) op 14 juni in de Vooruit (Gent), waar het jaarverslag werd gevalideerd en de prioriteiten van de nieuwe Raad van Bestuur werden voorgesteld. Ter voorbereiding van een nota die oKo in de aanloop naar de verkiezingen van 2024 aan de politici zal voorleggen, wilde het netwerk met de Brusselse leden bespreken wat de belangrijke thema's zijn die in de politieke discussies op tafel moeten komen. Tijdens drie werksessies heeft de Brusselse sector zijn mening gegeven. In het voorjaar van 2023 zal een verslag worden opgesteld en gepubliceerd.

Voorzitterschappen

De twee lidstaten die in 2022 het voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie bekleedden, waren Frankrijk (eerste semester) en Tsjechië (tweede semester). Het departement Institutional Relations coördineerde de betrekkingen tussen de autoriteiten van deze twee landen en de verschillende diensten van Bozar met als doel artistieke synergieën te ontwikkelen en de voorwaarden te scheppen voor de inzet ervan. Tijdens zijn voorzitterschap heeft Frankrijk een ambitieus cultureel programma ontwikkeld in de drie Belgische Gewesten, waarbij het ervoor koos zich niet te concentreren op muziek in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De financiering van het artistieke programma in Bozar was gericht op vier andere vormen: beeldende kunst, performance, film en ontmoetingen (met intellectuelen en/of schrijvers). De tentoonstelling *Émergences.fr* (29.01–10.04 2022), een coproductie met La Villette, belichtte de knowhow en internationale invloed van Franse kunstscholen aan de hand van een selectie van recent afgestudeerde kunstenaars met sterke overtuigingen en gevarieerde praktijken. De talrijke filmvertoningen brachten vrouwelijke filmmakers met baanbrekend werk voor het voetlicht, zoals Julie Bertuccelli (die was uitgenodigd om de jury van het Millenium Festival voor te zitten) en Sophie Letourneur, maar ook nieuwe stemmen in de Franse film: Antoinette Boulat, Elisabeth Vogler en Émilie Aussel. Fanny Ardant sloot het Franse seizoen af met haar aanwezigheid tijdens een groot interview. Belangrijk is ook het derde Europese coproductieforum dat professionals uit de sector bijeenbracht voor paneldiscussies over de uitdagingen van Europese partnerschappen. Het publiek van Bozar kreeg ook de kans om grote namen uit de hedendaagse literatuur te ontmoeten, zoals Leïla Slimani, Olivier Guez, Mathias Enard en Didier Eribon. Het hoogtepunt van het voorzitterschap was het indrukwekkende project *20 dansers voor de 20e eeuw* (23–24.04.2022), bedacht door de danser en choreograaf Boris Charmatz. Deze performance, die samenviel met het weekend van het eeuwfeest van het Paleis, liet het publiek de verschillende zalen van het Paleis vanuit onverwachte hoeken ontdekken. Dit project benadrukt de relevantie van het financieringsmodel dat de culturele programma's van de voorzitterschappen integreert: voorbereidend werk, dat de budgettaire duurzaamheid van grootschalige projecten garandeert, gekoppeld aan wederzijds

vertrouwen in de ontwikkeling van het project door de artistieke actoren (zowel in Bozar als in het gastland) dat zowel de partijen als de kunstenaars en het publiek ten goede komt. De artistieke departementen van Bozar hebben hun programmering ook toegespitst op Franse producties en hebben het publiek een zeer coherent seizoen hebben aangeboden: aan deze door het Franse voorzitterschap gefinancierde evenementen zijn een vijftiental concerten en verscheidene ontmoetingen toegevoegd. Dezelfde logica gold voor het Tsjechische voorzitterschap: door Tsjechië gefinancierde projecten werden toegevoegd aan die welke door Bozar waren bedacht en geproduceerd, met name concerten van de Tsjechische Philharmonie en het Pavel Haas Kwartet.

De onderhandelingen over het artistieke project van het Tsjechische voorzitterschap spitsten zich toe op het openingsconcert en een ambitieus filmprogramma. Onder het motto Continuous Creativity boden onze partners een blik op de Tsjechische geschiedenis en het Tsjechische erfgoed via hedendaagse vertelvormen: biografische producties over Emil Zatopek en Vaclav Havel gingen gepaard met films over de barokperiode of de Tweede Wereldoorlog. Deze reis door de geschiedenis werd toegejuicht door een groot internationaal publiek. De rode draad van het voorzitterschap was de aanwezigheid van installaties van Maria Dopitova, een project dat in samenwerking met de Nationale Galerie in Praag is uitgevoerd. Het slotconcert van het Tsjechische voorzitterschap belichtte de vitaliteit van de hedendaagse muziek door middel van een reeks gelijktijdige concerten.

Europese Unie

In de eerste helft van 2022 beheerde het departement Institutional Relations 11 projecten die door verschillende EU-financieringsbronnen werden ondersteund. *Alexandria: (Re)activating Common Urban Imaginaries*, *Halaqat*, *HerMap*, *Culture@Work*, *LEILA* en *MOST* richten zich elk op de artistieke rijkdom en uitwisseling met welbepaalde regio's, gaande van sub-Saharaans Afrika tot Oost-Europa, de Arabische wereld en Iran. Ook thema's als mobiliteit van kunstenaars, duurzame ontwikkeling, vertaling en inclusief schrijven staan centraal in deze projecten. *Studiotopia* en *STARTS* houden zich bezig met de kruisbestuiving tussen kunst, technologie en wetenschap door de lens van duurzame ontwikkeling. *Smashing Wor(l)ds* onderzoekt

nieuwe semantische toepassingen om inclusief schrijven in culturele sectoren aan te moedigen, terwijl *Arts & Well-Being* het potentieel van kunst onderzoekt om het welzijn van individuen en gemeenschappen te verbeteren. Ten slotte biedt het *Big Bang* muziekfestival innovatieve en inclusieve manieren om kinderen muziek te laten beleven.

Deze projecten hebben een breed scala aan activiteiten opgeleverd die in nauwe samenwerking met de verschillende partners tot stand zijn gekomen. In het kader van het *Studiosopia*-project werden bijvoorbeeld in de tentoonstelling *Colliding Epistemes*, die van 6 mei tot 19 juni liep, de resultaten van dertien residenties met kunstenaars en wetenschappers samengebracht. Dankzij dit samenwerkingsproces konden laboratoria en technologische innovatie zich openstellen voor artistieke uitvindingen als antwoord op de huidige uitdagingen van klimaatverandering en biodiversiteit. Het *Halaqat*-project bracht de Europees-Arabische artistieke samenwerking onder de aandacht. Het deed dit op verschillende manieren, onder meer door openbare activiteiten in Bozar en een reeks residentieprogramma's met in Brussel gevestigde partnerinstellingen op het gebied van performance, mediakunst, muziek en film. Daarnaast hebben 27 culturele deskundigen uit beide regio's een reeks aanbevelingen gedaan voor toekomstige samenwerking tussen Europa en de Arabische wereld. Het project resulteerde in een tweetalige Engels-Arabische publicatie van 300 bladzijden met een overzicht van het project en beschouwingen over de toekomst van de culturele samenwerking tussen beide regio's. De projecten worden ontwikkeld en beheerd met een groot aantal partners in België en in het buitenland, waardoor een groot aantal deelnemers en een breed publiek worden bereikt. Voor deze projecten werkten wij in 2022 samen met in totaal 147 Europese en niet-Europese partners. Ongeveer 320 kunstenaars, culturele deskundigen en wetenschappers waren betrokken bij de verschillende fasen van de projecten. In totaal werden met de activiteiten ongeveer 247.000 mensen bereikt.

Plan voor Herstel- en Veerkracht

a. Resultaten

De gezondheidscrisis heeft enorme gevolgen gehad voor de hele culturele sector en de mogelijkheid om een ander publiek te bereiken en nieuwe inkomsten te genereren. Deze ongekende context heeft ook een proces van digitalisering van musea, theaters en galerijen over de hele wereld versterkt. Tussen de uitdagingen in verband met gegevensbeheer, preventie van cyberaanvallen, behoud van erfgoed, productie, distributie van inhoud of toegang tot cultuur voor burgers, is digitale cultuur een grote uitdaging geworden voor onze instellingen, om culturele, maatschappelijke en economische redenen. Vandaag de dag is het een noodzaak in de context van een steeds meer verbonden, geglobaliseerde bevolking met toegang tot een veelheid aan online-inhoud.

In 2021 heeft het Paleis voor Schone Kunsten daarom het project *Digital@Bozar* gelanceerd. Dit is een omvangrijk strategisch digitaliseringsproject voor de instelling, mogelijk gemaakt dankzij de steun van de Europese Unie via het plan voor herstel- en veerkracht *NextGenerationEU*. Dit programma beoogt investerings- en hervormingsmaatregelen in het hele land te ondersteunen. De voorgestelde projecten behandelen een veelheid aan thema's, gaande van duurzame ontwikkeling tot digitalisering en mobiliteit. Cultuur is goed voor 1,4% van de begroting.

Met 7,5 miljoen euro steun voor de periode 2021-2026 wil het investeringsproject *Digital@Bozar* de instelling positioneren als een Europese en zelfs mondiale referentie voor online creatie. Het project, waarbij alle departementen van Bozar betrokken zijn, beantwoordt aan de behoefte aan digitale infrastructuur en inhoud die een opwaartse spiraal van waarde creatie en hogere inkomsten voor de creatieve sectoren en kunstenaars, alsook voor culturele partners en andere sectoren (ICT, enz.) teweegbrengt.

Het departement Institutional Relations coördineert *Digital@Bozar* waarbij alle technische en artistieke afdelingen betrokken zijn. Na een strategische studie van de digitale component van Bozar in 2021 werden richtlijnen voor de toekomst vastgesteld. Er is een nieuw ticketsysteem sinds eind juni, net als talrijke opleidingen om collega's op de hoogte te houden van nieuwe digitale technologieën. In 2022 zijn we ook begonnen met projecten

van marketingautomatisering en big data & deep learning van onze databases voor communicatie- en marketingdoeleinden. Met dit nieuwe systeem zullen we uiteindelijk nieuwe doelgroepen bereiken en de Bozar-ervaring voor iedereen, zowel on- als offline, personaliseren. Het nieuwe systeem zal worden ingevoerd als onderdeel van een nieuwe communicatie- en marketingstrategie.

Het *Digital@Bozar*-project stelt ons ook in staat om de artistieke inhoud van onze programmering te verrijken met digitale ervaringen.

Ongeveer 40 concerten en andere voorstellingen werden in 2022 gestreamd. Dit leidde tot duizenden views en een nog internationaler publiek. We presenteerden dit jaar ook 4 digitale artistieke creaties (video-installaties, VR en visieguides) in onze tentoonstellingen.

b. Volgende stappen

Bozar investeert niet alleen in zijn personeel, maar ook in zijn digitale infrastructuur. Dit heeft als doel het bijdragen tot de uitstraling van België en zijn gefedereerde entiteiten, en om de instelling te positioneren als een motor van innovatie voor de hele sector. Glasvezelkabels die het Paleis verbinden met de Munt, het Koninklijk Conservatorium en de Kathedraal van Sint-Michiël en Sint-Goedele zullen het mogelijk maken de streaming opnieuw te bekijken en de kwaliteit ervan te verbeteren. Tot slot zorgt de focus op cyberbeveiliging voor een adequate bescherming.

4. Productie

---

a. Inleiding

2022 is een bijzonder druk jaar geweest. De artistieke producties volgden elkaar in sneltempo op en de zalen werden veelvuldig verhuurd, voornamelijk in het kader van inhaalevenementen die tijdens de pandemie niet konden doorgaan. Wat de bedrijvigheid betreft, noteerden we

in maart, mei, oktober en november onze hoogste niveaus. De piek inzake opnames van voorstellingen lag in december. De dienst Production heeft alles in het werk gesteld om deze talrijke producties succesvol te laten verlopen.

b. Samenstelling

De dienst Production telt 22 medewerkers.

Onze collega Philippe Brismée overleed in april 2022.

Binnen de cel Stage werd een medewerkster met loopbaanonderbreking tijdelijk vervangen.

Een medewerker van de cel Klank stapte over naar de afdeling Tentoonstellingen en werd op 1 september vervangen.

Het personeelsbestand bleef ongewijzigd ten opzichte van 2020 en 2021.

c. Begroting

16/11/2022

Goedgekeurde begroting 2022	Uitgaven	Ontvangsten
	247.000,00	
Gerealiseerd	222.260,80	
Geraamd bedrag	29.568,84	
	-4.829,64	

d. Modernisering van het materiaal

Grote Zaal Henry Le Bœuf

Het bestek voor het hoogwaardig geluidssysteem voor de Henry Le Bœufzaal (Line Array) werd gepubliceerd in de vorm van een mededingingsprocedure met onderhandeling op Europees niveau.

Er werd beslist om deze opdracht niet te gunnen. De aankoop werd uitgesteld naar een latere datum, omdat zich in het licht van de inflatie van de prijzen en de inbouw van een dergelijk systeem in het architecturale erfgoed van de zaal HLB, een grondige behoefteanalyse opdringt.

Materiaal voor alle zalen

Om te voldoen aan de verlichtingseisen voor opnames werd de aankoop van geruisloze gemotoriseerde projectoren goedgekeurd en gegund. Deze aankoop, geraamd op 60.000 euro, werd gefinancierd met de subsidie van het Plan voor herstel- en veerkracht (pijler digitalisering).

We hebben tevens een mobiele videoregie-installatie aangeschaft waarmee we flexibeler kunnen werken en onze productiecapaciteit in het kader van de digitalisering van content opvoeren.

Deze aankoop, geraamd op 10.000 euro, werd eveneens gefinancierd via het Plan voor herstel- en veerkracht.

Binnen het meerjarig investeringsplan voor de renovatie van het hijssysteem in de Henry Le Boeufzaal hebben we vier nieuwe motoren besteld voor een bedrag van 38.000 euro, gefinancierd met eigen middelen.

Daarnaast noteren we ook de aankoop van nieuw licht-, klank- en videomateriaal, eveneens gefinancierd met middelen uit het Plan voor herstel en veerkracht, om het aanwezige materiaal te vervolledigen of te vernieuwen.

e. Opleidingen

Door het drukke activiteitenschema was er in de jaarplanning helaas geen ruimte voor bijkomende technische opleidingen voor het team.

Vanaf september werden evenwel Nederlandstalige opleidingsmodules aangeboden voor enkele medewerkers die daarom hadden verzocht.

f. Seizoen 2022–2023

Opleidingen

Eens te meer wordt het belang onderstreept van opleidingen voor de teams. In het licht van de forse investeringen moeten de teams dan ook worden bijgeschoold in het adequaat gebruik van deze nieuwe apparatuur voor klank (mobiel systeem), licht (gemotoriseerd + opname) en video (multimodale videohub).

Samenstelling

De huidige klank- en lichttechnici stellen zich

zeer professioneel en daadkrachtig op ten aanzien van de nieuwe technische uitdagingen die de digitalisering van de productiemiddelen met zich meebrengen.

Onze leemte op het vlak van videotechneken konden we deels invullen dankzij de aanwerving van een gespecialiseerde medewerker die ons team kwam versterken.

De persoon die werd aangeworven ter vervanging van onze medewerker die overstapte naar de afdeling Tentoonstellingen, beschikt eveneens over een ruime vakkennis op het gebied van

videotechnieken, wat uiteraard ook een grote troef kan betekenen.

Infrastructuur:

De magazijnruimte werd ingericht als nieuw opslaglokaal voor het materiaal dat de afgelopen twee jaar werd aangekocht. Het lokaal is in gebruik sinds september 2022.

Plan voor herstel en veerkracht:

Tijdens de eerste helft van 2022 hebben we 25 producties gedigitaliseerd met middelen die via het Plan voor herstel en veerkracht zijn toegekend. Zes audiovisuele producties werden verkocht aan externe partners en klanten. De doelstelling voor 2022 werd in de loop van het jaar gewijzigd om de behoeften inzake communicatie en marketing van de opnames

van elkaar te onderscheiden. Dat betekent dat niet alle 34 oorspronkelijk voorziene opnames tot stand zijn gekomen.

Het budget voor streaming – alle uitgaven samen – werd voor de volle 100% opgebruikt.

Overige subsidies:

De diensten IR en Finance zijn in 2021 gestart met een grondige doorlichting om vooraf na te gaan welke producties aanspraak kunnen maken op een subsidie. Op die manier kunnen de mogelijke kosten voor deze producties rechtstreeks worden bekostigd vanuit de subsidie.

Dat proces is nu in volle gang. Een deel van de productiekosten wordt bijgevolg rechtstreeks gefinancierd vanuit de subsidies voor activiteiten of projecten.

g. Conclusies

De grote investeringen via de overheidsopdrachten werden uitgevoerd, het personeelskader werd gehandhaafd en geprofessionaliseerd. De digitaliseringsprocessen zijn overzichtelijker geworden, maar vereisen nog steeds aanpassingen. Toch merken we al een vooruitgang ten opzichte van 2021.

Un travail de fond a été entamé sur le fonctionnement du service Production, notamment concernant les modèles de planifications des ressources, ainsi que l'utilisation du matériel.

Le reporting fin et détaillé de l'utilisation des ressources permet d'anticiper la consommation des heures des techniciens par département et/ou par évènement. Il a également été décidé de limiter les prestations des techniciens à 10 heures de travail par jour pour respecter les contraintes légales en matière de temps de travail.

Les engagements concernant la qualité du service, et du matériel mis à disposition furent poursuivis en 2022, comme prévu.

5. Planning & Ticketing

De dienst Planning beheert de planning van alle activiteiten die op de agenda van het Paleis voor Schone Kunsten staan, met het oog op een optimale benutting van de infrastructuur. De dienst Planning staat eveneens in voor de productie van de activiteiten die door de dienst Partnerships & Philanthropy en door externe partners worden georganiseerd.

Met activiteiten bedoelen we zowel openbare als niet-openbare activiteiten. De openbare activiteiten zijn workshops, concerten, kinderconcerten, schoolconcerten, conferenties, persconferenties, opnames, tentoonstellingen, installaties, inleidingen, lezingen, tentoonstellingsavonden, voorstellingen, academische zittingen, filmvertoningen, vernissages, rondleidingen en cateringactiviteiten.

Niet-openbare activiteiten betreffen onder meer pianostemmen, backoffice-catering, artiestenbackstages, op- en afbouw, repetities, onderhoudswerken van het gebouw en technische bezoeken.

In 2022 organiseerde Bozar 1461 publieksactiviteiten. Evenementen waarvoor onthaalpersoneel nodig is, noemen wij publieksactiviteiten.

Bozar Tentoonstellingen is verantwoordelijk voor een groot deel van deze evenementen, aangezien elke expositiedag overeenkomt met een activiteit.

De verdeling ziet er als volgt uit:

Bozar Artistic Development / Agora	23
BOZAR Artistic Development / Dans & Theater	25
Bozar Artistic Development / LAB	117
Bozar Artistic Development / Literatuur	26
BOZAR Artistic Development / Multidisciplinary project	5
Bozar Audience Engagement	125
Bozar Cinema	104
Bozar Expositions	408
Bozar Expositions / Architecture	19
Bozar Institutional Relations	19
Bozar Marketing & Communication	4
Bozar Music Classic	184
Bozar Music Early	82
BOZAR Music Electro	16
Bozar Music Jazz	29
Bozar Music World	44
Bozar Partnerships & Philanthropy / Corporate Development	144
Bozar Partnerships & Philanthropy / Foundations	63
Bozar Partnerships & Philanthropy / Membership	10
BOZAR Press	14
Grand Total	1461

In 2022 waren er 457 door externe partners georganiseerde publieksactiviteiten, waarvan 186 niet-culturele en 271 culturele. Tot de culturele activiteiten georganiseerd door derden behoren 34 concerten van het Belgian National Orchestra, 7 concerten georganiseerd door de Muntchouwburg en de Internationale Muziekwedstrijd Koningin Elisabeth gewijd aan cello. Onder de niet-culturele activiteiten die door derden werden georganiseerd, was het European Thyroid Association | ETA Congress 2022 een belangrijke productie voor de planningsafdeling. Die vond plaats van 10 tot 13 september.

Als we de niet-openbare activiteiten erbij optellen, hebben we in 2022 een totaal van 5.731 activiteiten.

Ticketing dienst

Het backofficeteam van de dienst Ticketing telt zeven medewerkers. Hun taak bestaat erin alles wat komt kijken bij de ticketing van de openbare activiteiten, die door Bozar en de externe partners worden georganiseerd, vorm te geven en te beheren. Het team leidt tevens de reserveringen en de planning van de rondleidingen en groepsreserveringen in goede banen.

Naast de dagelijkse bezigheden is het backofficeteam ook druk in de weer geweest met de voorbereidende werkzaamheden voor de invoering van het nieuwe ticketingsysteem Secutix, de nieuwe ticketing software van het

Paleis voor Schone Kunsten. Deze opdracht kwam tot stand in samenwerking met het IT-team van Bozar en behelsde het instellen van de Secutix-parameters, het voorbereiden van de bestanden en het testen van de imports. Backoffice werkte voor de kassamedewerkers tevens een degelijke opleiding uit in de nieuwe software. Het systeem werd in juli 2022 gelanceerd.

Solar Rooftop

Dankzij de samenwerking met de firma Les Organisateurs kan Bozar voor het eerst een permanente publieke toegang bieden tot zijn plat dak aan de kant van de Ravensteinstraat. Bezoekers kunnen genieten van een adembenemend uitzicht over de hoofdstad terwijl ze een drankje drinken op het hoogste punt van een van de mooiste gebouwen van Brussel. In overeenstemming met de oorspronkelijke plannen van Victor Horta, wiens wens het altijd was om de platte daken toegankelijk te maken voor het publiek, zal het door Les Organisateurs ontwikkelde ontwerp de hele zomer toegang bieden tot het dakterras van Bozar (met uitzondering van onze jaarlijkse sluitingsperiode, tussen 22 juli en 15 augustus). Deze nieuwe rooftop kent een groot succes en wordt ongetwijfeld een niet te missen trekpleister in de stad, waar het publiek zich midden in de hoofdstad kan terugtrekken in een groene bubbel.

6. Maintenance, Cleaning & Stock

a. Cleaning

Team Cleaning bestaat uit 15 medewerkers.

- 7 dagen op 7 van 7u tot +/- 23u verzorgen onze Cleaning-medewerkers de schoonmaak van het Paleis voor Schone Kunsten (hoofd- en bijgebouwen).
- Op- en afbouw voor vergaderingen (setting tafels en stoelen telkens variërend volgens noden klant).
- Op- en afbouw voor evenementen (setting tafels en stoelen telkens variërend volgens noden klant).
- Parketbehandeling (schuren en boenen van vloeren met vloeibare boenwas) van diverse exporuimtes telkens na afloop van een tentoonstelling (+/- 3-maandelijks).
- Parketbehandeling (schuren en oliën) van de vloeren van de zaal Terarken 1 (vergt intensief onderhoud daar sterke vervuiling door gebruik cateraars).
- Strippen en aanbrengen van emulsies op de linovloeren van de kantoren ter hoogte van de Ravensteingalerij (+ Kantoor CEO).
- Ontsmetten van de personeelsvestiaires en de douches in de artiestenloges.
- Kristallisatie van de witte marmeren vloer in het Koninklijk Salon na de verbouwingswerken.

b. Stock

Team Stock bestaat uit 3 medewerkers waarvan 1 hoofdmagazijnier.

- 6 dagen op 7 (gesloten op zondag) van 7u tot +/- 18u30 staan onze Stock-medewerkers in voor het in ontvangst nemen van goederen, het voorraadbeheer, de inventarisatie en het verstrekken van materiaal en gereedschap aan medewerkers van de verschillende Bozar-departementen.
- Toezicht op orde en netheid in en rondom het containerpark en volledige organisatie afvalbeheer.
- Wegwerken van de opmerkingen uit het Mensura-rapport in kader veiligheid en hygiëne.
- Leegmaken ruimte voor plaatsing nieuw rek voor paletten en houtpanelen.
- Voorbereiding en transport van paletten voor transport naar de archieven van Botanique.
- Ruimte creëren voor stockage van goederen in box voor max. 1 maand.
- Aankoop en plaatsing van 3 nieuwe rekken voor gevaarlijke producten met opvangbak.
- Arceringen in het containerpark voor de glas- en PMD containers.

c. Maintenance

Electro:

- Vervangen van TL-verlichting door ledverlichting in de technische ruimten (besparingen).
- Bijsturen van de ploeg om de verlichting aan en/of uit te doen 1u voor en na een evenement volgens de zaalbezettingen van Artifax (besparingen).
- Wegwerken elektrische mankementen volgens het Mensura-rapport en onze preventieadviseurs in de kantoren van de Ravensteingalerij.

- Installatie van een verduisteringsschakelaar op de 3 inkomverlichtingsspots van de hoofdingang, Ravensteinstraat 23.
- Reinigen van de luchters en vervangen spots aan de Rotonde Suzanne Bertouille en het bespreekkantoor.
- Opnieuw in orde brengen van de bekabeling in het nachtverblijf.
- Nakijken en opnieuw in orde brengen van het alarm op het brandweerpaneel aan de Ravenstein-ingang.
- Opnieuw in orde brengen van de bekabeling in de kantoren van de Ravensteingalerij (nog steeds bezig).
- Analyseren, nakijken en voorlopig opnieuw in orde brengen van de noodverlichting in de banketzalen.
- Demontage van de overbodige installaties in het lokaal op -1 van de Ravensteingalerij voor Cleaning.
- Vervangen van de verlichting door ledlampen in de buitenplaats tussen de vestibule en het Café Victor.
- Vervangen van een elektriciteitsmeter in het restaurant voor de opvolging van het verbruik.
- Installeren van nieuwe verlichting in de inkomhal en vervangen van de ledlampen in de gang die naar de Hortahal leidt.
- Dagelijks herstellen en vervangen van lampen.

Schilders:

- Introductie van 3 grote zones voor het dagelijks retoucheren van de verschillende gebruikte ruimten om de zaal telkens in perfecte staat aan de klant te verhuren.
- Oprissen van de muren en plafonds in de toiletten van het Café Victor en het restaurant.
- Herstellen van het plafond in het sas tussen het Café Victor en de vestibule, en van het plafond en de muur in loge 3 van de Studio.
- Oprissen van het nachtverblijf, van de muur aan de ingang van het restaurant aan de kant van de Hal van het Paleis, van meerdere kantoorzones aan de Ravensteingalerij, van de ticketbalie, van de kantoren in de Ravensteinstraat 60 en gedeeltelijk oprissen van de muren en plafonds in de Hortahal.
- Oprissen van de verf van de nieuwe deurtjes voor de toegang tot de radiatoren in de banketzalen.
- Schilderen van nieuwe meubels (eerstehulpkast, nachtlodge, kantoor, tafel enz.).

Loodgieters:

- Vervangen van defecte automatische flushes in het wc-blok van het Ovaal Salon door standardmodellen.
- Kanalisaties en afvoeren reinigen met hoge druk.
- Wekelijkse controle van de regenafvoerleidingen ter preventie van verstopte goten en wateroverlast.
- Herstellen van de afvoercollector Villa Hermosa en het platform boven het sas tussen het Café Victor en de vestibule.
- Vervangen van verschillende urinoirs in de toiletten van het hellend vlak.
- Vervolg van de dagelijkse herstellingen.

Schrijnwerkerij:

- Opbouw van een IT-lokaal.
- Opbouw van een stockeerruimte voor de dienst Productie.
- Aanpassen van de 'Super' proscenium van de Henry Le Boeufzaal (Covid) naar kleiner model.
- Vervangen sloten en sluitingsmechanismes van de deuren.
- Vervaardigen van verschillende meubels (kantoren, eerstehulpkast, HLB-loge enz.).
- Herstellen van de trap van het restaurant.
- Sluiten van een aantal vloeren die open zijn gebleven (nachtverblijf, HS-cabine).
- Vervaardigen van deurtjes voor de toegang tot de radiatoren in de banketzalen.

Slotenmaker:

- Dagelijkse opvolging van verschillende problemen aan het hang- en sluitwerk van de deuren en zitplaatsen in de tentoonstellingszalen.
- Plaatsen van nieuwe brandblussers op het dak (werken bezig).

Verwarming:

- Beginnen met de installatie met Veolia en Johnson Controls voor de nieuwe ingebruikname van de uitrustingen in automatische stand om een correct energiebeheer te garanderen: herzien van de tijdvijvers, de temperatuurcurves en detectie van defecte uitrustingen (werken bezig).

7. Investissements, Security & Archives

a. Investeringsen

Brand van 18 januari 2021

Zuidelijke daken en tentoonstellingszalen

De restauratiewerkzaamheden aan de daken en tentoonstellingszalen die getroffen zijn door de brand die op 18 januari 2021 op de daken van het Paleis voor Schone Kunsten uitbrak, zijn in februari 2022 begonnen. Ze lopen door tot het tweede kwartaal van 2023.

De twee technische cabines met de pulsie-eenheden van de zalen van het circuit Koningsstraat en het extractiesysteem van de Henry Le Boeufzaal zijn door de vlammen verwoest en zullen volledig worden vernieuwd. De daken van de zalen IM – I4 – IT1 – IT2 – T1 – T2 – T3 en T4 werden gedeeltelijk vernield, evenals een deel van het dak van de Henry Le Boeufzaal, en zullen eveneens volledig worden herbouwd. Ook de tentoonstellingszalen onder deze daken zijn zowel door de vlammen als door het water beschadigd en zullen in hun oorspronkelijke staat worden hersteld. De werkzaamheden worden uitgevoerd door het bedrijf Denys.

Henry Le Boeufzaal, gangen en foyers

Het bluswater veroorzaakte grote schade aan het hele zuidelijke deel van het Paleis voor Schone Kunsten, waaronder de Henry Le Boeufzaal, de gangen en de open haarden.

De geïnventariseerde schade omvat vallende plafonds, gezwollen parketvloeren, ondergelopen stoelen in de concertzaal, vervormde akoestische deuren, door water aangetaste elektronische apparatuur, enz.

Het bestek voor de restauratie van deze ruimten is in de eerste helft van het jaar opgesteld en zal na de vakantieperiode van het gebouw worden gepubliceerd.

De renovatie werken werden gegund aan de firma Denys. De uitvoering van deze werkzaamheden zal zo worden gepland dat de artistieke infrastructuur niet onbeschikbaar is en zal worden uitgevoerd in de maanden juli en augustus 2023.

Het orgel

De heropbouw van het orgel zal veel tijd in beslag nemen; het is een nauwgezet en ambachtelijk werk dat bovendien vereist dat de Henry Le Boeufzaal lange tijd beschikbaar is voor de montage, het stemmen en de intonatie.

De diagnose van de toestand van het orgel werd uitgevoerd door een team van twee orgelbouwers.

Een werkgroep onder voorzitterschap van de heer Albert Wastiaux stelde de methode vast om het orgel te herbouwen op een manier die zowel aan de eisen van de verzekeraars als aan de artistieke ambities van Bozar zou voldoen.

Pieter Vanhaecke kreeg de opdracht de studie voor de reconstructie van het orgel uit te voeren op basis van een overheidsopdracht.

Koninklijk Salon

De erfgoedrestauratie van het Koninklijk Salon werd in 2021 uitgevoerd en de werkzaamheden werden in december 2021 opgeleverd. In 2022 wordt echter nog de laatste hand gelegd aan bepaalde technische elementen, vanwege problemen met de levering van apparatuur in verband met de coronavirusepidemie en het faillissement van de onderaannemer die belast is met de backoffice van de catering. De voorlopige oplevering van de werken is gepland voor het eerste kwartaal van 2023 na afronding en testen van de ventilatietechnieken.

A2 goederenlift

Een nieuwe goederenlift zal de cateraars die in het Koninklijk Salon werken in staat stellen hun leveringen te doen zonder het Salon te doorkruisen – en dus zonder het risico van verdere schade door ongevallen – aangezien hij vanaf de conciërgerie in de Terarkenstraat rechtstreeks toegang geeft tot de backoffice. De bouw van de nieuwe lift begon in juni 2022 en de installatie werd in december opgeleverd.

Monumentale deuren

De monumentale deuren aan de hoofdingang van het Paleis voor Schone Kunsten zijn sinds

hun installatie in 1928 nooit gerestaureerd. Hoewel prachtig gemaakt en uitgebalanceerd, zijn twee van de zes deuren niet meer functioneel en ook de andere deuren raken steeds meer beschadigd door de tand des tijds. De restauratie van deze deuren was dringend nodig en dankzij financiering van de Regie der Gebouwen zijn de werkzaamheden in 2021 begonnen en in 2022 voltooid.

De dubbele deuren aan de Baron Horta straatzijde en de Ravenstein straatzijde zijn volledig gerestaureerd en weer functioneel. De centrale dubbele deur is in december 2022 gerestaureerd en de afwerking (glas-in-lood en schilderwerk) zal in januari 2023 klaar zijn.

Roosters

In het kader van een project om de verlichting op het podium van de Henry Le Boeufzaal te vernieuwen, wordt gewerkt aan een fase van permanente beveiliging van de technische ruimte boven het stucplafond van de Henry Le Boeufzaal.

In de zomer van 2022 zal een volledige overkapping met synthetische roosters worden geïnstalleerd om de absolute veiligheid van de bewegingen van de technische teams in deze zone te garanderen.

In de eerste helft van het jaar werd een prototype ontwikkeld, geïnstalleerd en gevalideerd door de ontwerp bureaus.

Sinds de zomer wordt gewerkt aan de installatie van de roostervloer. De installatie zou in de eerste helft van 2023 voltooid moeten zijn.

Terarken Tunnel

Tijdens de zomerperiode werd de tunnel die de Stuiversstraat en de Terarkenstraat verbindt, gerestaureerd met de hulp van Beliris. Het werk wordt voorlopig opgeleverd in het eerste kwartaal van 2023.

Studies

Er zijn verschillende studies aan de gang om de verwezenlijking van verschillende toekomstige projecten te waarborgen. Enkele voorbeelden:

- Een nieuwe repetitieruimte voor het BNO: de studies die samen met het Britse bureau DRDH zijn uitgevoerd om de laatste hand te leggen aan de ruwbouwwerkzaamheden die Generali heeft uitgevoerd in het gebouw waarin het orkest is gehuisvest, op een steenworp afstand van het Paleis voor Schone Kunsten. De opdracht voor werken is in 2022 gepubliceerd en zal in 2023 worden

gegund.

- Het verlichtingsproject van de Henry Le Boeufzaal: dit project, dat al verscheidene jaren aan de gang is en in verschillende fasen wordt uitgevoerd naar gelang de beschikbaarheid van de zaal, zou tijdens de zomersluiting van 2023 voltooid moeten zijn.
- Administratieve vleugel: er is een voorstudie gaande voor de renovatie van deze vleugel van het gebouw, die sinds 1928 niet meer is gerenoveerd.
- Musée du Chat: in 2021 is het gewest overgegaan tot de afbraak van het gebouw uit 1930 dat de plaats inneemt van het toekomstige Musée du Chat. In dit nieuwe gebouw krijgt het Paleis voor Schone Kunsten een grote opslagruimte op de niveaus -4 en -5. Er vindt regelmatig afstemming plaats met de opdrachtgever en in studies worden de details van de doorbraak tussen het Paleis voor Schone Kunsten en de geplande opslagruimte bepaald. De bouw van het nieuwe gebouw voor het Gewest moet in februari 2023 beginnen.
- Kamermuziekzaal en Studio: De in de jaren tachtig gerenoveerde M- en Studiozalen zijn verouderd en ongeschikt voor de huidige technische en artistieke behoeften. Na een openbare aanbesteding werd de studie van het renovatieproject toevertrouwd aan het architectenatelier Pierre Hebbelinck en zijn team dat gespecialiseerd is in scenografie, akoestiek en speciale technieken. Het project heeft tot doel de zalen te moderniseren en, voor de Kamermuziekzaal, de zeldzame elementen van de oorspronkelijke architectuur van Victor Horta, die vandaag onzichtbaar zijn gemaakt door het decor dat in de zaal is aangebracht, te benadrukken. Naar aanleiding van de in een post-Covid-context vereiste wijzigingen werd het door de ontwerp bureaus ingediende uitvoeringsdossier vereenvoudigd om een optimaal gebruik van de gerenoveerde hal te garanderen en de duur van de renovatiewerkzaamheden te verkorten. Een haalbaarheidsstudie van deze vereenvoudiging werd in de eerste helft van het jaar uitgevoerd en zal vóór eind 2022 in een definitief uitvoeringsdossier worden omgezet. De overheidsopdracht wordt begin 2023 gepubliceerd. De financiering van dit project wordt verstrekt door Beliris.

Milieuvergunningen

De heer Vincent Scalbert heeft veel werk verzet voor het omvangrijke dossier voor de verlenging van de milieuvergunning voor het Paleis voor Schone Kunsten, die in 2023 afloopt. Het werk dat leidde tot de indiening van het dossier in juni 2022 was des te complexer omdat Leefmilieu

Brussel ons tijdens de uitwerking van het vernieuwingsdossier liet weten dat, gezien de wetswijzigingen sinds de oorspronkelijke vergunning in 2008, Bozar een nieuwe vergunning moest aanvragen in plaats van een eenvoudige verlenging.

b. Security

Dankzij de aanwerving van een team van twee preventieadviseurs, Christine Evrard en Nancy Puis, is het Paleis voor Schone Kunsten opnieuw in staat een doordacht en coherent preventiebeleid te voeren dat is aangepast aan de specifieke beperkingen van de instelling.

De aanwezigheid van de preventieadviseurs heeft onder meer volgende zaken mogelijk gemaakt:

- een verhoogde aanwezigheid op het terrein;
- het uitvoeren van risicoanalyses;
- het verstrekken van specifiek en op maat gesneden advies aan teams;
- de uitvoering of formalisering van talrijke procedures;

- de organisatie van opleidingen (eerste hulp, brandpreventie, werken op hoogte, enz.);
- toezicht op de periodieke juridische controles;
- gedetailleerde rapportage aan de overlegorganen (CPPT en Gemengd Comité);
- controle en naleving van het pictogram;
- de organisatie van evacuatie-oefeningen;
- toezicht op de aankoop van producten en uitrusting;
- algemeen bewustzijn van de teams en de hiërarchie;
- ...

c. Archives

De Archiefdienst, die sinds het overlijden van onze vroegere archivaris, de heer Bart Daems, zonder personeel zat, zag in de eerste helft van 2022 de komst van een nieuwe archivaris, mevrouw Sophie Matkava, en de terugkeer naar voltijds werk van een oude medewerker van de dienst, de heer Bruno Roelands.

Deze heropleving van het Bozar Archief stelt ons in staat de archiveringsprojecten nieuw leven in te blazen en opnieuw positief te reageren op de vele verzoeken om raadpleging van de Bozar archieven door zowel academische onderzoekers als het grote publiek.

De eerste helft van het jaar was een fase van kennismaking en bezinning over de toekomst en de organisatie van de dienst en de maatregelen die in een beperkte budgettaire context moeten worden genomen. De voorstellen werden geformuleerd en gevalideerd door het directiecomité. Deze zullen vanaf de tweede helft van 2022 en gedurende heel 2023 gefaseerd worden uitgevoerd.

Met het oog hierop is een openbare aanbesteding uitgeschreven voor de aanschaf van open en efficiënte archiveringssoftware.

8. ICT & Digital

Voor de afdeling ICT & Digitaal kan het jaar 2022 vooral worden samengevat als de uitvoering van diverse maatregelen in het kader van het Europees herstel- en veerkrachtplan, in samenwerking met de verschillende Bozar-afdelingen.

Begin 2022 was het, onder de doelstellingen van het herstel- en veerkrachtplan voor het paleis, noodzakelijk om op zeer korte termijn te reageren op het deel van de cyberbeveiligingsaudit die in het kader van de digitale strategische studie is uitgevoerd. Dankzij dit verslag over cybersecurity heeft de dienst de in de toekomst te nemen maatregelen kunnen bestuderen en specificeren, zowel wat betreft de hardware- en software-infrastructuur als wat betreft de procedures, het “beleid” en zelfs de opleiding ter ondersteuning van ons personeel.

De afdeling ICT & Digital richtte zich ook op de implementatie van de nieuwe Secutix-ticketingoplossing ter vervanging van het bestaande ticketingsysteem, waarvan het contract in juli 2022 afliep. Deze inspanning om een volledige oplossing aan te bieden voor de behoeften van de ticketingdienst is des te belangrijker omdat deze software een centrale en strategische plaats inneemt in de IT- en communicatiearchitectuur van het Paleis voor Schone Kunsten en de overschakeling naar een nieuwe optie gepaard gaat met belangrijke wijzigingen in de software die wordt gebruikt voor het CRM, de website, e-mailing en de boekhouding van het Paleis voor Schone

Kunsten. Tegelijkertijd heeft de afdeling ICT & Digital de SSO-oplossing (Single Sign On) geïmplementeerd, zoals voorzien in de digitale routekaart die in het bestek BOZ-WEBSITE-OMNICHANNEL-2020 is vastgelegd. Ten slotte heeft de afdeling ICT & Digitaal het project beheerd met de verschillende ICT-leveranciers van het Paleis zoals Emakina, Efficacy, Quant ICT met betrekking tot de specifieke ontwikkeling van een platform voor de leden van de dienst Partnerships & Philanthropy dat beantwoordt aan de bijzondere relatie die zij met onze instelling hebben.

Met het oog op een betere follow-up van onze klanten heeft het departement ICT & Digital ook het departement Marketing & Communication en het juridische departement ondersteund bij de publicatie van de specificaties in verband met Marketing Automation door de integratie van een Big Data-gedeelte en opleidingssessies waarin ook het Europees herstelplan voorziet.

Ten slotte werken de leden van het ICT & Digital team dagelijks om alle medewerkers van het Paleis ondersteuning te bieden, niet alleen voor hardware (computers, vaste en mobiele telefonie) en diensten (Wifi en netwerktoegang, servers, Office365 Suite, CRM, kwalitatieve monitoring van databases, e-mailings, etc.) maar ook voor opleiding en best practices met betrekking tot de software die in Bozar wordt gebruikt, in een wereld die voortdurend verandert.

9. Algemeen Bestuur & juridische organisatie

Het referentiedocument voor het beheer van de NV Paleis voor Schone Kunsten is het beheerscontract dat is gesloten tussen de Belgische federale staat, de referentieaandeelhouder, en het overheidsbedrijf. Deze overeenkomst bepaalt de bijzondere regels en voorwaarden waaronder de vennootschap de opdrachten van openbare dienst vervult die het door de wet zijn toevertrouwd. Die regelt ook de vaststelling, de berekening en de betalingsmodaliteiten van de toelagen ten laste van de federale staat. Op 1 mei 2022 werd per Koninklijk Besluit een nieuwe Beheersovereenkomst tussen het Paleis voor Schone Kunsten en de federale staat gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad. Deze overeenkomst wordt afgesloten tot 31 december 2024.

Het maatschappelijk kapitaal van het Paleis voor Schone Kunsten (PSK) bedraagt € 28.000.000, vertegenwoordigd door 25.939 aandelen op naam, zonder aanduiding van nominale waarde, waarvan 17.500 aandelen toebehoren aan de federale staat, d.w.z. 67% van de aandelen, en 8.439 aan de FPIM, d.w.z. 33% van de aandelen.

Het Paleis voor Schone Kunsten is een naamloze vennootschap met een sociaal oogmerk. Zij werd opgericht bij een wet van 7 mei 1999 en haar statuten zijn vervat in een koninklijk besluit van 19 december 2001. De rechtsvorm van “ondernemingen met een sociaal oogmerk” zoals die van het PSK bestaat niet meer in het Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen. Deze vennootschappen – en dus ook het PSK – zullen hun statuten moeten wijzigen of van rechtsvorm moeten veranderen. De statuten moeten uiterlijk op 1 januari 2024 zijn aangepast. Artikel 41 van het beheerscontract bepaalt dat de vennootschap uiterlijk op 31 december 2022 een project moet indienen voor de omvorming van de vennootschap voor sociale doeleinden in een juridische vorm conform met het nieuwe Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen. Op de zitting van de Raad van Bestuur van 15 december 2022 werd een eerste ontwerp van een voorstel gemaakt rekening houdend met de juridische, sociale, financiële, fiscale, administratieve en politieke aspecten. Op basis van deze nota zal overleg worden gepleegd met de regeringscommissarissen, de SFPI, de accountants, de fiscale en sociale autoriteiten.

Sinds 1 oktober 2020, was de minister bevoegd voor de federale culturele instellingen, waaronder ook het Paleis voor Schone Kunsten, Sophie Wilmès, Vice-eersteminister. Ze heeft gevraagd om tijdelijk ontheven te worden uit haar ministeriële bevoegdheden en op basis van een Koninklijk besluit dd. 21 april 2022 werd Mathieu Michel, Staatssecretaris voor Digitalisering, tijdelijk belast met de Federale Culturele Instellingen. Op donderdag 14 juli biedt Sophie Wilmès haar ontslag aan en legt ze haar functies in de federale regering neer. Op 15 juli 2022 wordt Hadja Lahbib benoemd tot Minister van Buitenlandse Zaken, Europese Zaken en Buitenlandse Handel, en de Federale Culturele Instellingen.

Volgend op het plotse overlijden op 29 mei 2022 van Sophie Lauwers, Directrice-generaal van het Paleis voor Schone Kunsten, werd door de Raad van Bestuur (vergadering van 16.06.2022) een procedure voor de rekrutering van een nieuwe Directeur/Directrice-generaal van het Paleis voor Schone Kunsten opgestart. Er werden twee openbare aanbestedingen uitgeschreven voor (1) het aanstellen van een headhunterbureau en (2) het uitvoeren van assessments en de ondersteuning voor de motivering rond de genomen beslissingen. Op 07.07.2022 werd de vacature gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad. Deze publicatie werd uitgevoerd door de Kanselarij van de Eerste Minister. Zij ontvingen eveneens de dossiers van de kandidaten en beslisten over de ontvankelijkheid op basis van formele criteria. De vacature werd afgesloten op 05.09.2022. Het remuneratiecomité (bestaande uit 6 leden van de Raad van Bestuur) stelde een shortlist op. De geshortliste kandidaten werden uitgenodigd voor een assessment door een extern bureau en een gesprek met de leden van het remuneratiecomité. Tijdens de zitting van 18.10.2022 droeg de Raad van Bestuur dhr. Christophe Slagmuylder voor als kandidaat Directeur-Generaal van het Paleis voor Schone Kunsten. Op 4.12.2022 werd de benoeming van dhr. Slagmuylder bekrachtigd via Koninklijk Besluit. Dhr. Slagmuylder wordt benoemd vanaf 01.02.2023 voor een hernieuwbare termijn van 6 jaar.

In 2022 zijn er veertien zittingen van de Raad geweest, vier via de schriftelijke procedure om dringende documenten goed te keuren.

De buitengewone vergadering van 9 juni 2022 heeft hulde gebracht aan Sophie Lauwers. Tijdens deze zitting werd ook aandacht besteed aan maatregelen om de continuïteit van het bedrijf te waarborgen: Christine Perpette (CFO) werd gevraagd de rol van Directeur-generaal ad-interim waar te nemen, met de ondersteuning van het directiecomité en het artistieke team van Bozar en zal bijgevolg het directiecomité voorzitten. De andere leden van het directiecomité zijn Albert Wastiaux (COO) en Ignace De Breuck (HR Director). De uitgenodigde leden zijn Didier Verboomen/Hanne Lapiere (SG), Jérôme Giersé (Director Music), Evelyne Hinqué (Managerial Head of Exhibitions) en Marianne Janssens (Directrice Marketing en Communicatie). Op deze manier wordt het evenwicht tussen operationeel en artistiek management van Bozar verzekerd.

De algemene vergadering van 26 april 2022 heeft de rekeningen over het boekjaar 2021 goedgekeurd. Hij heeft het mandaat voor een periode van vier jaar verlengd van de twee bedrijfsrevisoren, KPMG, vertegenwoordigd door Olivier Declercq, en RSM Belgium, vertegenwoordigd door Marie Delacroix, die Bernard de Grand’Ry opvolgt. Het college bestaat dus uit het Rekenhof, KPMG en RSM.

Raad van Bestuur

Isabelle MAZZARA, Présidente
Els SILVRANTS-BARCLAY, Vice-présidente
Thierry BOUCKAERT
Christine CLAUS
Jan CORNILLIE
Hakima DARHMOUCH
Jean EYLENBOSCH
Jos GEYSELS
Hilde LAGA
Mohamed OUACHEN
Zehra SAHIN
Dominique SAVELKOUL

Auditcomité

Hilde LAGA, présidente
Hakima DARHMOUCH
Jos GEYSELS
Zehra SAHIN

Regeringscommissarissen

Marc BOEYKENS
Damien VAN EYLL
Kris VAN CAUTER

College van de Commissarissen Revisoren

Marie DELACROIX, revisor
Olivier DECLERCQ, revisor
Vital PUT, raadgever Rekenhof
Florence THYS raadgever Rekenhof

Directiecomité

Sophie LAUWERS, CEO en voorzitter van het directiecomité
Christine PERPETTE, CEO en voorzitter van het comité a.i.
Christine PERPETTE, CFO volwaardig lid
Albert WASTIAUX, COO, volwaardig lid
Ignace DE BREUCK, dir. HR, volwaardig lid
Jérôme GIERSE, dir. MUSIC, geassocieerd lid
Marianne JANSSENS, dir. Marketing en Comm., geassocieerd lid
Hanne LAPIERRE, secretaris-generaal

10. Departement Legal

Naar aanleiding van de audit van het Rekenhof heeft het departement Legal in de loop van 2022 een actieplan in drie fasen uitgerold voor de optimalisering van de interne procedures voor bestellingen die door het Paleis voor Schone Kunsten worden geplaatst. De drie fasen van dit plan zijn: (1) procedures opzetten voor het plaatsen van bestellingen met een laag bedrag; (2) raamovereenkomsten afsluiten om bepaalde terugkerende uitgaven te bundelen en (3) het personeel bijscholen over de werking van overheidsopdrachten.

De eerste fase die betrekking heeft op de bestellingen met een laag bedrag, is momenteel afgerond. De tweede fase werd inmiddels opgestart.

Onze boekhoudkundige tool onderging een aantal specifieke aanpassingen met het oog op een betere follow-up en monitoring van de overheidsopdrachten. Al onze medewerkers kregen naar aanleiding van deze wijzigingen een bijscholing rond de algemene beginselen van de wetgeving inzake overheidsopdrachten. Er werden FAQ's opgesteld en een reeks hulpmiddelen (templates, overzicht van de raamovereenkomsten en gezamenlijke overheidsopdrachten ...) ter beschikking gesteld. Ondertussen zijn voorbereidingen in het kader van de gebundelde raamovereenkomsten volop aan de gang.

Voorts heeft het departement Legal in het kader van de overheidsopdrachten een dienstenconcessie gegund voor de uitbating van de Rooftop van het Paleis voor Schone Kunsten. We hebben tevens een procedure opgestart voor de gunning van een dienstenconcessie voor de verkoop van cd's en dvd's tijdens concerten. De offertes worden momenteel geanalyseerd.

Op het vlak van digitalisering werden twee opdrachten gegund. De eerste betreft de implementatie van een Big Data-aanpak en de tweede gaat over de aankoop van een marketing automation tool.

We zijn het departement Tentoonstellingen te hulp geschoten met het oog op de gunning van de aanbestedingen voor het transport en de scenografie van de tentoonstellingen *Alexandrië: vervlogen toekomst* en *Swedish Ecstasy*. Er werd eveneens een raamovereenkomst

uitgeschreven voor het transport van de kunstwerken. De offertes worden momenteel geanalyseerd.

De opdracht voor de periodieke schoonmaak van de kantoren en ruimten van het Paleis voor Schone Kunsten werd eveneens vernieuwd. Er werden tevens overheidsopdrachten afgesloten voor de aankoop van technisch materiaal, voor juridische dienstverlening (advocaat) in het kader van de aanpassing van de statuten, de aanwerving van een nieuwe CEO en de diensten van bedrijfsrevisoren.

Daarnaast hebben we ons gebogen over een herziening van de contracten om zoveel mogelijk gebruikstoepassingen van de audiovisuele opnames, en in ruimere zin de door het Paleis voor Schone Kunsten geproduceerde mediacontent, te kunnen insluiten. Door een advocaat in te schakelen, die gespecialiseerd is in deze rechtsgebieden kan het Paleis heel binnenkort beschikken over kwalitatief hoogstaande standaardcontracten. We zijn eveneens bezig geweest met het opstellen, nalezen en valideren van een reeks nationale en internationale contracten en overeenkomsten die door het Paleis voor Schone Kunsten zijn afgesloten met sponsors, partners, artiesten en andere medecontractanten. Het departement Legal, dat de verzekeringsportefeuille beheert, is ook nog steeds verantwoordelijk voor de aangiften en de opvolging van verschillende schadegevallen. We hebben daarnaast ook een overheidsopdracht gegund aan een makelaar voor de uitvoering van een audit van onze verzekeringsportefeuille en de analyse van onze huidige verzekeringsdekking met de bedoeling deze te optimaliseren en, indien nodig, nieuwe verzekeringen aan te gaan. De conclusies van deze audit werden trouwens rechtstreeks opgenomen in het lastenboek voor de vernieuwing van de polis 'Objectieve burgerlijke aansprakelijkheid' en de polis 'Burgerlijke aansprakelijkheid uitbating' alsook in het lastenboek voor de brandverzekering. De opdrachten voor de vernieuwde polis 'Objectieve burgerlijke aansprakelijkheid' en de polis 'Burgerlijke aansprakelijkheid uitbating' werden gegund. Er werden bijgevolg twee nieuwe polissen afgesloten. Ook voor de arbeidsongevallenverzekering werd een nieuwe opdracht gegund.

De aanbesteding voor een nieuwe brandverzekering is momenteel nog in voorbereiding. Er werd daartoe trouwens een verzekeringsmakelaar aangesteld.

We stonden de teams van het Paleis voor Schone Kunsten dagelijks bij met advies over allerhande juridische en strategische kwesties. Zo hebben we bijvoorbeeld – en doen we trouwens nog steeds – het departement Finance bijstand verleend in de aanpassing van de statuten van het Paleis voor Schone Kunsten aan het nieuwe Wetboek van vennootschappen en verenigingen.

In het kader van de toepassing van de wetgeving inzake de bescherming van persoonsgegevens is met het Belgian National Orchestra onderhandeld over een protocol inzake de verwerking van persoonsgegevens voor gezamenlijke verwerkingsverantwoordelijken, om het uitwisselen van dit soort gegevens, maar ook het opzetten van gezamenlijke reclamecampagnes mogelijk te maken. Er werd een procedure uitgewerkt voor de registratie van veiligheidsincidenten.

Naar aanleiding van de brand heeft ons departement het overleg voortgezet met de verzekeringsmaatschappij, de Regie der Gebouwen, de verzekeringsmakelaar en het expertisebureau dat was aangesteld om het Paleis voor Schone Kunsten bij te staan, evenals met de operationele diensten van het PSK. Er werden wekelijkse vergaderingen belegd om de uit te voeren herstellingswerken te bestuderen en om afspraken te maken over de tenlasteneming van de kosten van deze werken. Wij spelen een belangrijke rol bij deze vergaderingen, omdat wij de offertes en de facturen met betrekking tot de brand moeten verzamelen, deze doorgeven aan het expertisebureau en de nodige besprekingen voeren met het oog op de tenlasteneming ervan door de verzekeringsmaatschappij.

We hebben in het kader van de brand ook samengewerkt met het departement Investments & Security om de overheidsopdracht voor de uitvoering van dringende werken voor de wederopbouw van de acht beschadigde tentoonstellingsruimten van het zuidelijk circuit, nauwgezet op te volgen. Deze opdracht werd in januari 2022 gelanceerd.

We hebben in dezelfde lijn samengewerkt met het departement Investments & Security voor de gunning van de opdracht voor de wederopbouw en restauratie van de foyers en de gangen van de Grote Zaal Henry Le Boëuf.

Wat het orgel betreft, heeft het departement Legal een opdracht gegund voor de projectvoorbereiding en operationele opvolging van de restauratie en de wederopbouw van het orgel. Aansluitend op deze opdracht zal een tweede aanbesteding worden uitgeschreven om de aannemer aan te duiden die de werken zal uitvoeren.

Tot slot volgt het departement Legal de gerechtelijke procedure op die door de verzekeringsmaatschappij werd ingeleid naar aanleiding van de brand. Momenteel loopt nog een gerechtelijke expertise; het verslag van de gerechtsdeskundige wordt verwacht in de loop van 2023.

11.RH – sociaal rapport

Les ressources humaines en 2021

Op 31 december 2022 bestaat het totale personeelseffectief van het Paleis voor Schone Kunsten uit 244 medewerkers waarvan 213 medewerkers met een voltijds contract en 31 medewerkers met een deeltijds contract. Het aantal medewerkers met een contract van onbepaalde duur is 218. Deze medewerkers vertegenwoordigen 233,64 VTE.

Daarnaast werd beroep gedaan op 65 medewerkers met variabele contracten. Concreet betekent dit een stijging ten opzichte van vorige jaren gezien de herneming van de activiteiten post-COVID.

Recrutering

In 2022 werden 1367 kandidaturen ontvangen. In totaal vonden een 139 sollicitatiegesprekken plaats, voor 28 verschillende vacatures, op basis waarvan 71 nieuwe (vaste en tijdelijke) contracten werden afgesloten. In de nasleep van de sanitaire beperkingen werden de gesprekken in het begin van het jaar gedeeltelijk digitaal gevoerd.

Stagiairs en vrijwilligers

Dit jaar konden we na een periode van inactiviteit als gevolg van de Coronapandemie opnieuw stageplaatsen aan studenten aanbieden en vrijwilligers inschakelen.

Een 20-tal studenten liep stage in verschillende departementen van Bozar. We verwelkomden ook stagiairs via Europese programma's, in het kader van het MOST-project voor de ontwikkeling van de Balkan World Music Scene, en via het Spaanse Ministerie voor Cultuur en Sport.

In totaal waren een 80-tal vrijwilligers dit jaar actief in Bozar. Enkele vrijwilligers zijn op regelmatige basis actief, maar er werd ook een beroep gedaan op vrijwilligers voor éénmalige projecten, zoals *20 dansers voor de XXe eeuw en zelfs meer* door Boris Charmatz. Tenslotte konden we dit jaar opnieuw rekenen op een groot aantal vrijwilligers via 'Volunteer for a change' van de Europese Commissie voor de festivals *I Love Science* en *United Music of Brussels* (UMOB).

Sociaal overleg

Het sociaal overleg werd in het eerste trimester van 2022 gedomineerd door de recurrente aanpassingen aan de wisselende sanitaire omstandigheden. Vanaf het tweede semester werd terug een normaal vergaderritme aangenomen. Concreet betekent dit maandelijkse vergaderingen van het CPBW en het informeel overleg en tweemaandelijks vergaderingen van het paritair comité.

Sinds eind 2021 wordt het Paritair Comité voorgezeten door de nieuwe voorzitter van de Raad van Bestuur, Isabelle Mazzara.

Sinds 2022 werden volgende topics voorbereid en besproken met de sociale partners: de loonpolitiek en nodige budgettaire ruimte, de voorstelling van de aanpassing van het huidige systeem van evaluatie en feedback, de aanpassing van het arbeidsreglement omtrent de sociale verlofdagen, de update van de functieomschrijvingen en de weging, de beheersing van de evenementenkalender en de personeelsbezetting in de departementen waar overuren gepresteerd worden (vnl. Theatertechniekers en Production Officers).

Sinds 2022 werd tevens, in het kader van de beheersovereenkomst 2022-2024, een personeelsplan opgesteld teneinde de loonkost en het aantal VTE's te monitoren en te beheersen. Dit ging ook gepaard met de ontwikkeling van een aantal interne procedures.

Vanaf 1 juni 2022 zijn de bepalingen van het Arbeidsreglement inzake telewerken terug van toepassing (mogelijkheid tot een gemiddelde van 3 dagen telewerken per week berekend op jaarbasis).

Tevens werd beslist om de opname of recuperatie van de historische reserve van overuren te verlengen met één jaar. Betreffende medewerkers hebben zodoende de mogelijkheid deze te recupereren tot 31 december 2024.

Vanaf 1 februari 2023 hebben de medewerkers, behorende tot klasse 6, de mogelijkheid om te opteren voor vrijstelling van prikken met compensatiedagen. Deze optie zal op het einde van 2023 geëvalueerd worden door de sociale partners.

Tevens werd het Arbeidsreglement aangepast betreffende de indiening van medische attesten. Vanaf 2023 worden medewerkers vrijgesteld van het indienen van een medisch attest met een maximum van drie niet-openvolgende ziektedagen.

Welzijn

In december 2021 werden twee risicoanalyses opgestart, in samenwerking met Mensura, voor het departement Muziek en het departement Public Services (Box Office). De resultaten hiervan en het actieplan werden besproken met het CPBW en werden voorgesteld aan de betreffende departementen.

In het voorjaar werden tevens bijkomende initiatieven en workshops georganiseerd omtrent grensoverschrijdend gedrag door derden, agressie-beheersing. Daarnaast werd aan de leidinggevenden de mogelijkheid geboden om zich te laten begeleiden door een externe coach.

Tevens werd bijkomende aandacht besteed aan de impact van de pandemie op het welzijn van de medewerkers. Hierbij werd bijkomende interne en externe ondersteuning voorzien. Bij de toepassing van de sanitaire beperkingen werd voorrang gegeven aan de ondersteuning van medewerkers die zich in een geïsoleerde en/of précaire situatie bevonden. Het ziekteverzuim gedurende 2022 is, ondanks het verhoogd risico en de mentale belasting op gelijk niveau gebleven.

CPBW

Het CPBW kwam dit jaar 9 keer samen om verdere stappen te nemen, op basis van het jaarlijkse actieplan, om het welzijn en de veiligheid van elke medewerker te verbeteren.

Zoals hierboven reeds vermeld, werden de risicoanalyses in samenwerking met Mensura voor de Box Office en het departement Muziek besproken.

Een groot aantal opleidingen die door de COVID-pandemie de voorbije 2 jaar niet hebben kunnen plaatsvinden werden georganiseerd. Het betreft:

- EHBO
- Sensibilisatie Werken op Hoogte
- Werken op steigers
- Gebruik van hoogtewerkers
- Brandbestrijding

Daarnaast is er ook een inventarisatie opgemaakt voor de externe controle op de technische installaties in het Paleis om een optimale opvolging te kunnen verzekeren. Ook werd verder werk gemaakt van de bewustmaking van aankopen via de procedure van de 3 groene lichten.

Het Interventiedossier Brand werd in samenwerking met de brandweer van Brussel op punt gesteld. Twee evacuatieoefeningen vonden plaats in het Paleis en twee in de kantoren van de Ravensteingalerij.

Een aantal werkfiches zijn aangepast en ook de Safety Data Sheets voor het werken met chemische producten werd geactualiseerd.

Nieuwe medewerkers worden door de Preventieadviseur uitgenodigd voor een briefing van de veiligheidsaspecten van hun werkomgeving, ergonomie en psychosociaal welzijn. Een reeds bestaand Welcome Pack zal in de loop van 2023 verder worden uitgewerkt met specifieke aandacht voor deze thema's.

Ten slotte is met een externe leverancier bekeken hoe de ergonomie voor de medewerkers van de Box Office (Call Center en Ticketverkoop) verbeterd kon worden. Aangepast meubilair werd geplaatst.

Ontwikkeling en opleidingen

In 2022 volgden de vaste medewerkers van Bozar in totaal 3340 opleidingsuren, waarvan 2747 uren in het kader van de normale vorming en 593 uren in het kader van het Plan voor Herstel en Veerkracht.

De opleidingen vloeien vooral voort uit de functiebehoefte. Daarnaast werden strategische opleidingen georganiseerd met bijzondere aandacht voor coachingtrajecten voor leidinggevenden én individuele begeleiding voor medewerkers, trainingen communicatie en diversiteit en kennisontwikkeling inzake de gehanteerde softwareprogramma's.

Waar we voordien de digitale kaart al trokken, werd omwille van de Coronapandemie en de implementatie van het digitaal herstelplan de nadruk nog meer gelegd op digitalisering. Dit hebben we ook vertaald gezien in de opleidingsvragen vanuit de medewerkers en vanuit de leidinggevenden.

We hebben de vraag naar taalcourses na de pandemie opnieuw zien stijgen. De geplande taalcourses ter plaatse werden terug georganiseerd vanaf december 2022 omwille van het vele thuiswerk. De onlineprogramma's van de taalinstututen zijn intussen uitgebreid, maar toch zien we dat medewerkers de voorkeur geven aan face-to-face taalopleidingen.

Het pakket aan specifiek-technische opleidingen gerelateerd aan de huidige functie van de medewerker werd tevens uitgebreid met als doel de efficiëntie binnenin de functie uit te breiden en andere werkmethodes te introduceren.

Verder zijn ook de nodige veiligheidsopleidingen veelvuldig aan bod gekomen dit jaar: EHBO, brandpreventie en -bestrijding en hoogtewerk.

Varia

III. Varia

1. Concessies

Het Paleis voor Schone Kunsten biedt zijn bezoekers drie bijkomende diensten aan: een bookshop en twee horecazaken, waarvan een brasserie met een gevarieerd aanbod aan dranken en gerechten, en een gastronomisch restaurant.

Bozar is erg blij met de samenwerking met Walter König voor de **Bozar Bookshop**. Walter König is een erkende uitgever en professional op het vlak van museumshops en telt meer dan 40 verkooppunten in Europa, waaronder een bij de Whitechapel Gallery in Londen, het Palais de Tokyo in Parijs, de Nationalgalerie in Berlijn en het Stedelijk Museum Amsterdam.

Bezoekers vinden er niet enkel alle catalogi over de tentoonstellingen bij Bozar, maar ook een indrukwekkende selectie internationale boeken over kunst, architectuur, fotografie en design en decoratieve voorwerpen, speelgoed en kinderboeken.

De Bozar Bookshop, die ondanks de gezondheids crisis in 2021 zijn activiteit kon voortzetten, kende een zeer goede start aan het begin van 2022 met het grote succes van de tentoonstelling *David Hockney: Werken uit de Tate Collectie, 1954-2017*. Dit succes werd voortgezet met de tentoonstelling van de Belgische kunstenaar *Rinus Van de Velde: Inner Travels*, die van de Amerikaanse fotografe *Vivian Maier*, en tot slot met *Alexandrië: vervlogen toekomsten*, waarmee de Bozar Bookshop zijn aanbod voor een nationaal en internationaal publiek kon uitbreiden.

Dankzij het gedeelde streven om de artistieke programmatie van Bozar af te stemmen op het aanbod in de Bozar Bookshop, kan de shop zijn financiële evenwicht behouden en het publiek van Bozar een volledige ervaring bieden.

Daarnaast kende het nieuwe artistieke seizoen een vliegende start voor de twee horeca-concessies van Bozar.

Het **Café Victor**, de concessiehouder die instaat voor de openbare bars, constateerde dat de bars voor tijdens de pauzes en vóór de voorstellingen aanzienlijk meer zijn bezocht, en dit na twee

moeilijkere seizoenen. Verder is het restaurant van Café Victor niet meer weg te denken in de wijk, zowel voor de bezoekers van het Paleis voor Schone Kunsten als voor mensen die in de buurt werken. Het cliënteel, bestaande uit zowel zakelijke klanten als toeristen, is erg divers en het restaurant is vaak helemaal volgeboekt. Ondanks een aantal problemen in verband met het personeelstekort en de stijgende energieprijzen, waardoor de kaart moest worden herzien, kan Café Victor opnieuw een traiteurdienst aanbieden voor de privé-evenementen die in onze zalen worden georganiseerd.

Het **Bozar Restaurant**, dat zijn kracht haalt uit een team dat steeds gemotiveerd is om een uitstekende service te bieden, zet zijn succes voort door zijn gasten een uitzonderlijk onthaal te bieden, ondanks de gekende moeilijkheden in de sector die hen ertoe brachten een wekelijks dienst te schrappen.

Tot slot stond het einde van 2022 voor het Bozar Restaurant in het teken van de prijs voor het 'Dessert van het jaar' door de Belgische editie van de restaurantgids *Gault & Millau*, dat het restaurant een uitstekende score van 17/20 toekende. Met ook nog eens een Michelinster op zijn naam, is het Bozar Restaurant een uitzonderlijk visitekaartje voor Bozar, dat over een cliënteel beschikt van vaste bezoekers en fijnproevers, die soms van ver komen om er een eerste tafeltje te boeken.

2. Public Services

---

a. Inleiding

Net zoals in 2021, bleef Covid ook in de eerste helft van 2022 roet in het eten gooien. Het jaar begon overigens met de beslissing van de Raad van State om de volledige sluiting van de cultuurhuizen op te heffen. In plaats van een totale stop, kwamen er vanaf dan bezoekersbeperkingen, controle van het CST en de mondkemperplicht. Vanaf 15 april verwelkomde Bozar zijn publiek 'zoals vroeger', maar werden een aantal goede gewoonten van tijdens de pandemie gehandhaafd: behoud van een bezoekersbeperking voor tentoonstellingen en het werken met tijdblokken voor de toegang tot deze tentoonstellingen. De bezoekersstromen en het comfort van de bezoekers waren beter

onder controle en dit had een positief effect op de bezoekerservaring.

Met de herfst in zicht werd gevreesd voor een terugkeer van de beperkingen, maar dat was gelukkig niet het geval.

In de tweede helft van 2022 werd ons nieuwe ticketsysteem in gebruik genomen. De implementatie van SECUTIX door onze medewerkers en het gebruik ervan door onze bezoekers en toeschouwers was DE uitdaging van de afgelopen maanden, aangezien we moesten wennen aan nieuwe procedures en er ook enkele kinderziektes bij kwamen kijken. Wij hopen deze overgangsprikelen in 2023 volledig achter ons te laten.

b. Personeel

De Afdeling Public Services bestaat uit verschillende onthaalteams: tentoonstellingen, front of house, box-office, event. Zij staan onder leiding van een manager, een coördinator en

supervisors. Op 31 december 2022 bestaat het personeelsbestand uit 20 vaste medewerkers, 18 tijdelijke medewerkers en 60 personen met een 'eventgebonden' contract.

c. Opleidingen

Na twee jaar waarin opleidingen in groep en praktijkoefeningen verboden waren, heeft de geleidelijke versoepeling van de gezondheidsmaatregelen ervoor gezorgd dat we essentiële opleidingen voor onze activiteiten konden hervatten.

Al onze vaste en enkele tijdelijke medewerkers hebben de opleiding **eerste hulp (EHBO)** en de opleiding **brandveiligheid** gevolgd.

Naast deze verplichte cursussen boden wij nog twee nieuwe opleidingen aan:

De eerste ging over agressiebeheersing. Het blijkt namelijk dat onze medewerkers steeds vaker met zowel verbale als fysieke agressie te maken

krijgen. Hoewel de gezondheidsmaatregelen en het effect daarvan ongetwijfeld een deel van de verklaring zijn voor bepaald gedrag, waren er ook incidenten in verband met de etnische afkomst van onze werknemers. En ook al waren deze incidenten beperkt, toch moeten we ze krachtig veroordelen en volledig achter onze werknemers staan die zich mogelijk slecht behandeld hebben gevoeld.

Om ervoor te zorgen dat iedereen zich welkom voelt in Bozar, hebben wij ons personeel ook opgeleid om mensen met een handicap te ontvangen. Daarom werd de opleiding Smashing Wor(l)ds aangeboden om mensen te

sensibiliseren over het gebruik van een passende woordenschat. Tegelijk werden ook de eerste beginselen van gebarentaal aangeleerd. In augustus 2022 werd aan een aantal van onze medewerkers een meer doorgedreven opleiding gebarentaal aangeboden.

Onze teams kregen ook een opfrissing in het gebruik van hulpmiddelen voor personen met beperkte mobiliteit (**METRA**) om ervoor te zorgen dat rolstoelen ook toegang hebben tot delen van

het gebouw waar er geen liften zijn.

Zoals in de inleiding al werd aangegeven, bracht de wijziging van ons ticketsysteem die begin juli 2022 was gepland, heel wat opleidingen met zich mee voor de medewerkers van de box-office.

Deze opleidingen werden enerzijds verzorgd door **SECUTIX**, maar ook door onze collega's van de backoffice. Deze opleidingen liepen bijna continu door en zullen in de praktijk nog enkele maanden doorgaan.

d. Budget

Ons jaarlijks budget werd besteed aan de aankoop van meubilair voor de receptie (balie,

bewegwijzering, garderobe) en uniformen voor ons onthaalpersoneel.

e. De belangrijkste feiten van 2022

Het is natuurlijk een goede zaak dat de gezondheidsmaatregelen volledig werden losgelaten. Toch bleven een aantal maatregelen in voege die tijdens de pandemie waren genomen, omdat ze als gunstig werden beschouwd.

Zo hebben we het al gehad over het gebruik van **bezoekersbeperkingen**. Vóór de pandemie werden deze gebruikt om de veiligheid van het publiek te garanderen. Tijdens de coronacrisis werden ze aangepast voor de volksgezondheid. In 2022 hanteerden we de veiligheidsbeperkingen, maar werden deze gekoppeld aan comfortcriteria om het onthaal en de doorstroming te verbeteren. Hetzelfde gold voor **het behoud van de toegangen A, B en C**, waardoor de publieksstroom beter kon worden verdeeld. In dezelfde optiek was ook het **handhaven van de gespreide vertrekgolven** na evenementen ten zeerste aangewezen.

Om onze bezoekers de best mogelijke ervaring te bieden, **voerden wij een afsprakensysteem in voor de verlenging of aankoop van abonnementen** voor het volgende seizoen. Via een programma op onze website konden de mensen een tijdblok kiezen, waardoor wij hen **rustig en persoonlijk konden bedienen in een aparte ruimte**. Deze eerste ervaring was over de hele lijn positief, want onze abonnees waren zeer tevreden over deze nieuwe aanpak. Deze manier van werken wordt in 2023 dus herhaald.

Sinds juli zijn wij ook **effectief overgestapt op SECUTIX**. Deze verandering van de

verkoopsoftware verliep via een aantal belangrijke stappen: implementatie van de tool, opleiding van het personeel, gevolgen voor de box-office en ons callcenter op logistiek en IT-vlak.

Het spreekt vanzelf dat al deze veranderingen ontevredenheid, ongerustheid en heimwee naar vroeger met zich meebrachten. Hoewel het systeem zijn aanloopproblemen heeft, kunnen we toch stellen dat de overgang in veruit de meeste gevallen succesvol is verlopen.

Door de **reorganisatie van ons callcenter**, die oorspronkelijk gepland was voor 2021, werd een betere afhandeling van telefoongesprekken en een betere opvolging van aanvragen mogelijk, en kunnen wij nu statistische gegevens verzamelen waarmee wij ons aanbod en onze diensten kunnen aanpassen. In die optiek werd in de periode oktober en november een monitoring uitgevoerd. Op basis van objectieve gegevens **zullen de uren van het callcenter worden aangepast**. In plaats van wekelijkse openingstijden van dinsdag tot vrijdag van 10 tot 17 uur, stellen wij nu een opening voor van maandag tot zaterdag van 13 tot 18 uur.

Tot slot werd in september 2022 onze wens voor een onthaalteam van mensen met een contract van 19u/week werkelijkheid. Aanvankelijk was het de bedoeling dat dit team zich bijna uitsluitend

zou bezighouden met het onthaal in de Henry Le Boeufzaal, maar al snel werd duidelijk dat het noodzakelijk was de competenties van het team uit te breiden tot de volledige bedrijvigheid in het Paleis. Iedereen is het erover eens dat de aanwezigheid van deze 8 personen een grote

troef is. Het onthaal wordt professioneler, en de visie en vaste gewoonten geven inhoud aan deze functie. Dit geeft de andere teamleden vertrouwen en stelt ons publiek gerust dat het in goede handen is.

f. Conclusie

2022 was het jaar waarin een aantal acties en procedures werden bestendigd die voortvloeiden uit de urgentie van de situatie. De hervatting van onze activiteiten werd door ons publiek enthousiast ontvangen, maar ook door ons personeel, voor wie het verwelkomen van bezoekers het DNA uitmaakt van hun werk. Al het werk dat in 2022 werd verricht, versterkte de fundamenten van een visie die gericht is op een positieve ervaring en een warm welkom voor onze bezoekers. Dat in 2023 onze inspanningen hun vruchten mogen afwerpen.

Jaarrekening per 31 december 2022

De hierbij ingesloten rekeningen, met een balanstotaal van 65.075k euro, sluiten af met een winst van 439k euro.

Na bijna twee jaar pandemie, die zowel de financiële veerkracht als het aanpassingsvermogen van de teams op de proef had gesteld, zag de culturele sector het begin van een terugkeer naar een normale situatie en een terugkeer naar vollere zalen. Het uitzonderlijke succes van de David Hockney-tentoonstelling, bijvoorbeeld, hield aan tot in de eerste weken van januari met een recordaantal bezoekers.

Daarbij werd geen rekening gehouden met de oorlog in Oekraïne en de daaropvolgende energiecrisis, die de inflatie opdreven tot een niveau dat in België sinds de jaren tachtig niet meer was voorgekomen, met zware gevolgen voor de loonkosten en de algemene kosten.

Bovendien zijn de sporen van de brand van 18 januari 2021 nog steeds zichtbaar. De daken, het zuidelijke tentoonstellingscircuit en het orgel dragen nog steeds de littekens en worden momenteel zorgvuldig gerestaureerd.

Het digitaliseringsproject van het PSK dat vorig jaar opgestart werd en werd gefinancierd door het Europees Plan voor Herstel en Veerkracht, is verder gevorderd, waardoor we, door middel van de nodige investeringen, duurzame inkomsten uit ticketverkoop kunnen garanderen.

De stijging van de energieprijzen heeft geleid tot de oprichting van specifieke werkgroepen om onze consumptie beter in de hand te houden. De grote volatiliteit van de energieprijzen heeft geleid tot onzekerheid over de ontwikkeling van de uitgaven en heeft ons gedwongen zeer voorzichtig met onze uitgaven om te gaan.

Deze rekeningen zijn gecontroleerd door het College van Commissarissen, dat verslag aan u zal uitbrengen.

Op grond van artikel 3:6 van het Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen (hierna «WVV») vestigen wij uw bijzondere aandacht op de volgende punten:

1. Belangrijkste wijzigingen in de balans

ACTIVA in K EUR	Boekjaar	Vorig boekj	delta	%
VASTE ACTIVA	38.813,61	38.130,64	682,97	1,79%
Immateriële vaste activa	971,20	0,00	971,20	
Materiële vaste activa	37.837,11	38.125,34	-288,23	-1%
Terreinen en gebouwen	30.000,00	30.000,00	0,00	0%
Installaties, machines en uitrusting	680,62	534,36	146,26	27%
Meubilair en rollend materieel	1.786,75	2.385,08	-598,33	-25%
Overige materiële vaste activa	3.764,98	3.887,68	-122,70	-3%
Activa in afbouw en vooruitbetalingen	1.604,76	1.318,22	286,54	22%
Financiële activa	5,30	5,30	0,00	0%
VLOTTENDE ACTIVA	26.261,22	24.338,51	1.922,71	7,90%
Vorderingen op ten hoogste één jaar	18.973,83	15.214,03	3.759,80	25%
Handelsvorderingen	1.120,28	1.476,96	-356,68	-24%
Overige vorderingen	17.853,55	13.737,07	4.116,48	30%
Beschikbare waarden	6.810,89	8.515,81	-1.704,92	-20%
Overlopende rekeningen	476,50	608,67	-132,17	-22%
TOTAAL ACTIVA	65.074,83	62.469,16	2.605,68	4%

- De «Immateriële vaste activa» geven de activering van software weer.
- De «Materiële vaste activa» daalden met 288k euro, van EUR 38.125k tot EUR 37.837k. Deze evolutie is enerzijds toe te schrijven aan de aankoop van technische en IT-apparatuur die gedeeltelijk wordt gefinancierd door het herstelplan en anderzijds aan de toekomstige werkzaamheden van de zaal M en de studio, die voor 2024 zijn gepland en waarvoor voorbereidende studies worden uitgevoerd.
- De «Vorderingen op ten hoogste één jaar – Overige vorderingen» stegen met EUR 3.760k van het ene jaar op het andere. Deze stijging houdt voornamelijk verband met een subsidie van Beliris voor de werken aan de zaal M en aan geboekte maar nog niet verrekende subsidies, waarvan het grootste deel het Herstelplan betreft.
- De liquide middelen zijn weliswaar lager dan in 2021 (EUR -1.705k), maar blijven eind 2022 op een comfortabel niveau van EUR 6.811k. Men moet niet vergeten dat de instelling in 2021 zowel profiteerde van de uitzonderlijke steun van EUR 2.000k uit de interdepartementale voorziening voor Corona als van het zeer grote succes van de David Hockney-tentoonstelling. Ook de in 2020 gestarte kostenbeheersing heeft bijgedragen tot de versterking van de kaspositie.
- Ingevolge de maatregelen die de Algemene Administratie van de Thesaurie heeft genomen om de financiële tegoeden van de overheidsadministraties te consolideren, worden de thesauriemiddelen beheerd en aangehouden op rekeningen bij Bpost, met uitzondering van één rekening waarvoor in 2019 een nieuwe vrijstelling werd verkregen van de Minister van Financiën.

PASSIVA in K EUR	Boekjaar	Vorig boekj	delta	%
EIGEN VERMOGEN	47.882,69	44.582,61	3.300,09	7,40%
Kapitaal	28.000,00	28.000,00	0,00	0%
Uitgiftepremies	297,81	297,81	0,00	0%
Herwaarderingsmeerwaarden	384,53	384,53	0,00	0%
Reserves	26,95	4,99	21,96	441%
Overgedragen winst (verlies)	512,01	94,72	417,28	441%
Kapitaalsubsidies	18.661,40	15.800,55	2.860,84	18%
VOORZIENINGEN EN UITGESTELDE BELASTINGEN	2.146,54	1.215,45	931,09	76,60%
Voorzieningen voor risico's en kosten	2.146,54	1.215,45	931,09	77%
Uitgestelde belastingen	0,00	0,00	0,00	0%
SCHULDEN	15.045,59	16.671,10	-1.625,50	-9,75%
Schulden op meer dan één jaar	4.000,00	4.000,00	0,00	0%
Schulden op ten hoogste één jaar	9.280,74	9.323,18	-42,44	0%
Handelsschulden	4.539,54	4.673,85	-134,31	-3%
Ontvangen voorschotten op bestellingen	689,90	1.433,54	-743,64	-52%
Belastingen en sociale zekerheidsbijdragen	4.051,30	3.215,79	835,51	26%
Regularisatierekeningen	1.764,86	3.347,92	-1.583,06	-47%
TOTAAL PASSIVA	65.074,83	62.469,16	2.605,68	4%

- Na bestemming van het resultaat steeg het «Eigen vermogen» met EUR 3.300k tot EUR 47.883k. Deze ontwikkeling is het gevolg van de bestemming van de winst van het jaar en de mutatie van de kapitaalsubsidie. Het overgedragen resultaat van voorgaande jaren, dat in 2020 nog EUR -1.173k bedroeg, bedraagt nu EUR +512k na twee jaar van positieve resultaten, terwijl aan de wettelijke reserve de 5% van de nettowinst is toegewezen waarin artikel 7:211 van het Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen voorziet. Dit versterkt de financiële soliditeit van de instelling. Er wordt ook op gewezen dat het onder kapitaalsubsidies geboekte bedrag is gestegen door de boeking van subsidies van het Herstelplan en een subsidie van Beliris ter waarde van EUR 2.500k voor de werken aan Zaal M.
- De voorzieningen voor risico's en kosten nemen toe in 2022 en bedragen op jaareinde EUR 2.147k.
  - ✓ Bij de afsluiting van het boekjaar 2014 heeft het Paleis voor Schone Kunsten een voorziening aangelegd die gekoppeld is aan het financiële resultaat van het tentoonstellingssegment, bedoeld om het financiële risico van toekomstige tentoonstellingen te dekken, in het kader van de verplichting die aan het Paleis voor Schone Kunsten wordt opgelegd om elk jaar een financieel evenwicht te bereiken. Een maximumbedrag gelijk aan het verschil tussen het oorspronkelijk begrote resultaat en het werkelijke resultaat zal worden onttrokken (gebruikt). Het jaarlijks bedrag van de toekenning of de onttrekking wordt in eerste instantie bepaald door het Directiecomité, overeenkomstig de mogelijkheden van de NV Paleis voor Schone Kunsten. Vervolgens onderzoekt de Raad van Bestuur (op aanbeveling van zijn Auditcomité) deze post bij de opmaak van de jaarrekening die aan de Algemene Vergadering wordt voorgelegd. Voor het jaar 2022 waren de inkomsten uit tentoonstellingen hoger dan begroot, met name dankzij het grote succes van de tentoonstellingen «David Hockney» (die in januari 2022 afliepen), Rinus Van de Velde en Vivian Meier. Gezien het financiële risico van de organisatie van tentoonstellingen en de onzekerheid over de bezoekersaantallen in 2023, is besloten de voorziening voor tentoonstellingen op hetzelfde niveau te handhaven. Dit bedrag komt overeen met 98% van het verwachte tekort van de tentoonstellingen in 2023.
- ✓ Andere voorzieningen betreffen de herstelling aan het orgel en voorzieningen voor kosten en geschillen op het gebied van personeelszaken.
- De «Financiële schulden» bestaan uit een lening van EUR 4.500k van de FPIM die in 2008 en in 2016 in verschillende schijven werd verstrekt en waarvan de opnames in totaal EUR 4.000k bedroegen.
- De 'Schulden op ten hoogste' één jaar» blijven stabiel van jaar tot jaar en bedragen EUR 9.281k. Deze evolutie maskeert een afwijkende evolutie van «Schulden met betrekking tot belastingen, bezoldigingen en sociale lasten» die met EUR 836k toenamen, terwijl de andere twee rubrieken van de schulden op korte termijn een daling vertoonden. Wat de eerste betreft, is de stijging vooral te wijten aan de verhoging van de voorziening voor vakantiegeld in verband met de hoge indexering van de lonen. De 'Handelsschulden' dalen met EUR -134k tussen 2021 en 2022, terwijl de «Ontvangen voorschotten op bestellingen» eveneens dalen met EUR -744k. Deze voorschotten waren sterk gestegen tijdens de gezondheids crisis, die tot uitstel van bepaalde evenementen had geleid, met als gevolg de omzetting van tickets in vouchers en andere coupons.
- De 'Overlopende rekeningen' dalen van jaar tot jaar met 47%. In 2021 werd een deel van bepaalde in 2021 ontvangen donaties uitgesteld tot 2022.

2. Resultatenrekening

RESULTATENREKENING en k EUR	Boekjaar	Vorig boekj.	delta	%
Verkoop en diensten	35.700,77	30.673,43	5.027,34	16%
Omzet	5.902,16	4.728,13	1.174,03	25%
Andere bedrijfsopbrengsten	26.282,02	22.798,23	3.483,79	15%
Niet-recurrente bedrijfsopbrengsten	3.516,59	3.147,07	369,52	12%
Kosten van verkoop en diensten	35.863,84	29.864,53	5.999,31	20%
Aankoop en goederen	11.764,65	8.182,01	3.582,64	44%
Diverse diensten en goederen	2.787,76	2.723,99	63,77	2%
Bezoldigingen, sociale lasten en pensioenen	15.476,93	14.176,93	1.300,01	9%
Afschrijvingen en waardeverminderingen op oprichtingskosten	1.713,12	1.588,79	124,33	8%
Waardeverminderingen	-86,48	-2,33	-84,15	3615%
Voorzieningen voor risico's en kosten	931,09	46,87	884,22	1887%
Andere bedrijfskosten	0,06	0,05	0,01	22%
Niet-recurrente bedrijfskosten	3.276,70	3.148,22	128,48	4%
Bedrijfswinst (verlies)	-163,08	808,90	-971,98	-120%
Financiële opbrengsten	866,49	673,79	192,70	29%
Financiële kosten	182,76	208,89	-26,13	-13%
Winst (verlies) van het boekjaar vóór belastingen	520,66	1.273,81	-753,15	-59%
Inkomstenbelasting	81,41	0,83	80,59	9741%
Winst (verlies) van het jaar	439,25	1.272,98	-833,74	-65%

De 'Verkoop en diensten' stegen met EUR 5.027k (+16%) op jaarbasis tot EUR 35.701k.

inkomsten uit zaalverhuur bijna terug op het niveau van 2019;

- De 'Omzet' steeg met EUR 1.174k in vergelijking met 2021. Deze stijging houdt verband met twee factoren:
  - ✓ Het herstel van de inkomsten uit zaalverhuur, die met EUR 725k toenemen ten opzichte van het jaar 2021 dat nog steeds beïnvloed was door de covid. Dit herstel van de verhuuractiviteit brengt de

- ✓ De stijging van de inkomsten uit de verkoop van tickets met meer dan EUR +800k ten opzichte van 2021, maar die ook onder het niveau van vóór de crisis blijven;
- De «Overige bedrijfsopbrengsten» stegen met bijna EUR 3.484k in vergelijking met het voorgaande jaar. Deze stijging is te verklaren

aan zowel publieke als privé steun. Het PSK heeft kunnen genieten van een stijging van de overheidssubsidies met ongeveer EUR 1.500k ten opzichte van 2021. Het grootste deel van deze stijging houdt verband met het deel van de subsidies van het Herstelplan dat als bedrijfsinkomsten (EUR 1.112k) wordt geboekt¹. Het andere deel van deze stijging is te wijten aan de uitzonderlijke federale tussenkomst (EUR 680k) voor de toeslag op de energiekosten die in één jaar tijd bijna verdubbeld zijn. Wat de privé- steun betreft, wordt de stijging verklaard door het uitstel van een deel van bepaalde in 2021 ontvangen donaties tot 2022 (EUR +700k). De inkomsten van sponsors zijn aan een voorzichtig herstel begonnen in vergelijking met de voorgaande jaren (EUR 150k).

- De «Niet-recurrente bedrijfsopbrengsten» bedragen EUR 3.517k eind 2022, een stijging met EUR 370k op jaarbasis. Het geboekte bedrag heeft betrekking op de gevolgen van de brand en de verzekeringsinterventies voor de in 2022 uitgevoerde werkzaamheden. Tegenover deze niet-recurrente bedrijfsopbrengsten staan niet-recurrente bedrijfskosten van EUR 3.239k, waarvan het saldo een verzekeringsdekking vertegenwoordigt voor indirecte verliezen in verband met de brand.

Aan de kostenzijde stegen de «**Kosten van verkoop en diensten**» met bijna EUR 6.000k (+20%) op jaarbasis tot EUR 35.864k. Het herstel van de activiteiten tot bijna het niveau van vóór de crisis, alsook de sterke stijging van de energieprijzen die het inflatiepercentage tot recordhoogte duwde, verklaren deze stijging op jaarbasis in zeer grote mate.

- De rubriek 'Aankoop en goederen' bedraagt 11.765k, d.w.z. een stijging met bijna EUR 3.600k in vergelijking met het vorige boekjaar. De terugkeer naar een bijna normaal activiteitsniveau deed de directe artistieke en productiekosten sterk stijgen (EUR +2.800k op jaarbasis) na twee jaren die werden beïnvloed door de covidpandemie. De energiekosten waren een bijzonder belangrijke kostenpost, met een stijging van meer dan EUR 700k in vergelijking met vorig jaar.

- Wat de «Bezoldigingen, sociale lasten en pensioenen» betreft, zijn het vooral de 5 salarisindexeringen in februari, april, juni, september en december die aan de basis liggen van de stijging van de loonmassa met meer dan 9% ten opzichte van het vorige begrotingsjaar, terwijl het aantal personeelsleden van jaar tot jaar stabiel is gebleven.
- De afschrijvingen op IT-apparatuur stegen met ongeveer EUR +130k in vergelijking met vorig jaar.
- De «Voorzieningen voor risico's en lasten» stegen met EUR +884k op jaarbasis.
- De «Niet-recurrente bedrijfskosten» bestaan uit kosten die rechtstreeks verband houden met de gevolgen van de brand en worden gecompenseerd door de hierboven besproken «Niet-recurrente bedrijfsopbrengsten».

Het «Resultaat van het jaar» bedraagt EUR 439k.

---

¹ Ter herinnering: in 2021 konden geen inkomsten worden geboekt voor het herstelplan. Het koninklijk besluit dat de vrijmaking van middelen ter dekking van de uitgaven van 2021 moest toestaan, was niet tijdig opgesteld. Ook moet genoteerd worden dat een deel van de subsidies van het herstelplan ook als kapitaalsubsidies wordt geboekt, in verhouding tot de geboekte afschrijvingen.

3. Herstelplan

De uitgaven in 2022 in het kader van het herstelplan om te investeren in de digitalisering van Bozar bedroegen EUR 1.529k (exclusief btw), inclusief kapitaaluitgaven en algemene kosten. Na verrekening van het niet-terugvorderbare deel van de btw bedroeg dit bedrag EUR 1.738k. Wat de inkomsten in verband met het

herstelplan betreft, moet worden opgemerkt dat het koninklijk besluit dat de vrijmaking van middelen ter dekking van de uitgaven van 2021 moest toestaan, niet tijdig was opgesteld, zodat de middelen met betrekking tot de uitgaven van 2021 zijn uitbetaald en geboekt in 2022.

4. Voorstel voor de bestemming van het resultaat

Het afgelopen boekjaar heeft een te bestemmen resultaat opgeleverd van EUR 439.245,14. De Raad van Bestuur stelt de Algemene Vergadering voor het resultaat als volgt te bestemmen

Te bestemmen winst van het boekjaar	439.245,14
Overgedragen resultaat van het vorig boekjaar	94.722,83

Te bestemmen winst	533.967,97
Toevoeging aan de wettelijke reserve	21.962,26
Over te dragen winst	512.005,71

5. Risico's en onzekerheden

- Van de risico's en onzekerheden waarmee de onderneming wordt geconfronteerd, blijft het belangrijkste de voortgang van de herstelwerkzaamheden aan de brandschade veroorzaakt door de brand van 18 januari 2021. Dit risico betreft de restauratie van het zuidelijke tentoonstellingscircuit. Noch het precieze bedrag van de werkzaamheden, noch de datum van voltooiing van de werkzaamheden tot het volledige herstel zijn gekend. Wat de boekhoudkundige behandeling van deze risico's betreft, wordt verwezen naar de bijgevoegde nota over de boekhoudkundige behandeling van de kosten en opbrengsten in verband met de brand in het Paleis voor Schone Kunsten.
- De evolutie van de mondiale politieke context blijft een belangrijke risicofactor die ons dwingt de werking van het Paleis voor Schone Kunsten met de nodige omzichtigheid te bekijken. Deze context draagt bij tot de volatiliteit van de energieprijzen en heeft een algemeen effect op de evolutie van zowel de personeelskosten als de algemene kosten.
- Deze onzekere economische context heeft ook gevolgen voor de houding en de bezoekfrequentie van het publiek, zowel voor grote tentoonstellingen als voor evenementen, met name muziekevenementen. Dit leidt tot onzekerheid over de inkomsten. Het aantal bezoekers hangt af van een groot aantal factoren, terwijl de kosten om een evenement van hoge kwaliteit te presenteren steeds hoger worden.
- Met dit risico is rekening gehouden bij de opstelling van de begroting voor 2023, die naar verwachting in evenwicht zal eindigen.
- Wat de kasstroom betreft, beschikt het PSK sinds de zomer van 2018 over een kredietlijn van 3 miljoen bij het Federaal Agentschap van de Schuld. Tot op heden heeft het hiervan nog geen gebruik hoeven te maken.

Ook andere elementen kunnen een belangrijke risicofactor zijn:

- Onzekerheid over de continuïteit van door de overheid toegekende subsidies;
- De voorbereiding, meerdere jaren van tevoren, van het culturele programma;
- Het beheer en onderhoud van een uitzonderlijk maar oud, zeer complex en inflexibel gebouw;
- De uitvoering van een investeringsbeleid, dat essentieel is voor het behoud van het gebouw en het behoud van de kwaliteit van de ontvangst, maar dat de voortzetting van de culturele activiteit niet in gevaar mag brengen;
- De complexe financiering van dit renovatiebeleid en de daaruit voortvloeiende afschrijvingskosten, waarvan een deel ten laste komt van de PSK-begroting;
- De bereidheid van het PSK om in te gaan op de eisen die de overheid aan het PSK stelt als belangrijk cultureel centrum van België.
- De toestand van het gebouw in 2002, toen het vruchtgebruik en het beheer ervan aan de vennootschap werden toevertrouwd, werd gekenmerkt door een schrijnend gebrek aan investeringswerkzaamheden. De nieuwe en ambitieuze opdrachten die de instelling in het kader van haar beheerscontract heeft gekregen, vereisen aanzienlijke investeringen, zowel voor het herstel van de artistiek-technische infrastructuur en de uitrusting van de theaterzalen en tentoonstellingszalen, als voor de infrastructuur voor de ontvangst van het groeiende aantal bezoekers. Deze investeringen werden mogelijk gemaakt dankzij de acties van de Regie der Gebouwen en het Beliris-programma.
- In 2022 is een nieuw beheerscontract met de Voogdij gesloten voor de periode 2022-2024. Het College constateert dat in 2022 niet of slechts ten dele is voldaan aan een aantal eisen van het beheerscontract en dringt erop aan dat de bepalingen van het contract nauwgezet worden nageleefd. Indien het PSK één van de uit het contract voortvloeiende verplichtingen niet naar behoren nakomt, hetgeen wordt vastgesteld in een verslag van de regeringscommissarissen, kan de regering, na een formele kennisgeving van de Raad van Bestuur van de onderneming en na het verstrijken van een termijn van één maand die aan de onderneming is toegekend om haar in staat te stellen haar verplichtingen na te komen, de subsidie verminderen met een bedrag dat niet meer mag bedragen dan 10% van de subsidie. Alvorens deze sanctie toe te passen, wordt de voorzitter van de raad van bestuur en de algemeen directeur gehoord

door de Voogdijminister. Tot op heden werd geen formele kennisgeving hierover ontvangen.

6. Andere vermeldingen in het kader van artikel 3:6 ✓ 1 van het Wetboek van vennootschappen en verenigingen

---

- I. Gebeurtenissen na afsluitingsdatum van het boekjaar : De Raad van Bestuur is niet op de hoogte van belangrijke gebeurtenissen die zich na de balansdatum hebben voorgedaan.
- II. Omstandigheden die de ontwikkeling van de vennootschap aanmerkelijk kunnen beïnvloeden. Overeenkomstig artikel 3:6 ✓ 1, 3° van het WVV wenst de Raad van Bestuur de aandacht te vestigen op de herstellingswerken na de brand, die een aanzienlijke impact zullen blijven hebben op de activiteiten van de vennootschap, aangezien het zuidelijk tentoonstellingscircuit ontoegankelijk zal blijven tot medio 2023.
- III. Artikel 3:6, ✓ 1, 4°: Gelet op de aard en de specificiteit van de activiteiten van de vennootschap, was er geen sprake van een onderzoeks- en ontwikkelingsactiviteit.
- IV. Artikel 3:6, ✓ 1, 5°: Gegevens over het bestaan van filialen : niet van toepassing.
- V. Volgens artikel 3:6, ✓ 1, 6° van het WVV, verantwoording van de toepassing van de waarderingsregels in de veronderstelling van continuïteit : «ingeval uit de balans een overgedragen verlies blijkt of uit de resultatenrekening gedurende twee opeenvolgende boekjaren een verlies van het boekjaar blijkt»: niet van toepassing.
- VI. Artikel 3:6 ✓ 1, 7°: Andere vermeldingen – tegenstrijdig belang: De bestuurders hebben aangegeven dat er geen beslissing is genomen, noch een transactie is besloten, die onder het toepassingsgebied van artikel 5:76 en artikel 7:96 van het WVV zou kunnen vallen.
- VII. Artikel 3:6 ✓ 1, 8°: De vennootschap maakt geen gebruik van financiële derivaten. Het maakt gebruik van beleggingsproducten zoals schatkistcertificaten en liquide beleggingsfondsen met gegarandeerd kapitaal.

De Raad van Bestuur stelt aan de Algemene Vergadering voor de rekeningen goed te keuren, de winst van het boekjaar over te dragen en kwijting te verlenen aan de bestuurders en het College van Commissarissen.

Brussel, 14 maart 2022

Voor de Raad van Bestuur,

A handwritten signature in black ink, consisting of a stylized 'I' and 'M' followed by a long, sweeping horizontal line that ends in a small hook.

Isabelle Mazzara
Voorzitster van de Raad van Bestuur

Boekhoudkundige verwerking van de kosten en opbrengsten in verband met de brand in het Horta-gebouw Paleis voor Schone Kunsten

Preambule

Op 18 januari 2021 verwoestte een brand een groot deel van het zuidelijke dak van het Paleis voor Schone Kunsten, het onderliggende tentoonstellingscircuit en het grootste deel van de HVAC-installaties op het dak. Bovendien veroorzaakte het bluswater van de brandweer ook schade aan de Henry Le Boeufzaal en maakte het het grote orgel onbruikbaar, waardoor meer dan 20 jaar renovatie- en optimaliseringswerk teniet werd gedaan.

Het PSK is door de verzekeringsmaatschappij P&V verzekerd voor 87.361.615 euro en een eerste raming van de reparaties bedraagt ongeveer 18.000.000 euro.

In 2021 en 2022 heeft het PSK twee contracten gegund om de noodzakelijke werkzaamheden uit te voeren: het eerste contract betreft de dringende reconstructie van de 8 beschadigde tentoonstellingszalen in het zuidelijke circuit, inclusief dakbekleding, metalen dakconstructies, dakramen, schilderijrails en speciale technieken². Het tweede contract betreft de wederopbouw en het herstel van de schouwen, gangen en akoestische deuren van de concertzaal Henry Le Boeuf³.

In 2022 heeft het PSK ook een derde opdracht gegund voor een projectvoorbereidings- en exploitatiemonitoringopdracht voor de restauratie en reconstructie van het orgel in de Henry Le Boeuf-concertzaal⁴.

Deze opdracht betreft meer bepaald 1) de diagnostische fase en de opstelling van een beschrijvende en ramende meting voor de restauratie-reconstructie van het orgel, met inbegrip van de evaluatie van het bedrag van de uit te voeren werkzaamheden; 2) de opstelling van een technisch en artistiek kader met het oog op de gunning van een overheidsopdracht voor de restauratie-reconstructie van het orgel, alsmede 3) de follow-up van de werkzaamheden tot de definitieve oplevering van het instrument.

Op basis van de resultaten van dit contract zal het PSK een vierde overheidsopdracht lanceren om het orgel te restaureren en te herbouwen.

De verzekeringsmaatschappij dekt de volledige kosten van herstellingen in oorspronkelijke staat, met inbegrip van eventuele aanpassingen als gevolg van nieuwe normen of technologie die verouderd is of niet meer bestaat. De Regie der Gebouwen zal de kosten betalen van alle

---

2 De offerte van Denys bedraagt in totaal EUR 7.681.437 exclusief BTW, inclusief een forfaitair percentage van 5% ter dekking van alle mogelijke, voorzienbare en onvoorzienbare prijsschommelingen die verband houden met economische en sociale factoren. In dit stadium heeft de vennootschap Denys een bedrag van EUR 4.040.666,35 exclusief BTW gefactureerd (zie bijgevoegde factuurstaat). Het door de Regie der Gebouwen te betalen deel bedraagt 87.942,93 euro exclusief BTW, terwijl het door de verzekeraars te betalen deel 3.952.723,42 euro exclusief BTW bedraagt.

3 De offerte van Denys bedraagt in totaal 1.243.474,26 euro exclusief btw. Het door de Regie der Gebouwen te betalen deel bedraagt 962,92 euro exclusief BTW, terwijl het door de verzekeraar te betalen deel 1.242.511,34 euro exclusief BTW bedraagt. Aangezien nog niet met de uitvoering van dit contract is begonnen, is tot op heden geen enkel bedrag gefactureerd.

4 Het aanbod van de heer Pieter Vanhaecke bedraagt :

1. Voor de diagnostische fase en het opstellen van een beschrijvend en schattend kwantitatief onderzoek voor een restauratie-reconstructie van het orgel, inclusief de raming van het uit te voeren werk: 19.540,00 EUR exclusief BTW;

2. Voor het opstellen van een technisch en artistiek kader met het oog op de gunning van een overheidsopdracht voor de restauratie-reconstructie van het orgel en de follow-up van de werkzaamheden tot de definitieve oplevering van het instrument: 10% exclusief BTW, toe te passen op de kosten van de werkzaamheden.

noodzakelijke herstellingen die niet gedekt zijn door de P&V verzekeringsmaatschappij.

In afwijking van de verzekeringspolis, die voorziet in een voorschot van 50% na aangifte van het schadegeval en betaling van het saldo afhankelijk van het akkoord van de verzekeringsmaatschappij over de forfaitaire schadevergoeding, en gezien de complexiteit van de uit te voeren werkzaamheden en de lopende besprekingen, hebben de medecontractanten gekozen voor een eerste raming van de uit te voeren herstellingen, die zal worden aangepast naarmate de akkoorden over de verschillende afrekeningen worden bereikt.

De medecontractanten zijn ook overeengekomen dat de betaling zal geschieden op basis van een voorschotsysteem dat overeenstemt met de door de P&V-verzekeringsmaatschappij gevalideerde afrekeningen zoals hierboven beschreven.

Zo heeft het Paleis voor Schone Kunsten tot op heden in totaal EUR 5.815.109,28 aan voorschotten ontvangen, verdeeld als volgt

In 2021

- ✓ eerste voorschot van EUR 440.000,00 betaald op 17 februari 2021;
- ✓ tweede voorschot van EUR 440.000,00 betaald op 4 juni 2021;
- ✓ derde voorschot van EUR 907.500 betaald op 14 oktober 2021;
- ✓ vierde voorschot van EUR 440.000 betaald op 27 december 2021;

In 2022

- ✓ vijfde voorschot van EUR 101.592,16 betaald op 11 mei 2022;
- ✓ zesde voorschot van EUR 348.687,70 betaald op 22 juni 2022;
- ✓ zevende voorschot van EUR 519.739,01 betaald op 5 juli 2022;
- ✓ achtste voorschot van 965.910,03 euro betaald op 3 oktober 2022;
- ✓ negende voorschot van EUR 218.375,30 betaald op 28 oktober 2022;
- ✓ tiende voorschot van EUR 1.433.305,08 betaald op 28 november 2022.

Indirecte verliezen

Na een door deze polis gedekte schade wordt het bedrag van de vergoeding, na aftrek van het eigen risico, verhoogd met een forfaitair percentage van 10% ter compensatie van de kosten en verliezen die ten laste van de verzekerde blijven.

Principe van continuïteit en discontinuïteit

De boekhoudkundige normen die in België van toepassing zijn, bepalen dat bij de beëindiging van een economische activiteit de activa die met deze activiteit verband houden (vaste activa en/of vlottende activa) versneld kunnen worden afgeschreven of in de balans kunnen worden afgeboekt (omkering tussen de aanschaffingswaarden en de gecumuleerde afschrijvingen). Indien materiële vaste activa niet meer in gebruik zijn of niet meer permanent voor de bedrijfsuitoefening worden gebruikt en indien de waarschijnlijke opbrengstwaarde lager is dan de boekwaarde, moeten aanvullende afschrijvingen worden verricht. Dit is het geval voor het orgel, dat na de brand onbruikbaar is en dat ingrijpende renovatiewerkzaamheden zal moeten ondergaan om het weer operationeel te maken. De renovatiewerkzaamheden aan het orgel zullen als een nieuwe af te schrijven investering worden geboekt zodra het orgel in gebruik is genomen.

Wat daarentegen het gedeeltelijk beschadigde dak, het gesloten circuit en de Henry Le Boeuf-zaal betreft, deze activa houden verband met activiteiten die gedeeltelijk zijn onderbroken en de boekwaarde van deze activa zal niet worden gewijzigd omdat zij op identieke wijze zullen worden hersteld. Aangezien het zeer moeilijk is om in de facturen betreffende de investeringen van het dak, de tentoonstellingscircuits en de Henry Le Boeuf-zaal, het verbrande gedeelte van de rest van de investering te identificeren, zullen de betrokken vaste activa op de balans blijven staan en verder worden afgeschreven volgens hun eerder vastgestelde levensduur. De nieuwe investeringen die worden gedekt door de Regie der gebouwen, zullen worden geboekt als vaste activa en zullen worden onderworpen aan enerzijds afschrijvingen zodra zij in gebruik worden genomen en anderzijds de erkenning van kapitaalsubsidies.

Beheer van onzekerheid en voltooid werk

Het totale bedrag van het door de verzekeringspolis gedekte risico blijft onzeker en zal dat blijven gedurende de uitvoering van de herstelwerkzaamheden.

Dit risico wordt buiten de balans opgenomen in de toelichting bij de jaarrekening, met vermelding van het geraamde saldo van de uit te voeren werkzaamheden en het bedrag dat naar verwachting door de verzekeraar zal worden terugbetaald. In een tabel worden het geraamde risico, de verrichte werkzaamheden en de ontvangen betalingen vermeld, waardoor het saldo van de werkzaamheden en het nog van de verzekeraar te ontvangen bedrag worden aangegeven.

Het voltooide deel van de werkzaamheden wordt opgenomen in de resultatenrekening (geboekt als niet-recurrente bedrijfskosten), evenals het pro rata deel van de ontvangen voorschotten voor deze reparatiewerkzaamheden (geboekt als niet-recurrente bedrijfsopbrengsten).

De van de verzekeraar ontvangen voorschotten zullen in de balans worden opgenomen als ontvangen vooruitbetalingen.

Indien op een bepaald moment de totale kosten van de reparatie definitief worden vastgesteld door de deskundigen en de offertes, zal een voorziening worden getroffen voor de nog uit te voeren werkzaamheden. Evenzo kan, indien de regeling met de verzekeringsmaatschappij definitief en zeker is, een vordering tot volledige betaling tegen de verzekeringsmaatschappij worden erkend. Er zal dus een einde komen aan het buiten de balans gehouden beheer van dit risico.

Gezien de aard, de complexiteit en de duur van de werkzaamheden is bij de afsluiting van het begrotingsjaar 2022 niet aan deze voorwaarden voldaan.

Uitzonderlijk karakter

Gezien het uitzonderlijke karakter van deze verrichtingen moeten zij aan het Auditcomité worden gemeld en door de Raad van Bestuur worden gevalideerd, aangezien zij aan de waarderingsregels zullen worden toegevoegd.

Controles en validaties

Het systeem van schadevergoeding door voorschotten en opeenvolgende risico-evaluaties heeft het voordeel dat het ons beter dekt in geval van afwijkingen in de ramingen van de werken, maar biedt niet de financiële garantie van een betaalde forfaitaire schadevergoeding (vast en volledig bepaald bedrag).

Daarom is een systeem van systematische goedkeuring van de door de verzekeraar gedekte facturen ingevoerd om het onbetwistbare karakter ervan achteraf vast te stellen. Het stuurcomité is met deze taak belast, hetzij door de facturen te viseren, hetzij door een lijst te valideren die op 31 december van elk jaar tot het einde van de werkzaamheden wordt opgesteld. Deze lijst of goedkeuring moet worden ondertekend door de bevoegde autoriteit van de verzekeringsmaatschappij. Deze validering stelt het onomkeerbare karakter van de betalingen vast en maakt het mogelijk het pro rata deel van de ontvangen voorschotten te boeken als ontvangsten ter dekking van deze facturen.

Boekhoudkundige regels

Renovatiewerkzaamheden (Henry Le Boeuf Hall, dak en 8 tentoonstellingszalen)

660001 Uitzonderlijke kosten Brand aan 440000 Leveranciers voor facturen van aannemers en andere.

550 Bank aan 760000 Uitzonderlijke inkomsten uit gebouwen voor het deel van de ontvangen voorschotten die onomkeerbaar zijn geworden en die betrekking hebben op door de verzekeraar gevalideerde facturen.

760000 Buitengewone baten opbouw naar 493000 Over te dragen baten voor het deel van de voorschotten dat in de loop van het jaar niet is gebruikt

Deze uitzonderlijke uitgaven (rekening 66XX) en uitzonderlijke inkomsten (rekening 76XXX) zullen in de jaarrekening worden opgenomen als niet-recurrente bedrijfskosten en niet-recurrente bedrijfsopbrengsten.

Bijzonder verslag van vennootschappen met een sociaal oogmerk

(art. 661 6° van het Wetboek van Vennootschappen)

Het Wetboek van Vennootschappen en de wet van 7 mei 1999 bepalen dat “de bestuurders of zaakvoerders ieder jaar een bijzonder verslag uitbrengen over de wijze waarop de vennootschap toezicht heeft uitgeoefend op het oogmerk dat zij overeenkomstig het 2° heeft vastgesteld; dat verslag moet inzonderheid aangeven dat de uitgaven inzake investeringen, inzake de werkingskosten en bezoldigingen bestemd zijn om de verwezenlijking van het sociale oogmerk van de vennootschap te bevorderen”.

Opdracht van openbare dienst

Overeenkomstig Art.3 van de wet van 7 mei 1999⁵, heeft de Vennootschap tot doel :

1° het uitwerken en het uitvoeren in de site van het Paleis voor Schone Kunsten van een pluridisciplinaire en geïntegreerde culturele programmatie die bijdraagt aan de Europese en internationale uitstraling van het federale België, van de Gemeenschappen en van Brussel-Hoofdstad, en die inhoudt :

1. culturele producties specifiek aan de vennootschap Paleis voor Schone Kunsten, die zich niet exclusief tot de ene of de andere Gemeenschap richten.;
2. coproducties in de domeinen zoals bedoeld in de vorige paragraaf, in samenwerking met verenigingen, organismen en instellingen die hetzelfde doel nastreven.;
3. terbeschikkingstelling van de zalen en de infrastructuur van het gebouw aan verenigingen, organismen en instellingen die een eigen culturele programmatie ontwikkelen.

De taken vermeld onder 1., 2. en 3. van deze paragraaf vormen de taken van openbare dienstverlening van de vennootschap.

2° het gebouw « Paleis voor Schone Kunsten » beheren, zowel ter uitvoering van de opdrachten van openbare dienstverlening omschreven in 1°, als van privé-opdrachten.

Toewijzing van financiële middelen aan taken van openbare dienst

Activiteiten

Overeenkomstig artikel 3 van de wet van 7 mei 1999 hebben wij de activiteiten van het Paleis voor Schone Kunsten opgesomd en ze ingedeeld naargelang ze al dan niet cultureel zijn (en dus deel uitmaken van de openbare dienstverleningstaak van het PSK).

Art. 20 van het beheerscontract bepaalt dat het culturele programma bedoeld in artikel 3, ✓ 1, 1°, van de wet van 7 mei 1999 tot oprichting van de Vennootschap ten minste 75% van het gebruik van het Paleis moet omvatten.

Uit onderstaande tabel blijkt dat deze bepaling in 2022 is gevolgd.

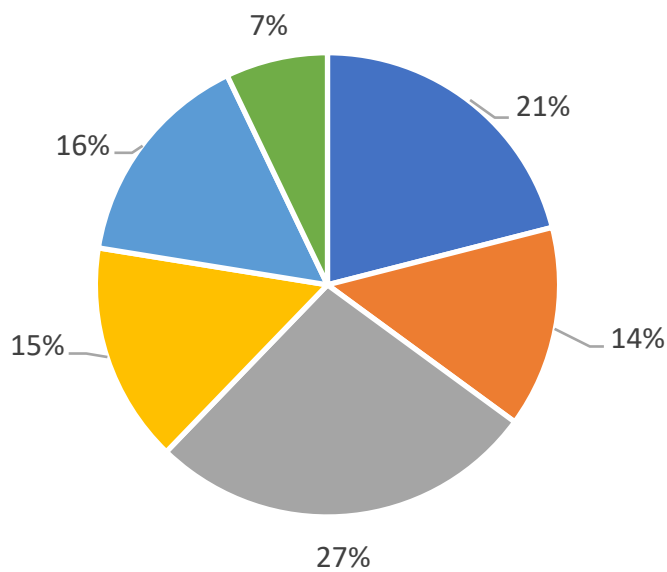
Type	2022	%
Interne culturele activiteiten	1.461	76,17%
Externe culturele activiteiten	271	14,13%
Externe commerciële activiteiten	186	9,70%
Totaal	1.918	100,00%

5 Wet tot oprichting van het Paleis voor Schone Kunsten in de vorm van een naamloze vennootschap met sociaal oogmerk

Personeelskosten

HR costs

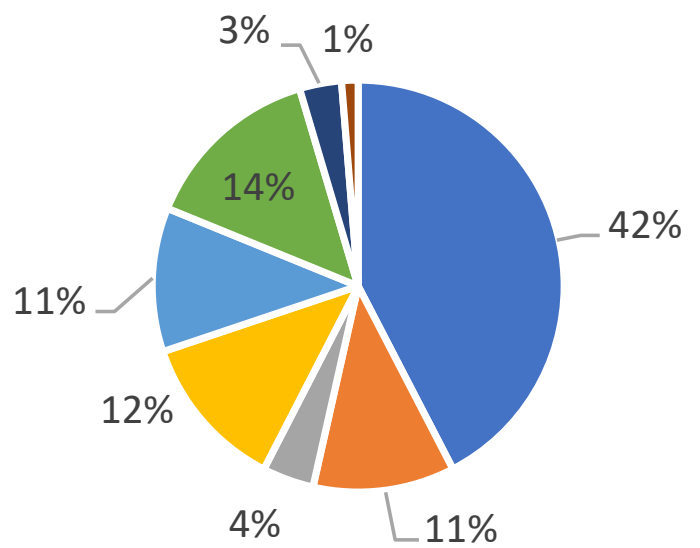

- Artistic departments
- Communication & Audience
- Operations
- Maintenance
- Administration & IT
- Funding

In verhouding tot de totale personeelskosten vertegenwoordigen de kosten die rechtstreeks verband houden met de artistieke programmering 21%. Als we de kosten van de operationele diensten optellen bij die van de communicatie- en publieksverbredingsafdelingen, die beide rechtstreeks de artistieke afdelingen ondersteunen, komen we uit op een totaal van 62% van de personeelskosten. De diensten die belast zijn met het onderhoud van de gebouwen, het onderhoud ervan en de schoonmaak van de paleisruimten vertegenwoordigen 15% van de totale kosten. Administratieve diensten en IT zijn goed voor 16% van de personeelskosten, terwijl de rest van de kosten voor rekening komt van diensten die op zoek gaan naar financiële middelen.

Exploitatiekosten

General expenses

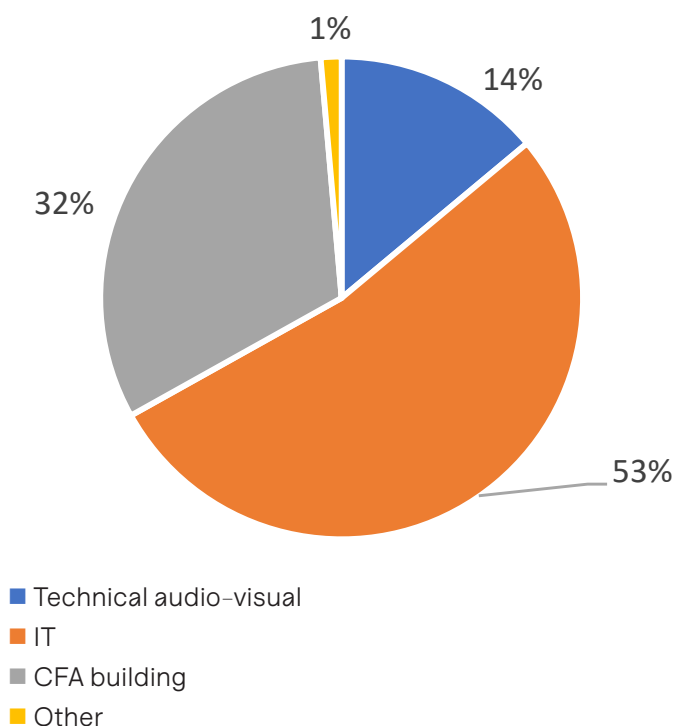

- Artistic departments
- Communication & Audience
- Operations
- Maintenance
- Energie
- Administration & IT
- Funding
- Other

In verhouding tot de totale algemene kosten vertegenwoordigen de algemene kosten die rechtstreeks verband houden met de artistieke programmering 42%. Als we daar de operationele kosten en de kosten voor communicatie en audience engagement, die beide rechtstreeks de artistieke diensten ondersteunen, aan toevoegen, komen we op een totaal van 57% van de kosten.

Het onderhoud van de gebouwen en de schoonmaak van de ruimtes in het Paleis maken 23% van de totale kosten uit. De energiekosten, die in 2022 aanzienlijk zijn gestegen, vertegenwoordigen 11% van de totale algemene kosten. Administratieve en IT-kosten maken 14% uit van de totale algemene kosten en omvatten de huur van kantoorruimte die door het personeel wordt gebruikt. Het overschot bestaat uit financieringskosten en diverse kosten die niet onder de vorige categorieën vallen.

Investments

De investeringen in het begrotingsjaar betroffen voornamelijk IT-ontwikkelingen. Deze omvatten de verdere ontwikkeling van ticketing software (in productie gesteld in de zomer 2022) en de voortzetting en verbetering van de functionaliteiten van de nieuwe website. Naast deze twee projecten werd er ook meer aandacht besteed aan cybersecurity, investeringen in software voor tentoonstellingen en de start van een marketing automation project.

Er werd ook geïnvesteerd in de renovatie van bepaalde delen van het Paleis, zoals het Koninklijk Salon en de voorbereidende studies voor de renovatie van zaal M. Deze verschillende projecten houden verband met de opdracht van het PSK inzake het beheer van het Paleis, waarvan zij het vruchtgebruik heeft, te beheren.

Wat de technische uitrusting betreft, die 14% van de investeringen van 2022 vertegenwoordigt, hadden de aankopen vooral betrekking op digitale apparatuur voor het opnemen van evenementen, verlichtingsapparatuur en het onderhoud van het Paleis.

Winst

De winst van het boekjaar werd toegewezen aan de posten wettelijke reserve en overgedragen winst.

Andere overwegingen in verband met taken van openbare dienst

Toegankelijkheid – Tarieven

Het Paleis voor Schone Kunsten hecht veel belang aan de toegankelijkheid van zijn programma voor het grote publiek. De inspanningen daartoe bestrijken een breed terrein : een gediversifieerd cultureel aanbod in verschillende disciplines, een prijsbeleid dat rekening houdt met jongeren, gezinnen en bezoekers met beperkte financiële middelen, en een op een breed publiek gerichte strategie voor publieksontwikkeling.

Elk jaar organiseert of coproduceert het Paleis voor Schone Kunsten een aantal gratis activiteiten. Deze hebben plaatsgevonden in de volgende disciplines :

2022 – Free Events	
Agora	18
Architecture & urbanism	1
Audience Engagement	6
Cinema	3
Expo	31
Lab	4
Literature	2
Music	18
Performing Arts	2
Hosted Events	2
TOTAAL	87

Sommige concerten en evenementen worden gratis via streaming ter beschikking van het publiek gesteld, bijvoorbeeld in 2022: het concert ter gelegenheid van de 100e verjaardag van Toots Thielemans, het concert van het Julien Tassin trio & Jason Palmer, het interview met Fanny Ardant door Hugues Dayez in het Paleis voor Schone Kunsten of verschillende podcasts over de grote tentoonstelling Alexandria, vervlogen toekomst. Naast deze gratis evenementen biedt het Paleis voor Schone Kunsten ook een gevarieerde prijsstrategie waardoor onder meer kwetsbare groepen tegen een gunstig tarief van een culturele voorstelling kunnen genieten. Zo

neemt Bozar deel aan de initiatieven Artikel 27 en Paspartoe, die culturele deelname vergemakkelijken voor iedereen die zich in een moeilijke sociale en/of economische situatie bevindt. In 2022 hebben we de 50% korting voor jongeren onder de 30 jaar uitgebreid naar al onze evenementen en kunnen kinderen onder de 6 jaar gratis deelnemen aan activiteiten onder begeleiding van een volwassene.

In het kader van het programma «Muziek is klasse» krijgen de leerlingen luisterlessen alvorens tegen een gereduceerde prijs te genieten van een symfonieconcert.

Daarnaast vermelden we de samenwerking met Buurthuizen van de Stad Brussel. Dankzij deze samenwerking biedt Bozar een groot aantal gratis plaatsen aan het publiek van de wijkhuizen aan. Op die manier hoopt Bozar zijn publiek verder uit te breiden en mensen aan te trekken die anders niet gemakkelijk de weg naar het Paleis voor Schone Kunsten zouden vinden.

Continuïteit van de openbare dienst

Een belangrijk kenmerk van openbare dienstverlening is de continuïteit ervan. Na twee moeilijke jaren, gekenmerkt door covid en de gevolgen daarvan voor de gezondheid, was de energiecrisis de grootste zorg. De uitdaging bestond erin het comfort van de bezoekers en de optimale bewaring van de ons toevertrouwde werken te garanderen, en tegelijk onze energiekosten zo goed mogelijk onder controle te houden in een geklasseerd historisch gebouw. Dit moeilijke evenwicht werd opgelost dankzij twee hefboomen: een specifieke federale subsidie van EUR 680k en de oprichting van een werkgroep voor meer energie-efficiëntie om het verbruik te verminderen.

Van hun kant blijven de technische teams werken aan het herstel van het Paleis en het uitwissen van de littekens van de brand van 18 januari 2021. Dit zijn slechts enkele voorbeelden van de inspanningen van het PSK om de continuïteit van zijn missie te waarborgen.

Gelijkheid en non-discriminatie, integratie

De instelling spant zich voortdurend in om de toegankelijkheid te garanderen, met name door acties ten behoeve van specifieke doelgroepen, bijvoorbeeld door de ontwikkeling van instrumenten waarmee dove bezoekers toegang kunnen krijgen tot rondleidingen in gebarentaal, en blinde en/of slechtziende bezoekers van zowel voorstellingen als tentoonstellingen kunnen genieten. Rondleidingen op maat zijn ook mogelijk, afhankelijk van het specifieke publiek.

Op verzoek is ook ondersteuning op maat voor mensen met een beperkte mobiliteit beschikbaar. Bijvoorbeeld, toegang tot de dienstliften of de voorziening van een rolstoellift. Ter herinnering, het Paleis voor Schone Kunsten dateert uit de jaren 1920. Het is gebouwd op een terrein met aanzienlijke hellingen. De verschillende trappenhuisen beperken de toegang tot bepaalde delen van het gebouw en vormen obstakels voor personen met mobiliteitsproblemen.

Onderwijs

Via de afdeling Audience engagement wordt bijzondere nadruk gelegd op een jong publiek door middel van activiteiten gericht op gezinnen en scholen. Zo werden in het kader van het openingsweekend van het seizoen 22-23 concerten voor scholen en familieworkshops georganiseerd, of ontmoetingen met kunstenaars, zoals Chi Chi Nwanoku en het Chineke-project, dat diversiteit bevordert.

PALEIS VOOR SCHONE KUNSTEN NV

PUBLIEKRECHT MET SOCIAAL OOGMERK

VERSLAG VAN DE COMMISSARIS AAN DE ALGEMENE VERGADERING VAN DE VENNOOTSCHAP OVER HET BOEKJAAR AFGESLOTEN OP 31 DECEMBER 2022

In het kader van de wettelijke controle van de jaarrekening van de naamloze vennootschap publiekrecht met sociaal oogmerk Paleis voor Schone Kunsten (de « Vennootschap »), leggen wij u ons commissarisverslag voor. Dit bevat ons verslag over de jaarrekening alsook de overige door wet- en regelgeving gestelde eisen. Dit vormt een geheel en is ondeelbaar.

Wij werden benoemd in onze hoedanigheid van commissaris door de algemene vergadering van 26 april 2022, overeenkomstig het voorstel van het bestuursorgaan. Op grond van artikel 15 §2 van de wet van 7 mei 1999 houdende oprichting van het Paleis voor Schone Kunsten in de vorm van een naamloze vennootschap van publiek recht met sociale doeleinden werden twee leden van het college van commissarissen benoemd door de algemene vergadering van het Rekenhof van 3 november 2022 voor Vital Put en deze van 8 februari 2021 voor Florence Thys. Ons mandaat loopt af op de datum van de algemene vergadering die beraadslaagt over de jaarrekening afgesloten op 31 december 2025, met uitzondering van het mandaat van Florence Thys, vertegenwoordiger van het Rekenhof, dat loopt af op de datum van de algemene vergadering die beraadslaagt over de jaarrekening afgesloten op 31 december 2024.

Wij hebben, in college met het Rekenhof, de wettelijke controle van de jaarrekening van de naamloze vennootschap publiekrecht met sociaal oogmerk Paleis voor Schone Kunsten uitgevoerd gedurende eenentwintig opeenvolgende boekjaren.

VERSLAG OVER DE JAARREKENING

Oordeel zonder voorbehoud

Wij hebben de wettelijke controle uitgevoerd van de jaarrekening van de Vennootschap, die de balans op 31 december 2022 omvat, alsook de resultatenrekening van het boekjaar afgesloten op die datum en de toelichting, met een balanstotaal van € 65.074.831,99 en waarvan de resultatenrekening afsluit met een winst van het boekjaar van € 439.245,14.

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van het vermogen en de financiële toestand van de Vennootschap per 31 december 2022, alsook van haar resultaten over het boekjaar dat op die datum is afgesloten, in overeenstemming met het in België van toepassing zijnde boekhoudkundig referentiestelsel.

Basis voor het oordeel zonder voorbehoud

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens de internationale controlestandaarden (ISA's) zoals van toepassing in België. Onze verantwoordelijkheden op grond van deze standaarden zijn verder beschreven in de sectie « Verantwoordelijkheden van de commissaris voor de controle van de jaarrekening » van ons verslag. Wij hebben alle deontologische vereisten die relevant zijn voor de controle van de jaarrekening in België nageleefd, met inbegrip van deze met betrekking tot de onafhankelijkheid.

Florence Thys
Commissaris benoemd door het
Rekenhof

Vital Put
Commissaris benoemd door het
Rekenhof

Wij hebben van het bestuursorgaan en van de aangestelden van de Vennootschap de voor onze controle vereiste ophelderingen en inlichtingen verkregen.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Verantwoordelijkheden van het bestuursorgaan voor het opstellen van de jaarrekening

Het bestuursorgaan is verantwoordelijk voor het opstellen van de jaarrekening die een getrouw beeld geeft in overeenstemming met het in België van toepassing zijnde boekhoudkundig referentiestelsel, alsook voor de interne beheersing die het bestuursorgaan noodzakelijk acht voor het opstellen van de jaarrekening die geen afwijking van materieel belang bevat die het gevolg is van fraude of van fouten.

Bij het opstellen van de jaarrekening is het bestuursorgaan verantwoordelijk voor het inschatten van de mogelijkheid van de Vennootschap om haar continuïteit te handhaven, het toelichten, indien van toepassing, van aangelegenheden die met continuïteit verband houden en het gebruiken van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuursorgaan het voornemen heeft om de Vennootschap te liquideren of om de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of geen realistisch alternatief heeft dan dit te doen.

Verantwoordelijkheden van de commissaris voor de controle van de jaarrekening

Onze doelstellingen zijn het verkrijgen van een redelijke mate van zekerheid over de vraag of de jaarrekening als geheel geen afwijking van materieel belang bevat die het gevolg is van fraude of van fouten en het uitbrengen van een commissarisverslag waarin ons oordeel is opgenomen. Een redelijke mate van zekerheid is een hoog niveau van zekerheid, maar is geen garantie dat een controle die overeenkomstig de ISA's is uitgevoerd altijd een afwijking van materieel belang ontdekt wanneer die bestaat. Afwijkingen kunnen zich voordoen als gevolg van fraude of fouten en worden als van materieel belang beschouwd indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat zij, individueel of gezamenlijk, de economische beslissingen genomen door gebruikers op basis van deze jaarrekening, beïnvloeden.

Bij de uitvoering van onze controle leven wij het wettelijk, reglementair en normatief kader dat van toepassing is op de controle van de jaarrekening in België na. Een wettelijke controle biedt evenwel geen zekerheid omtrent de toekomstige levensvatbaarheid van de Vennootschap, noch omtrent de efficiëntie of de doeltreffendheid waarmee het bestuursorgaan de bedrijfsvoering van de Vennootschap ter hand heeft genomen of zal nemen.

Onze verantwoordelijkheden inzake de door het bestuursorgaan gehanteerde continuïteitsveronderstelling staan hieronder beschreven.

Als deel van een controle uitgevoerd overeenkomstig de ISA's, passen wij professionele oordeelsvorming toe en handhaven wij een professioneel-kritische instelling gedurende de controle. We voeren tevens de volgende werkzaamheden uit:

- ▶ het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat die het gevolg is van fraude of van fouten, het bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden die op deze risico's inspelen en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Het risico van het niet detecteren van een van materieel belang zijnde afwijking is groter indien die afwijking het gevolg is van fraude dan indien zij het gevolg is van fouten, omdat bij fraude sprake kan zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten om transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;

Florence Thys
Commissaris benoemd door het
Rekenhof

Vital Put
Commissaris benoemd door het
Rekenhof

- ▶ het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle, met als doel controlewerkzaamheden op te zetten die in de gegeven omstandigheden geschikt zijn maar die niet zijn gericht op het geven van een oordeel over de effectiviteit van de interne beheersing van de Vennootschap;
- ▶ het evalueren van de geschiktheid van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van de door het bestuursorgaan gemaakte schattingen en van de daarop betrekking hebbende toelichtingen;
- ▶ het concluderen dat de door het bestuursorgaan gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is, en het concluderen, op basis van de verkregen controle-informatie, of er een onzekerheid van materieel belang bestaat met betrekking tot gebeurtenissen of omstandigheden die significante twijfel kunnen doen ontstaan over de mogelijkheid van de Vennootschap om haar continuïteit te handhaven. Indien wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij ertoe gehouden om de aandacht in ons commissarisverslag te vestigen op de daarop betrekking hebbende toelichtingen in de jaarrekening, of, indien deze toelichtingen inadequaat zijn, om ons oordeel aan te passen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van ons commissarisverslag. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de Vennootschap haar continuïteit niet langer kan handhaven ;
- ▶ het evalueren van de algehele presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening, en van de vraag of de jaarrekening de onderliggende transacties en gebeurtenissen weergeeft op een wijze die leidt tot een getrouw beeld.

Wij communiceren met het auditcomité en bijgevolg aan het bestuursorgaan onder meer over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante controlebevindingen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing die wij identificeren gedurende onze controle.

OVERIGE DOOR WET- EN REGELGEVING GESTELDE EISEN

Verantwoordelijkheden van het bestuursorgaan

Het bestuursorgaan is verantwoordelijk voor het opstellen en de inhoud van het jaarverslag en van de documenten die overeenkomstig de wettelijke en reglementaire voorschriften dienen te worden neergelegd, voor het naleven van de wettelijke en bestuursrechtelijke voorschriften die van toepassing zijn op het voeren van de boekhouding, alsook voor het naleven van het Wetboek van vennootschappen en verenigingen en van de statuten van de Vennootschap.

Verantwoordelijkheden van de commissaris

In het kader van onze opdracht en overeenkomstig de Belgische bijkomende norm (herziene versie 2020) bij de in België van toepassing zijnde internationale auditstandaarden (ISA's), is het onze verantwoordelijkheid om, in alle van materieel belang zijnde opzichten, het jaarverslag en bepaalde documenten die overeenkomstig de wettelijke en reglementaire voorschriften dienen te worden neergelegd, alsook de naleving van bepaalde verplichtingen uit het Wetboek van vennootschappen en verenigingen en van de statuten te verifiëren, alsook verslag over deze aangelegenheden uit te brengen.

Aspecten betreffende het jaarverslag

Na het uitvoeren van specifieke werkzaamheden op het jaarverslag, zijn wij van oordeel dat dit jaarverslag overeenstemt met de jaarrekening voor hetzelfde boekjaar en is opgesteld overeenkomstig de artikelen 3:5 en 3:6 van het Wetboek van vennootschappen en verenigingen.

In de context van onze controle van de jaarrekening, zijn wij tevens verantwoordelijk voor het overwegen, in het bijzonder op basis van de kennis verkregen in de controle, of het jaarverslag een afwijking van materieel belang bevat, hetzij informatie die onjuist vermeld is of anderszins misleidend is. In het licht van de werkzaamheden die wij hebben uitgevoerd, dienen wij u geen afwijking van materieel belang te melden.

Florence Thys
Commissaris benoemd door het
Rekenhof

Vital Put
Commissaris benoemd door het
Rekenhof

Vermelding betreffende de sociale balans

De sociale balans neer te leggen bij de Nationale Bank van België overeenkomstig artikel 3:12, § 1, 8 van het Wetboek van vennootschappen en verenigingen, bevat, zowel qua vorm als qua inhoud alle door dit Wetboek voorgeschreven inlichtingen, waaronder deze betreffende de informatie inzake de lonen en de vormingen, en bevat geen van materieel belang zijnde inconsistenties ten aanzien van de informatie waarover wij beschikken in het kader van ons opdracht.

Vermeldingen betreffende de onafhankelijkheid

- ▶ Ons bedrijfsrevisorenkantoren hebben geen opdrachten die onverenigbaar zijn met de wettelijke controle van de jaarrekening verricht, en zijn in de loop van ons mandaat onafhankelijk gebleven tegenover de Vennootschap
- ▶ Er werden geen andere bijkomende opdrachten verenigbaar met de wettelijke controle van de jaarrekening conform artikel 3:65 van het Wetboek van vennootschappen en verenigingen uitgevoerd

Andere vermeldingen

- ▶ Onverminderd formele aspecten van ondergeschikt belang, werd de boekhouding gevoerd in overeenstemming met de in België van toepassing zijnde wettelijke en bestuursrechtelijke voorschriften.
- ▶ De resultaatverwerking, die aan de algemene vergadering wordt voorgesteld, stemt overeen met de wettelijke en statutaire bepalingen.
- ▶ Met uitzondering van de te late indiening bij de Balanscentrale van de jaarrekeningen over het voorgaande boekjaar, dienen wij u geen verrichtingen of beslissingen mede te delen die in overtreding met de statuten of het Wetboek van vennootschappen en verenigingen, zijn gedaan of genomen

Brussel, 29 maart 2023

RSM INTERAUDIT BV

MARIE DELACROIX
BEDRIJFSREVISOR
WETTELIJK VERTEGENWOORDIGER

KPMG
BEDRIJFSREVISOREN—RÉVISEURS D'ENTREPRISES BV/SRL
OLIVIER DECLERCQ
BEDRIJFSREVISOR
WETTELIJK VERTEGENWOORDIGER

Florence
Thys
(Signature)

Signature numérique
de Florence Thys
(Signature)
Date : 2023.03.27
16:21:39 +02'00'

FLORENCE THYS
COMMISSARIS BENOEMD DOOR HET
REKENHOF

Vital Put
(Authent
ication)

Digitaal
ondertekend door
Vital Put
(Authentication)
Datum: 2023.03.27
16:12:35 +02'00'

VITAL PUT
COMMISSARIS BENOEMD DOOR HET
REKENHOF